

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 33.

Tisdagen den 10 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 314, angående ändrad förläggningsplats för Värmlands flygflottilj m. m.;
samt
nr 315, angående uppförande av ämbetsbyggnader för marinens och flygvapnets ledande organ m. m.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet *Wigforss*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta tillfälle besvara herr Anton Petterssons interpellation om snabbare offentliggörande av den officiella valstatistiken, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en med denna kammares tillstånd framställd interpellation har herr Anton Pettersson till mig riktat följande frågor:

Ang. snabbare offentliggörande av den officiella valstatistiken.

1) Har statsrådet sin uppmärksamhet fästad vid det uppkomna dröjsmålet med utgivande av den officiella statistiken angående 1936 års andrakammarval?

2) Vilka åtgärder är statsrådet villig att vidtaga för ernående av ett snabbare offentliggörande av den officiella statistiken angående andrakammar- och landstingsval?

Bland statistiska centralbyråns arbetsuppgifter ingår även att bearbeta och offentliggöra valstatistik. Denna omfattar bland annat statistik över val till riksdagens andra kammare och val av landstingsmän.

Enligt kungörelsen den 28 augusti 1922 (nr 460) om insändande till statistiska centralbyrån av vissa valprotokoll, röstlängder och valstatistiska uppgifter ha länsstyrelserna att efter val till riksdagens andra kammare skyndsamt till centralbyrån insända avskrift av det vid röstsammanräkningen förda protokollet samt röstlängderna. Det insända materialet bearbetas därefter av centralbyrån.

Utarbetandet av den statistiska redogörelsen över valen till riksdagens andra kammare år 1936 påbörjades under hösten samma år. Av trycket utkom redogörelsen den 2 april 1938. Då de valstatistiska redogörelserna i regel brukas föreligga i tryck under oktober eller november året efter valen, har alltså redogörelsen för 1936 års val avsevärt försenats.

Rörande orsakerna till denna försening har statistiska centralbyrån meddelat, att tidsutdräkt vållats av den detaljerade bearbetning av samtliga i röstlängderna upptagna personer efter yrken, som ägt rum. En dylik yrkesstatistisk bearbetning är alltid arbetskrävande — nämnas må, att antalet i röstlängd upptagna personer år 1936 uppgick till i runt tal 4 miljoner — vartill kommer, att arbetet försvåras på grund av ofullständigheten och otydligheten av röstlängdernas yrkesuppgifter. Att bearbetningen denna gång försenats sammanhänger emellertid med att centralbyrån för åstadkommande av en så tillfredsställande yrkesfördelning som möjligt i viss omfattning sökt komplettera yrkesuppgifterna genom jämförelse med det vid

Ang. snabbare offentliggörande av den officiella valstatistiken. (Forts.)
den särskilda folkräkningen insamlade materialet. Centralbyrån uppger vidare, att arbetet med färdigställandet av den statistiska redogörelsen icke behövt draga så långt ut på tiden, därest något större personal anställts för bearbetningen av röstlängderna. Slutligen framhåller centralbyrån, att dess mera erfarna tjänstemän voro upptagna av andra statistiska utredningar, som icke kunde eftersättas, då ledare för valstatistiken hösten 1936 skulle utses. Till följd härav måste såsom ledare förordnas en tjänsteman, vilken till och med första halvåret 1937 endast kunde ägna en del av sin tid åt ifrågasvarande uppgift. Närmast föranleddes härav en försening av bearbetningen av valprotokollen och redigeringen av berättelsens text.

Av vad statistiska centralbyrån sålunda meddelat framgår, att de orsaker, som samverkat till dröjsmålet med redogörelsen för 1936 års val, äro av den art, att en framtida försening av liknande omfattning knappast behöver befaras.

Enligt den av mig förut omnämnda kungörelsen den 28 augusti 1922 (nr 460) skola de vid val av landstingsmän använda röstlängderna insändas till statistiska centralbyrån. Sålunda skall å landet valnämndens ordförande senast den 8 januari året efter landstingsmannaval överlämna röstlängden till landsfiskalen i orten, vilken därefter har att ofördröjligen till centralbyrån översända röstlängderna från samtliga kommuner inom distriktet. För stad åter gäller, att röstlängden skall, efter det val ägt rum, skyndsamt insändas till centralbyrån.

I regel bruka, enligt vad jag inhämtat, flera månader förflyta efter det landstingsmannavalet ägt rum, innan bearbetningen av röstlängderna kan påbörjas. Detta beror enligt statistiska centralbyrån på att gällande föreskrift om röstlängdernas insändande beträffande landet medger uppskov till första hälften av januari månad året efter valet samt att röstlängderna för städerna oftast icke bliva tillgängliga för bearbetning förrän tämligen sent det år, valet ägt rum.

Statistiska centralbyrån har uppgivit, att inom centralbyrån för närvarande övervägas olika utvägar till påskyndande av den kommunala valstatistiken i dess helhet, således icke enbart statistiken över landstingsval utan även statistiken över övriga kommunala val. Det har därvid ifrågasatts, huruvida icke röstlängderna skulle kunna ställas till centralbyråns förfogande strax efter det desamma i slutet av juli blivit justerade. Röstlängderna upprättas ju i två exemplar och det exemplar, som förvaras på landet hos kommunalstämmans ordförande och i stad hos magistraten eller kommunalborgmästaren, torde i allmänhet utan större olägenhet kunna för en kortare tid utlånas till centralbyrån. Att bearbetningen av röstlängderna därvid delvis kommer att ske före valet innebär icke någon olägenhet, då de uppgifter, som inhämtas från längderna, endast avse rösträtten. Uppgifterna om valdeltagandet införskaffas på annat sätt. Därest den skisserade omläggningen befinnes genomförbar eller andra uppslag framkomma, har centralbyrån för avsikt att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i ämnet.

Att det är ett allmänt intresse, att de statistiska redogörelserna över valresultaten snarast möjligt publiceras, torde knappast behöva ytterligare påpekas. Jag delar härutinnan helt interpellantens uppfattning. Det är ock min avsikt att, efter det den pågående utredningen inom statistiska centralbyrån avslutats, framlägga förslag till de åtgärder, som i förevarande hänseende befinnas påkallade. Jag vill i detta sammanhang även nämna, att jag har för avsikt att föranstalta om utredning rörande möjligheten att ernå ett snabbare offentliggörande av vissa andra delar av den officiella statistiken. Närmast avser jag den kommunala finansstatistiken.

Ang. snabbare offentliggörande av den officiella valstatistiken. (Forts.)

Herr **Pettersson, Anton**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag erhållit på min interpellation.

Man kan kanske tycka, att det är omotiverat att interpellera i en sådan sak som frågan om tiden för valstatistikens offentliggörande, ty litet var kanske anser, att det väl i alla fall inte är många människor, som läsa den statistiken, och att det därför inte spelar någon roll, om den kommer ut någon månad förr eller senare. Nu tror jag, att statistik i allmänhet inte träffar någon större läsekrets, men vad särskilt valstatistiken beträffar är jag övertygad om att intresset för denna nu för tiden är mycket större än blott för några år sedan, och jag anser, att åtminstone var och en, som tar aktivare del i en valrörelse, måste ha statistik att tillgå. Men jag får också tyvärr säga det, att när valstatistiken kommer ut så sent, som den gjort denna gång, har man inte samma nytta av den, som om den komme ut åtskilligt tidigare.

Nu har ju statistiska centralbyrån via statsrådet förklarat vad detta dröjsmål berott på. Herr statsrådet sade nämligen i sitt interpellationssvar: »Slutligen framhåller centralbyrån, att dess mera erfarna tjänstemän voro upptagna av andra statistiska utredningar, som icke kunde eftersättas.» Jag hoppas verkligen, att det, när nästa valstatistik skall utkomma, ställes arbetskrafter i tillräckligt antal till förfogande genom överflyttning till ifrågavarande avdelning, så att valstatistiken kan komma ut litet tidigare.

Jag fäste mig också vid den passus i herr statsrådets svar, där det hänvisas till bestämmelsen, att valnämndens ordförande skall insända nämndens protokoll till landsfiskalen senast den 8 januari året efter det valet ägt rum. Denna kungörelse är numera, tycker man, så föråldrad, att man i stället skulle kunna gå den väg som herr statsrådet pekat på i sitt interpellationssvar.

Det har roat mig att undersöka, hur statistiken utkommit tidigare, och jag har därvid funnit följande. Statistiken för år 1920 var färdig redan i januari månad 1921, för år 1921 i juli månad 1922, för år 1924 i september månad 1925 och för år 1928 i oktober 1929. Man ser härav en tendens, att det dröjer längre och längre efter valet, innan den utkommer. Statistiken för år 1932 utkom dock redan i augusti månad 1933 — alltså två månader tidigare än närmast föregående valstatistik. Detta berodde säkerligen på att den yrkesfördelning, som funnits i valstatistiken för åren 1920, 1921, 1924 och 1928, borttagits, när det gällde 1932 års val. Men som väl är, får jag säga, återfinnes denna yrkesfördelning i statistiken för år 1936.

Jag anser den nuvarande valstatistiken vara utmärkt god, och jag vill ingalunda, att den skall bli färdig tidigare på bekostnad av kvaliteten. Jag vill således inte, att yrkesgrupperingen skall tagas bort ur statistiken, eftersom det enligt min mening är mycket värdefullt att den finnes kvar.

Jag har fört fram frågan om valstatistikens snabbare utgivande, därför att jag har erfarenhet av, att ju längre efter valet det dröjer, innan statistiken utkommer, desto mindre nytta har man utav den. Det har ju gjorts kraftiga ansatser för att få valresultaten kända så fort som möjligt efter valets slut, och om valresultatet icke bleve offentliggjort dagen efter valet, såsom nu sker, utan kanske först 14 dagar efteråt och då skulle tillkännagivas på samma sätt som nu, är jag övertygad om att man inte skulle få se några intresserade människomassor stående utanför tidningarnas depeschbyråfönster eller på torgen långt in på natten i avvaktan på att valresultatet skall bli känt.

Jag är tacksam för det svar jag fått på min interpellation och för det löfte, som herr statsrådet har givit i sitt svar, att man skall beakta de synpunkter jag här berört. På grund härav är jag fullt tillfredsställd med det svar jag erhållit på min interpellation.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Sandegård* under 8 dagar för utrikes resa.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 483, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet för svenska medborgare av judisk börd att utträda ur mosaisk församling utan att inträda i svenska kyrkan, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 313, angående anslag för budgetåret 1938/1939 till utbyggnad av fångvårdens ungdomsanstalt å Skenäs m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 128—131 och memorial nr 132, bevillningsutskottets betänkan- den nr 20—22 samt bankoutskottets memorial nr 42 och utlåtande nr 43.

Föredrogs och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 314 och 315.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesinspek- tionens organisation m. m.;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statens institut för folkhälsan jämte en i ämnet väckt motion;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till läro- anstalter för dövstumma m. m., utom såvitt angår upphävande av lagen an- gående dövstumundervisningen, ävensom i avseende å i ämnet väckta motio- ner; samt

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till un- derhåll av Tullgarns slott m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skri- velse, nr 242, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 288 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skri- velse, nr 243, till Konungen i anledning av väckt motion om avskaffande av prästexamen.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivel- ser till Konungen:

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen, kapital- budgeten, gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar i arrende- gnahemsfonden och arrendelånefonden;

nr 248, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar rörande anslag till kolonisation och dels Kungl. Maj:ts proposition angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre mejeriundervisningen m. m.;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt kemisk-växtbiologiska anstalten i Norrbottens län; samt

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbrukshögskolan.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial nr 141, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till handelshamnar och farleder; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av väckt motion angående utredning om sammanslagning av de båda svinraserna Yorkshire och Förädlad Lantras;

nr 76, i anledning av väckt motion rörande ett bättre tillgodoseende av kommunernas och fiskarbefolkningens intressen i fråga om saltsjöfisket;

nr 77, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser beträffande ledamotsavgiften till hushållningssällskapen;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande allmänna grunder för hushållningssällskapens organisation;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 80, i anledning av väckt motion angående skäligen administrationsbidrag till hushållningssällskapen för deras verksamhet i samband med vissa stödåtgärder;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till hushållningssällskapen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den kemiska analys- och kontrollverksamheten för jordbrukets behov jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur, dels ock anslag till statens veterinärbakteriologiska anstalt för budgetåret 1938/1939.

Justerades protokollsutdrag för denna dag samt protokollen för den 4 innevarande månad.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.20 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 11 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 314, angående ändrad förläggningsplats för Värmlands flygflottilj m. m.; och nr 315, angående uppförande av ämbetsbyggnader för marinens och flygvapnets ledande organ m. m.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 141, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till handelshamnar och farleder, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 75—83.

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om rätt för medborgare i de andra nordiska länderna att söka lärarbefattningar vid svenska universitet och högskolor m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 130 och 131 i första kammaren av herr *Myrdal* m. fl.

I motion I: 130 hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare hade att söka lärarbefattningar vid våra universitet och högskolor, kunde medgivas dansk, finländsk, isländsk eller norsk undersåte samt annan utländsk medborgare, som varit svensk eller härstammade från svensk medborgare.

I motion I: 131 hade hemställts, att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös utredning angående huruvida och i vilken utsträckning högre tekniska befattningar, t. ex. befattningar såsom tjänsteläkare, tjänstearkitekter, tjänsteingenjörer o. s. v., skulle kunna göras tillgängliga för danskar, finländare, isländare och norrmän samt för andra utländska medborgare, som varit svenska eller härstammade från svenska medborgare, på likartade villkor som för svenskar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

- 1) att motionen I: 130 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionen I: 131 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Karl August Johanson, Nils Andersson, John Björck, Andrén, Fast, Lundqvist, Nilsson* i Göteborg, *Wallentheim* och

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

Nilsson i Steneberg, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

1) att riksdagen med bifall till motionen I:130 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare hade att söka lärarbefattningar vid våra universitet och högskolor, kunde medgivas dansk, finländsk, isländsk eller norsk undersåte samt annan utländsk medborgare, som varit svensk eller härstammade från svensk medborgare;

2) att riksdagen med bifall till motionen I:131 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös utredning angående huruvida och i vilken utsträckning högre tekniska befattningar, t. ex. befattningar såsom tjänsteläkare, tjänstearkitekter, tjänsteingenjörer o. s. v., skulle kunna göras tillgängliga för danskar, finländare, isländare och norrmän samt för andra utländska medborgare, som varit svenska eller härstammade från svenska medborgare, på likartade villkor som för svenskar.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr Lindström: Herr talman! Vid remissen av statsverkspropositionen i andra kammaren detta år höll hans excellens utrikesministern ett stort och med allmänt bifall mottaget anförande om våra mellanfolkliga förhållanden. Han betonade därvid mycket starkt, att våra närmaste uppgifter på det mellanfolkliga arbetets område ligga här uppe i Norden. Han strök under, att det nordiska samarbetet är av den allra största vikt för oss då det gäller våra dyrbaraste värden: vår kultur och vår frihet.

Det talas också i dessa dagar inom alla kretsar mycket om vikten av nordiskt samarbete, nordiskt samspel. Man får även erkänna, att om också mycket göres för att få till stånd ett sådant samarbete — genom offentliga och enskilda institutioner, genom ekonomiska sammanslutningar, genom arbetarorganisationerna och på en hel rad andra områden — så måste man trots detta säga, att det i långa stycken ser ut att vara fråga bara om tomt tal utan förpliktelser. Man tycker sig ofta förnimma en återklang av den gamla skandinavismens romantiska, men ganska lösliga stämningar. Ett hållbart samarbete, som skall bringa goda frukter åt vårt land och alla de övriga nordiska folken, måste vila på verklighetens grund, måste få praktiska uttryck.

Det förslag, som ställes i de här föreliggande motionerna nr 130 och 131 i denna kammare, är ett försök att på viktiga områden lägga en reell grund för det nordiska samarbetet. I motionerna hemställes, som kammarens ledamöter torde veta, om att riksdagen skall skriva till regeringen och anhålla om utredning »huruvida och i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare har att söka lärarbefattningar vid våra universitet och högskolor, kan medgivas dansk, finländsk, isländsk eller norsk undersåte samt annan utländsk medborgare, som varit svensk eller härstammar från svensk medborgare». Detta är yrkandet i motionen 130. Yrkandet i motionen 131 är formulerat ungefär på samma sätt, men det gäller högre tekniska befattningar, t. ex. befattningar såsom tjänsteläkare, tjänstearkitekter, tjänsteingenjörer o. s. v.

Konstitutionsutskottet har behandlat dessa motioner och kommit fram till ett avstyrkande utlåtande. Utskottet åberopar sig därvidlag på samma huvudsakligen formella skäl, som det anförde i anledning av en liknande motion år 1932. Det stora numret i utskottets utlåtande är hänvisningen till den möj-

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
lighet, som lämnas i regeringsformens § 28, att konungen har möjlighet att kalla till lärare- och andra beställningar för vetenskap, slöjd eller skön konst och även till läkarebefattningar utländska män av utmärkt förtjänst, om de bekänna den rena evangeliska läran. Utskottet menar, att därigenom har redan uppmåt möjligheter för svenska läroanstalter att tillgodogöra sig utmärkta män från andra länder. Erfarenheten visar dock, att denna möjlighet i mycket ringa mån har använts. Det är uppenbart, att så länge man skall gå denna kallelseväg, kan man inte få till stånd det rika utbyte, som man helst skulle vilja skapa på detta område. Det är klart, att en frihet för medborgare i de olika nordiska länderna att söka till alla de övriga måste komma att öka cirkulationen och i mycket hög grad befördra det kulturutbyte, som det här är fråga om. För min del tror jag, att ett beslut i den riktning, som motionärerna ha önskat och föreslagit, skulle betyda ett hälsotecken i denna värld, där de andliga horisonterna bli allt trängre och trängre, och där man bemödar sig att resa upp allt högre skrankor även i kulturella och andliga hänseenden mellan de olika folken. Ett beslut i den anda, som motionerna uttrycka, skulle alltså vara en välgörande kontrast mot trängheten på andra håll i världen.

En fråga, som i sammanhanget har mycket diskuterats, rör reciprociteten, ömsesidigheten mellan de olika länderna i detta hänseende. Reservanterna inom utskottet ha för sin del mycket starkt strukit under, att full reciprocitet bör råda mellan de nordiska länderna i fråga om rätt att söka och erhålla akademiska lärarebefattningar. Som jag redan har framhållit, behandla också motionärerna frågan om ömsesidigheten och säga, att utredningen givetvis skall röra även den punkten. Men motionärerna tillfoga att utredningen också bör röra frågan, huruvida Sverige, i fall reciprocitet icke kan uppnås, skall för egen del genomföra reformen. För min del tror jag, att även det senare alternativet bör allvarligt prövas. Jag tror, att det i varje fall ej skulle ligga någon risk i att Sverige finge ökad möjlighet att välja bland de skickligaste av de nordiska vetenskapsmännen och de övriga personer, som det är fråga om i förevarande sammanhang. Det skulle inte göra oss fattigare, utan det skulle i stället berika oss. Jag är för övrigt övertygad om att om man inte i första ögonblicket kunde uppnå en sådan reciprocitet, så skulle det ändå ej dröja länge förrän de andra komme att följa efter oss.

Som jag redan har sagt, var denna fråga föremål för överläggning år 1932 med anledning av en motion av dåvarande ledamoten i denna kammare professor Israel Holmgren. Den gången var det bara två ledamöter i konstitutionsutskottet, som reserverade sig till förmån för motionärens framställning. Nu har antalet växt till nio, och man lägger märke till att personer, som förra gången stodo på utskottsmajoritetens sida, nu ha anslutit sig till den andra sidan. Det är tydligt, att frågan är på mycket stark frammarsch, och kammarens ledamöter ha säkerligen också lagt märke till, att den såväl i motionerna som i reservationen fått anslutning av medlemmar av olika partier i riksdagen. Tanken har också mötts med stor sympati i övriga nordiska länder, vilket med all tydlighet framgår av de pressuttalanden, som synts på skilda håll strax efter det motionerna blivit väckta i denna kammare.

Då frågan sist — alltså för 6 år sedan — behandlades i denna kammare, så talade en av kammarens ledamöter, nämligen herr Schlyter, om att utskottsmajoritetens mening på visst sätt var ett utslag av andlig protektionism. Jag vill inte använda så starka ord, även om jag har det intrycket, att det stiger en svag doft av andlig protektionism ur konstitutionsutskottets utlåtande. Jag tror, att det är lyckligare, om vi i stället för att följa utskottet och dess ganska trånga linjer följa utrikesministern och de paroller, som han ställde i remissdebatten och som han vid olika tillfällen vältaligt gjort sig till tolk för,

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

när det gäller det nordiska samarbetet, det verkliga nordiska samarbetet, som kan bidra till att bygga upp en hållbar folkgemenskap mellan dessa nationer, som ändå ha så mycket att göra med varandra, som äro så nära besläktade med varandra både i fråga om ras, språk och kultur. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen i den nu föredragna punkten.

Herr **Reuterskiöld**: Med herr talmannens benägna tillstånd kommer jag att yttra mig om båda punkterna i ett, fastän yrkande ställes i varje särskild punkt.

Den siste ärade talaren har gentemot utskottets s. k. trånga synpunkter, vilket är ett mycket felaktigt beteckningssätt, ställt utrikesministerns synpunkter — inte på denna fråga utan på skandinaviskt eller nordiskt samarbete. Jag undrar om det är så alldeles befogat. Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena har mycket starkt betonat värdet av en nordisk samverkan, men han har också, herr talman, med synnerlig skärpa understrukit — t. ex. när det gäller försvaret — att det inte går för sig att blanda in det ena landet helt i det andra, utan man måste gå var för sig, men man kan handla samfällt, och det är ungefär den linjen, som också utskottet här tänker sig. Huruvida det är en trång synpunkt vet inte jag. Den är i varje fall ej trång enligt hans excellens herr ministern för utrikes ärendena.

Den ärade talaren talade också om skandinavismen, att man skall gå från ord till handling. Det är många vackra talesätt, som finnas, herr talman, men det är ej sagt, att det ligger lika mycket realitet i dem allihopa. Skandinavismen är det ju ej alls tal om här, och när talaren nu berörde den, så var det bara för att påpeka, att skandinavismen var ord och ingen handling. Efter skandinavismen har följt en period av handling, och det är det *praktiska arbetet på de nordiska folkens gemenskap*, som jag tycker har värde: det har skett i den form, att man genom gemensamma nordiska kommittéer har sökt förbereda ett *gemensamt nordiskt lagstiftningsarbete* och i största utsträckning också lyckats. Det är praktiska synpunkter, som alltjämt kunna bevaras, men det har, herr talman, icke skett på det viset, att det ena landet lagt sig i det andras inre angelägenheter och sökt att genom att få befattningar i det andra landet påverka dess utveckling. Vart land för sig, men samfällt handla — det är den naturliga linjen.

Talaren nämnde sedan också att det stora numret i konstitutionsutskottets betänkande skulle vara hänvisningen till § 28 regeringsformen. Men för det första är konstitutionsutskottet, jag får kanske, herr talman, säga nog blygsamt — jag har för tillfället ej något annat uttryck — att inte vilja ha några nummer alls och ännu mindre några stora nummer. Vi hålla oss till realiteterna och lägga fram dem så enkelt som möjligt. Vi ha inte alls i § 28 sett något stort slagnummer. Vi endast relatera de faktiska grundlagsförhållandena och lägga helt enkelt fram dem till kammarens erinran. Men när den ärade talaren säger, att detta nummer innehåller en bestämmelse om kallelse, och menar, att den situationen inte så ofta kan förverkligas, så tillåter jag mig, herr talman, erinra om, att det är i ett stort antal fall utlännningar, som ha sökt Kungl. Maj:ts tillstånd att söka. Då uppstår naturligtvis det juridiska spørsmålet vad denna rätt att söka innebär, om bestämmelserna skola gälla enligt § 28 ang. kallelse eller frågan på annat sätt prövas, men huvudsaken är, att det är inte ett kallelseinitiativ, utan det är en rätt att söka, och det var den, som talaren efterlyste. En sådan finnes på omvägen över Kungl. Maj:t, och jag vet inte varför man då skall lägga tonvikten på ett kallelseinitiativ, som naturligtvis är sällsynt och efter sin natur måste vara det. Rätten att söka är något helt annat. Den kan komma till stånd. Den har, herr talman,

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
 kommit fram till och med på det teologiska området. Fastän sådana befattningar ej få innehavas av utlännningar, kringgick Kungl. Maj:t detta så, att vederbörande fick svensk medborgarrätt i samma veva. Det finns sålunda ej några svårigheter, som det behöves någon lagstiftning för att övervinna. Nej, det är inte det, som frågan i själva verket gäller, utan vad frågan gäller det är om vi ha anledning att därför, att man på det här området inte har tagit några andra praktiska initiativ, taga det initiativet, att vi skola ändra vår regeringsform på ett sådant sätt, att under förutsättning av reciprocitet dessa nordiska länders behöriga och kompetenta vetenskapsmän i ena fallet och i det andra ingenjörer och läkare m. fl. skulle kunna få befattningar här i Sverige. När man läser reservationen, så tror jag, att det nog inte är bara jag, som blir slagen av — ja, herr talman, jag har svårt att använda något annat ord än — dess *torftighet*, men jag vill ju ogärna göra det. En motivering i reservationen, som går ut på att få utredning av en fråga med klar insikt om att vad än utredningen kommer till så får den ingen praktisk betydelse — det är en motivering, som jag tycker är skäligen enkel. Det säges, att det är inte troligt, att det skall bli så mycken användning av det där, men att det är så enkelt och naturligt, att man gör en utredning av frågan »huruvida och i vad mån» det kan vara möjligt och tänkbart. Tänker man sig själv, att det ej i någon mån är tänkbart annat än som rena undantag, så begriper inte jag vad utredningen skall tjäna till, och ifall det gäller vetenskapliga lärostolar, så finnes möjligheten enligt § 28 med kallelse och enligt praxis en rätt att söka.

Skall meningen vara, att man överhuvud taget önskar införa så att säga ett utbyte av krafter på det här området, så ha vi redan möjligheten, och där ligger snarare det väsentliga i utskottets påpekande. Vi ha redan anslag, som möjliggöra utbyte av lärare vid universiteten, och då frågar jag, herr talman, vad som ur praktisk synpunkt är mest främjande för det skandinaviska och nordiska samarbetet och en utveckling av den nordiska tanken: *det*, att man tid efter annan får skilda krafter från de skilda nordiska länderna hit för att lägga fram synpunkter på frågor och vetenskapliga problem, då man får så att säga en kontinuerlig och allsidig kontakt med utvecklingen i dessa länder — eller *det*, att man vid ett visst tillfälle får hit en person — eventuellt av mycket medelmåttig genomsnittskaraktär på det vetenskapliga området — för att livstiden ut sitta här som undervisare med hänsyn till de svenska förhållandena, med hänsyn till våra behov. Det kan naturligtvis tänkas vara möjligt på ett sådant område som någon av läkarevetenskapens discipliner eller på det naturvetenskapliga området eller till och med på det språkliga, men nog tror jag, att vi ur synpunkten av den nordiska samarbetstanken ha mycket större behov av att få ett flertal personer hit vid skilda tillfällen, som lägga fram sina danska, finska, norska, ja måhända isländska synpunkter på de problem, som behandlas. Och nog blir utbytet mycket livligare och starkare, om man på detta sätt får en verklig reciprocitet — något, som man kan få i den mån de andra länderna ställa medel till förfogande för att få svenska krafter dit. Det är därför jag menar, att *omvägen över befattningar*, som inte bara ha det kulturella arbetet till uppgift utan *också examination för de olika examina, som skola bereda till inträde i den svenska ämbetsmannavärlden, läkarevärlden och överhuvud taget till statens högre organ* — att denna omväg, säger jag, icke är lämplig. Jag kan inte för min del finna, att den väg, som man här vill vandra, är en praktisk väg för att vinna ändamålet i fråga.

Men det kan, herr talman, vara en praktisk väg för att försörja utlänningen. Det är ju så, att hos oss äro de ifrågavarande ersättningarna mycket större än i de andra länderna, och det är då helt naturligt, att andra kunna vilja söka sig över till oss för att få en sådan, låt mig säga livstidsförsörjning genom verk-

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

samheten här, fortare än de få i hemlandet. Men om det blir lika lätt för svenskar att söka sig ut till andra länder med deras sämre och mindre ersättningar, det blir väl en fråga, som var och en själv får besvara. Rent objektivt sett tror jag inte, att det är många, som föredraga att gå dit, om de kunna få stanna i sitt land. Med avseende å Finland kommer så här till det mycket intrikata spørsmålet om finskan och svenskan. Det lär väl ej komma därefter, att man skulle kunna konkurrera med finnarna om de finsktalande professurerna, och att man skulle konkurrera med de alltför fåtaliga finlandssvenskarna om de svenska professurerna vid Helsingfors universitet, det synes mig själva tanken på ett samarbete nästan förbjuda — utom den risk, som ligger i att man blandar sig in i ett främmande eller ett besläktat främmande lands språkfråga. Med Island lär det väl inte bli mycket utbyte, och med avseende å Danmark och Norge äro förutsättningarna för anställning sådana, att jag inte tror, att den önskade reciprociteten är möjlig under nuvarande förhållanden. En reciprocitet förutsätter ju, att *förutsättningarna och villkoren för erhållande av befattningar äro lika*. Det äro de ej. Det förutsättes, att *prövningsförfarandet är lika*. Det är väl en ganska offentlig hemlighet, att när det gäller tillsättning av en professur i Köpenhamn, så tillgår det på ett annat sätt och med ett betydligt större inflytande för regeringen än det tillgår här i Sverige, men det har den effekten, att när en dansk blir sakkunnig vid tillsättningen av en svensk professur, så frågar han på det danska gemytliga sättet: Vem vill ni egentligen ha? Och sedan han har fått veta vem man vill ha, ifall man verkligen talar om det — vilket man nog i Sverige är mycket försiktig med att göra — så är det efter den danska kutymen naturligt, att man inriktar sig på just den. Nu tror jag, att man inte får något svar på frågan, men det är ej det, som är huvudsaken, utan huvudsaken är om den inställning våra danska vänner ha i dylika befordringsspörsmål. Frågan är där sedan den gamla danska envåldstiden: vem vill ni ha? Det kunna vi inte tillämpa här i Sverige, och det tillämpa vi inte. Vi kunna ha våra önsknings, våra förutfattade meningar om vem som bör ha professuren o. s. v. Men det är en sak, och en annan sak är, att den procedur, som här är föreskriven, är sådan, att den åtminstone ställer alla tänkbara garantier för att ett objektivt bedömande skall komma till stånd. Allting är mänskligt, och möjligt är, att man även här kan få ett otillfredsställande resultat, men det är inte heller därom, som det nu är fråga, utan det är fråga om utgångspunkten, hela inställningen till problemet om tillsättningen av dessa platser. Jag kan under sådana förhållanden inte finna, att det svar, som nu kommer att lämnas på denna invändning, blir tillfredsställande. Svaret kommer nämligen helt enkelt att bli det, att »vi ha ju ej begärt detta». Vi ha begärt i motioner och reservation en utredning, bara en enkel utredning »huruvida och i vad mån» det här skulle vara möjligt. Ja, herr talman, det är ju så inom vår svenska riksdag, och det veta alla, att å ena sidan tycker man, att det är så enkelt att begära en utredning. Den kunna väl alla vara med om! Och sedan man har begärt utredning, så går det ej många dagar förrän man säger: emedan vi ha begärt utredning, så äro vi nu bundna, och därför måste vi pröva frågan när den kommer tillbaka, ur synpunkten av att vi själva begärt denna utredning. Om man då, som jag — och, som det vill synas, reservanterna själva — är ganska övertygad om att svaret på frågan »i vad mån» kommer att bli ytterst litet givande — det är inte i någon stor mån, som det kan bli tillfredsställande — då synes mig själva åtgärden vara — ja, ja en vacker gest och ingenting annat. Jag har ej någon lust att tillstyrka riksdagen att göra vackra gester utan innehåll, utan jag menar, att det *praktiska arbetet* här kräver andra åtgärder än dessa, och därför, herr talman, saknar jag all anledning att frånga vad utskottet har i den här punkten hemställt.

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

Men jag vill tillägga med avseende å den andra punkten, att ett bifall till den första punkten blir detsamma som *inkörsporten till ett bifall till den andra punkten och tvärtom*. Tro herrarna, att t. ex. förste provinsialläkare eller kånhända provinsialläkare — man vet ej om de avses med »högre läkarebefattningar» — eller sådana här ingenjörer, som äro anställda på olika håll — jag håller mig till läkare, provinsialläkare och stadsläkare — och de äro väl i alla fall sådana, som det skulle vara någon nytta med, tro herrarna, säger jag, att den befolkning, som skulle få en dansk till läkare, skulle vara tillfredsställd och glad? För det första tror jag ju inte, att man hade precis så lätt att tala med denne läkare, åtminstone inte om han talade danska på det allra värsta sättet. Och för det andra tror jag inte, att — med den uppfattning, som vi ha här i Sverige om den svenska läkarutbildningens företräden — förtroendet för en sådan utlänning, som vore utlänning även ur synpunkten av utbildningen, skulle bli så stort. Jag undrar, om inte man i varje fall måste säga, som också utskottet har sagt, att kännedom om de lokala förhållandena är en alldeles nödvändig förutsättning för de praktiska befattningshavarna. Det gäller inte i lika grad med avseende å universiteten. Dessa anses här inte vara praktiska utan teoretiska, vilket dock är ett misstag, men någon kännedom om de lokala förhållandena behöver man ju inte speciellt ha där. Klart är dock, och det var det som jag här ville betona, att när här föreliggå två motioner i samma riktning med en liten skiljaktighet i formuleringen och bägge två gå ut på en utredning av frågan »huruvida och i vad mån» — så blir ett bifall till den första också ett bifall till den andra. Har man sagt a, får man säga b. Har man begärt utredningen och det kommer en proposition i anledning av denna, så kommer med all makt att göras gällande, att det är svårt för riksdagen att säga nej, när man själv begärt utredningen.

För resten, herr talman, behöver man inte begära denna. Vi ha en ecklesiastikminister, som vi veta vara intresserad av dessa saker i och för sig, och om, som utskottet säger, det skulle finnas förutsättningar för en reciprocitet, så har Kungl. Maj:t utan riksdagens framställning möjlighet att skaffa sig förvissning därom och att genom underhandlingar, som det här kan bli fråga om, taga reda på om och på vad sätt reciprocitet skall kunna skapas, där den inte finns. Men jag tror inte det vore önskvärt, att Sveriges riksdag toge initiativ till en framställning till Kungl. Maj:t om förhandlingar med utrikes makt i en eller annan fråga, icke ens i denna fråga. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I herr Reuterskiölds yttrande instämde herrar *Anton Pettersson, Alexander Nilsson, Anton Svensson, Holstenson, John Gustavson, Friggeråker, Eskhult, Sköldén* och *Per Andersson*.

Herr Strömberg: Herr talman! Då jag tillhör dem, som enligt herr Lindström skulle vara behäftade med andlig protektionism, så skall jag be att få yttra ett par ord. Jag kan göra detta mitt anförande så mycket kortare som jag helt och fullt kan instämma i de synpunkter, som utskottets ärade ordförande nyss anført.

Herr Lindström sade, och jag skulle tro, att det kommer att ljuda fler liknande toner under denna debatt, att vi, som gå på avslag på de föreliggande motionerna, ha ingen förståelse för nyttan och värdet av det nordiska samarbetet. Jag tror, att vi ha anledning att tillbakavisa ett sådant påstående. Ingen bestrider det verkligt betydande värde, som ligger i det nordiska samarbetet, och jag vet, att man kan påvisa många och goda resultat härav, men jag tror icke, att det är lyckligt att gå för långt och alldeles utsudda de sär-

Om rätt för utlännig att söka vissa statstjänster. (Forts.)

drag hos de nordiska folken, som väl ändå utgöra en förutsättning för ett utbyte emellan oss.

Om man läser dessa motioner, finner man — tycker åtminstone jag för min del — att de icke äga den praktiska grundval, att riksdagen bör reflektera på att ansluta sig till desamma, och jag undrar, herr Lindström, på vem man mest kan tillämpa de ord, som herr Lindström nyss yttrade, då han talade om den romantiska skandinavismens lösliga grund. Jag för min del anser, att om något är byggt på löslig grund, är det dessa motioner. Att begära att det i vår svenska grundlag skall konstitueras en rätt för utlänningar att få söka svenska befattningar är, synes det mig, att driva saken alldeles för långt. Kungl. Maj:t har rätten att kalla, när praktiska och andra skäl så föranleda, och jag tror, att man mycket väl kan ge sig till tåls med denna Kungl. Maj:ts grundlagsenliga rätt.

Jag har naturligtvis ingen erfarenhet, när det gäller utnämningar av professorer och högre akademiska lärare, men jag har dock någon erfarenhet, när det gäller en del andra befattningar, som det talas om i motionen nr 131. I denna yrkas det på att högre tekniska befattningar såsom tjänsteläkares, tjänstearkitekters och tjänsteingenjörers också skulle komma i åtnjutande av denna rätt. Jag tar ett sådant verk som t. ex. yrkesinspektionen. Där finns det ett ganska stort antal ingenjörer, som naturligtvis enligt dessa bestämmelser också skulle komma i fråga. Beträffande dessa anser jag, att det inte är tillräckligt med den formella kompetensen. Innehavare av dessa befattningar måste också vara förtrogna med folkets psyke, med de olika arbetsförhållandena, med den sociala miljö de skola röra sig i o. s. v. Underligt nog instämna också reservanterna häri och erkänna, att i fråga om dylika tjänster gäller det, att innehavarna i vissa fall måste äga en sådan förtrogenhet med svensk rätt och svenska förhållanden, att det knappast kan komma i fråga att göra tjänsterna tillgängliga för främmande medborgare. Vad borde den logiska konsekvensen av ett sådant uttalande vara annat än att också hemställa om avslag på motionerna? Men reservanterna gå en motsatt väg, och i strid emot detta uttalande begära de en utredning även beträffande dessa.

Jag kan för min del inte finna, att det kan vara betingat av några som helst praktiska skäl att begära en sådan utredning. Det är säkerligen bättre, att vi fortsätta vårt samarbete på det sätt vi hittills gjort utan att i det avseendet söka utsudda de särdrag, som gälla för de nordiska folken. Vi ha säkert mycket att lära av varandra, men jag tror, att resultatet blir bättre, om man stannar vid att av nu rådande förhållanden draga de ömsesidiga lärdomar, man kan.

Detta är, herr talman, de synpunkter, som ha bestämt mig att alltjämt vidhålla den uppfattning, jag hade då frågan förra gången behandlades. Med instämmande således i vad utskottets ärade ordförande anført hemställer jag om bifall till utskottets hemställan.

Herr Undén: Herr talman! Jag har i och för sig sympatier för att en utredning kommer till stånd angående en eventuell utvidgning av de normer, som äro upptagna i § 28 regeringsformen, och då till fördel för de nordiska länderna, men jag kan inte undgå att vända mig mot den motion, som rör de akademiska lärarbefattningarna med hänsyn till att den tycks förutsätta en tolkning av den nuvarande § 28 regeringsformen, vilken tolkning enligt min tanke är alldeles för snäv och strider mot den uppfattning, som gjort sig gällande i praxis på senare tid.

I fråga om rätten att utnämna utländska medborgare till innehavare av svenska akademiska lärarbefattningar har det gjorts gällande åtminstone tre olika

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
tolkningar. En innebär, att det alltid skall förekomma en kallelse från Kungl. Maj:t eller i varje fall från en akademisk myndighet. Initiativet måste alltså då utgå därifrån enligt denna uppfattning, och om en utlänning söker bör hans ansökan inte upp till prövning, om inte annat särskilt medges. Den tolkningen är nog den, som var gällande i äldre tid, men åtminstone sedan trettio år tillbaka har en annan metod börjat tillämpas vid tillsättningen av akademiska lärarbefattningar med utlänningar, i det att det börjat bli vanligt, att de på förhand hos Kungl. Maj:t sökte rätten att få ansöka till en ledig professur. Till en början bifollos sådana ansökningar, vilket alltså tydde på att Kungl. Maj:t ansåg, att det behövdes särskilt tillstånd för en utlänning att söka professur. Men så småningom ändrade Kungl. Maj:t ståndpunkt, och det förklarades i beslutet endast, att hinder inte mötte för vederbörande utlänning att söka dylik ledig professur. Denna lokution får anses tyda på att Kungl. Maj:t menat, att grundlagen redan medgav en ansökningsrätt.

Sedan har denna praxis ytterligare utvecklats på det sättet, att utlänningar utan vidare sökt professurer här, alltså utan att i förväg begära Kungl. Maj:ts tillstånd. De ha satts upp på förslag och utnämnts av Kungl. Maj:t, och därmed har man kommit in på den praxis, som såvitt jag förstår numera är den rådande, nämligen att utlänningar redan ha fri ansökningsrätt till de akademiska lärostolarna. Det sista fall jag känner är från 1931, och det gäller Uppsala universitet. En norrman, som inte i förväg begärt tillstånd att söka, anmälde sig i vanlig ordning som sökande, och han uppställdes på förslag av större akademiska konsistoriet med reservation endast från konstitutionsutskottets ärade ordförande, professor Reuterskiöld, som då liksom nu, såvitt jag kunde rätt uppfatta det, hade en annan tolkning av § 28 än den, som jag för min del gör gällande. Denne norrman utnämndes sedan av Kungl. Maj:t. Därmed har ju ytterligare fastslagits, att en utlänning, som anmäler sig i vanlig ordning som sökande, får sin ansökan upptagen och prövad, och om han fyller de materiella kvalifikationerna enligt § 28 regeringsformen, blir han utnämnd. Jag skulle alltså inte för min del vilja lämna något finger åt den tolkning, som både konstitutionsutskottets majoritet och reservanterna och motionärerna tyckas ha förfäktat, nämligen att det för närvarande endast skulle finnas kallelserätt eller också endast rätt att komma i åtanke, ifall man på förhand har fått Kungl. Maj:ts medgivande eller under procedurens gång har fått Kungl. Maj:ts särskilda medgivande.

Reservationen är nu så formulerad, att den går ut på att utländsk medborgare i de nordiska länderna skall ha rätt att söka lärarbefattningar vid våra universitet och högskolor. Denna formulering tycks, som jag nämnde, utgå från en förutsättning, som enligt min uppfattning inte är riktig och inte överensstämmande med praxis, och jag anser det vara mycket olägligt, om man skulle gå tillbaka till en tidigare och mera snäv tolkning av paragrafen. Jag är därför förhindrad att med min röst stödja reservationen, sådan den föreligger i den frågan.

Då jag yttrar mig i spörsmålet, skall jag ytterligare säga några ord om de materiella villkor, som äro föreskrivna för utlänningar till skillnad från svenska medborgare.

Det ena villkoret är, att utländsk medborgare för att komma i åtanke skall vara av utmärkt förtjänst. Det är ett villkor, som har upprätthållits i praxis på det sättet, att — om jag uttrycker det litet vulgärt — en mera slätstruken utlänning har ansetts inte kunna komma i åtanke för utnämning till professor, under det att en väl kvalificerad utländsk vetenskapsman kommer i åtanke enligt samma regler i övrigt som svenska medsökande. Han ställes alltså på förslag och jämföres med de svenska medsökandena.

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

Jag är för min del inte beredd, i varje fall inte på stående fot, att förorda ett slopande av det villkoret, att en utlänning, även om han tillhör de nordiska länderna, skall fylla vissa kvalifikationsvillkor, något utöver undergränsen, om jag så får uttrycka det, för en akademisk lärarbefattning. Jag är inte säker på att det skulle vara av något särskilt gagn för det nordiska samarbetet att få den sortens befodringsstrider, då det väger tämligen jämnt mellan några sökande, som kanske alla befinna sig nära underkanten, och då man med våra ganska stela befodringsnormer i övrigt vid statsuniversitetet skulle vara hänvisad till att, om det väger över i någon ringa mån för den främmande medborgaren, ovillkorligen utnämna honom till befattningen.

Jag vill ytterligare peka på att Stockholms och Göteborgs högskolor äro friare ställda än statsuniversitetet. De äro inte bundna av § 28 regeringsformen. Såvitt jag kan finna, har det inte lett till att man där har sökt anställa utländska lärare eller lärare från de nordiska länderna av den kvaliteten, att de stå i underkant beträffande vetenskaplig skicklighet. Högskolorna ha nog praktiskt upprätthållit det kravet, som regeringsformen ställer för statsuniversitetet, nämligen att det skall vara en viss högre standard, något utöver det som ovillkorligen fordras för utnämning till lärarbefattningar.

Det finns ytterligare en punkt, som inte har närmare berörts i motionerna och i utskottsutlåtandet, vari utlänningar äro olika ställda mot svenskar. Det gäller villkoret, att de skola tillhöra den rena evangeliska läran. Detta villkor är ju uppställt för alla lärarbefattningar, med den skärpningen beträffande de teologiska lärarbefattningarna, att där kunna överhuvud taget inte utlänningar komma i fråga. I och för sig kan man ju säga, att detta villkor kanske inte har så stort intresse för de nordiska länderna. Det utestänger dock mosaiska trosbekännare i de nordiska länderna från lärostolar vid de svenska universitetet. Detta anser jag för min del vara omotiverat, och jag skulle gärna vara med om att man på den punkten vidgade den nuvarande bestämmelsen i § 28. Det utestänger också formellt medborgare i de nordiska länderna från teologiska lärarbefattningar. I verkligheten ha vi dock för närvarande en f. d. norrman som innehavare av en teologisk lärostol vid Uppsala universitet. Även i andra fall har det visat sig, att de materiella villkoren i regeringsformen kunna kringgå, om jag får uttrycka det så utan att lägga in någon dålig bemärkelse i ordet. Det har i åtskilliga fall förekommit, att en utländsk sökande, som ställes först vid prövningen av de sakkunniga, söker svensk medborgarrätt, innan han blivit utnämnd, och det har förekommit, att han erhållit svensk medborgarrätt antingen någon månad före utnämningen eller också kanske rentav i samma konselj som utnämningen. På det sättet ha vi alltså i ett par fall fått utlänningar från de andra nordiska länderna på våra teologiska lärostolar, trots grundlagens skenbart så absoluta villkor på den punkten. De ha helt enkelt fått svensk medborgarrätt omedelbart före eller i samband med utnämningen.

För övrigt har även kravet på utmärkt förtjänst under ett tidigare skede kanske uppfattats något strängare än nu. Det uppfattades ibland, såsom det har uttryckts i något utlåtande, så, att de utländska vetenskapsmännen skulle vara i eminent grad överlägsna de svenska medsökande för att få komma i fråga. Det har förekommit, att i befodringsärenden universitetskanslern har hemställt om en viss persons utnämning, trots att han var utlänning, under förutsättning att han bleve svensk medborgare, och därvid hänvisat till att en sådan ansökan samtidigt har förelegat. Det har alltså inträffat, att en person har föreslagits på detta sätt och att subsidiärt en annan, en svensk, har förordats till befattningen. På det sättet har man även kunnat i viss mån kringgå kravet på utmärkt förtjänst, men jag vill upprepa, att exemplen

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
härpå härstamma från en period, då det kravet uppfattades mera rigoröst än under senare tid.

Överhuvud taget anser jag för min del, att när det gäller de vetenskapliga lärarbefattningarna, kan man inte blanda in synpunkter om det nordiska samarbetet såsom ett allmänt politiskt önskemål. När det gäller tillsättandet av de akademiska lärarbefattningarna, skall man taga hänsyn uteslutande till universitetens och vetenskapens intresse av att få de bäst kvalificerade, och därför skall man givetvis öppna tillträdet, såsom vår grundlag i stor utsträckning gör, även för medborgare från andra länder. Jag har för min del inte någon särskild sympati för att här uppställa ett reciprocitetskrav. Det göra vi ju inte i fråga om andra länder. Det skulle kanske bli något egendomligt, om man skulle införa det för en särskild kategori av främmande medborgare, såsom förutsättes även av reservanterna. I praktiken tror jag, att i de nordiska länderna behöver man inte någon formell reciprocitetsregel. Det ordnar sig nog i alla fall.

Jag har för min del ingen erinran mot en utredning på grundvalen av den andra motionen, som väckts i detta ämne rörande andra befattningar, fastän jag tycker, att motionärerna kunde ha valt litet bättre exempel på sådana befattningar, som lämpa sig för medborgare från de andra nordiska länderna, än just tjänsteläkare och tjänstearkitekter. Inte tror jag t. ex. att våra provinsialläkarbefattningar böra bli de, som i första hand komma i åtanke, om det gäller att utse utlänningar till läkarbefattningar. Även i fråga om sådana medger ju för övrigt den nuvarande § 28, att utlänningar bli utnämnda. Men det finns många andra befattningar. Jag tänker särskilt på en hel del undervisningsanstalter av lägre grad, som inte kunna räknas såsom anstalter för vetenskap och konst, där den nuvarande formuleringen av paragrafen inte medger utlänningar möjlighet att bli utnämnda. Där anser jag alltså, att en utvidgning skulle vara väl på sin plats. Vidare tror jag, att på en annan punkt ett ökat utbyte skulle kunna ske. Det gäller i fråga om tillförordnade befattningar, i fråga om förordnande av utlänningar för att upprätthålla en tjänst, t. ex. en vetenskaplig lärarbefattning, under någon kortare tid. Jag undrar, om inte detta i grund och botten skulle vara mera betydelsefullt ur synpunkten av att få ett utbyte av vetenskapsmän. Det skulle alltså kallas in en vetenskapsman från ett annat land att under något år eller under någon termin upprätthålla en vakant vetenskaplig befattning. Detta lägger grundlagen för närvarande inte något hinder i vägen för. Det har också i praxis inträffat, att så skett, men en sådan praxis skulle kunna utvidgas väsentligt mera än nu.

På de skäl, jag har anfört, kommer jag alltså för min del inte att rösta för reservationen i första punkten på grund av dess avfattning, men däremot röstar jag för reservationen i den andra punkten.

Herr Ohlin: Herr talman! De föreliggande motionerna beröra ju två olika angelägenheter. Jag skall hålla mig till den första, nämligen frågan om lärarbefattningarna vid universitet och högskolor.

Skälen för den ståndpunkt, som reservanterna i utskottet ha intagit, äro ju många, och den förste talaren i debatten här, herr Lindström, har redan framfört åtskilliga av dem. Jag skall bara nu mycket kort beröra vad herr Lindström också påpekade, att friare möjligheter för medborgare i de nordiska länderna att söka sådana befattningar skulle i hög grad främja den nordiska kulturgemenskapen, därför att envar vetenskapsman från ett annat nordiskt land i viss mån utgör en representant för sitt land och dess kultur i sin kontakt med kolleger, med studenter, med vänner, kanske också gentemot press och

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

radio. Men jag är alldeles av samma mening som herr Undén på den punkten, att det viktigaste givetvis är, hur dessa reformer skulle verka ur universitetens och högskolornas egen synpunkt. Då förefaller det mig, som om den av motionärerna föreslagna ordningen skulle medföra uppenbara fördelar genom att garantera en jämnare och bättre rekrytering på dessa viktiga vetenskapliga poster. Man skulle få ett större urval av unga vetenskapsmän att välja på. Vi få icke glömma, att de nordiska länderna ändå äro ganska små, och det förekommer icke så sällan att det saknas väl kvalificerade krafter. Då skulle man här få möjlighet att välja fullt fritt. Jag skall strax komma till herr Undéns observation på denna punkt, men jag skulle vilja göra ett tillägg dessförinnan, att om man får den frihet, för vilket här nu påyrkas att man skall utreda möjligheterna, skulle detta försvåra utbredningen av ett kottoriväsen vid våra högskolor och universitet, ett kottoriväsen, som icke sällan lett till att man försökt få fram vissa protegéer, som kanske icke ha varit så väl meriterade. De åt de andra nordiska länderna öppna fönstren skulle skapa ett friskare luftdrag vid våra högre undervisningsanstalter, och aldrig är väl andlig instängdhet så litet berättigad som vid vetenskapens högborgar.

Utskottsmajoriteten delar inte den ståndpunkt, som i motionen intagits. Det som utskotsmajoriteten och här i kammaren herrar Reuterskiöld och Strömberg anfört är, att nuvarande möjligheter för ett vidgat kulturutbyte på ifrågavarande område äro tillräckliga. Herr Strömberg säger, att Kungl. Maj:t kan, när faktiska skäl föreligga, kalla någon från våra nordiska grannländer. Men såvitt jag vet är detta icke riktigt. Det kan finnas många praktiska skäl, som tala för att kalla en vetenskapsman. Men om denne icke uppfyller de krav på viss överlägsenhet, som § 28 i regeringsformen allmänt har ansett kräva, kan icke Kungl. Maj:t kalla honom. Det skulle uppenbarligen strida emot den självstyrelse, som universitet och högskolor hava sedan gammalt, och det skulle också strida emot själva paragrafen.

Nu anförde emellertid herr Undén två mycket viktiga synpunkter på denna fråga. För det första säger han, att utlänningar redan nu ha enligt praxis fått rätt att söka, och han påpekar, att motionen i det avseendet har erhållit en olycklig formulering. Ja, jag kan medge, att om denna praxis i sak är så fast etablerad, som herr Undén anger, vilket nog inte varit den allmänna uppfattningen i akademiska kretsar men i alla fall möjligen är riktigt, är det olyckligt, att motionen fått denna speciella formulering; men det kvarstår ändå, att det icke är tillräckligt, att en person får lov att söka en befattning, utan han borde också ha rätt att bli utnämnd till befattningen och därvid konkurrera på lika villkor med andra sökande.

Nu anförde herr Undén också att det i praxis blivit nästan lika villkor. Visserligen förekommer det i alla mera bekanta lagkommentarer en helt annan ståndpunkt, enligt vilken det nämligen kräves betydande överlägsenhet av viss art för utländsk medborgare, men herr Undén säger, att praxis gått i den riktningen, att det har, bara med en viss inskränkning, blivit rätt för andra utlänningar att bli utnämnda på samma villkor. Man måste ju i alla fall konstatera, att denna herr Undéns uppfattning icke är den, som förekommer i de tryckta kommentarerna till § 28, och vidare, att det tydligen inte är allmänt erkänt att villkoren äro lika. Det måste därför vara av största praktiska betydelse, att man nu, sedan frågan blivit rest, verkligen kan få en ordentlig undersökning i saken och få fastslaget, om man skall kunna gå den väg, som herr Undéns tolkning anger, eller gå ännu längre, vilket jag helst skulle vilja göra, så att den fulla likställigheten blir införd.

Jag kan inte finna, att de av herr Undén anförda synpunkterna behöva utgöra något skäl emot att man igångsätter denna utredning. Han har tvärtom

Om rätt för utlämning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
 visat upp att här finnes en viss oklarhet i praxis och att saken behöver preciseras. Jag kan inte finna, att, om kammaren nu bifaller utskottsreservanternas framställning, man därigenom skulle riskera att godkänna den gamla tolkningen av § 28. Jag tror, att vi kunna lita på Kungl. Maj:t, att om Kungl. Maj:t tillsätter en sådan utredning, Kungl. Maj:t då kommer att lägga saken så till rätta, att varje sådan risk för en olämplig prejudicerande tillämpning av § 28 helt bortfaller.

Vad saken här gäller är väl i stället, om kammaren vill ge ett sympatiuttalande för en utveckling i den riktning, som reservanterna och motionärerna förorda. Det avgörande här måste väl ändå vara, hur erfarenheten visat att hittillsvarande bestämmelser och praxis faktiskt ha verkat, och i det avseendet ha vi mycket överbevisande siffror att hålla oss till.

Såvitt jag har kunnat finna, ha vi här i Sverige, med alla våra många undervisningsanstalter av denna typ, två professorer från de fyra övriga nordiska länderna. Däremot befinna sig ungefär ett halvt dussin svenska vetenskapsmän ute i de andra nordiska länderna. Om vi se på statistiken för de senaste femton åren, skola vi finna, att vi ha haft sammanlagt ett halvt dussin vetenskapsmän från de övriga nordiska länderna hos oss på längre eller kortare besök av denna art, medan antalet svenska vetenskapsmän i de andra nordiska länderna närmast sig 20-talet.

Professor Reuterskiöld antyde, att om det bleve någon reform här, skulle de svenska universiteten och högskolorna bliva institutioner, som skulle endast bereda brödföda åt medborgare från de andra nordiska länderna. Denna ståndpunkt kan åtminstone inte finna något stöd i de siffror, som föreligga. Jag avstår från att kommentera den ur andra synpunkter.

Erfarenheten i ett annat hänseende, nämligen i fråga om värdet av att få dessa medborgare från andra nordiska länder till våra högskolor och universitet, är fullt entydig. Jag tror icke, att någon, som känner till dessa män, vill bestrida att de betytt väsentliga tillskott både vetenskapligt och kulturellt; man skulle kunna nämna namn sådana som Edvard Lehmann och många andra för att visa detta.

Utskottsmajoriteten har anfört flera andra skäl, men jag skall icke ingå närmare på dem. Beträffande vad utskottet säger om att det för innehavare av ifrågavarande ämbeten förutsättes kännedom om svenska förhållanden, får jag framhålla, att det ju kan tagas hänsyn därtill vid kompetensprövnningen. Dessutom är det fråga om att undersöka »huruvida och i vilken utsträckning» etc. och det är alltså, trots att herr Reuterskiöld citerar detta »huruvida och i vilken utsträckning» med ett visst tonfall, avsikten att se på vilka punkter det lämpligen kan göras och på vilka punkter det inte passar. Den omständigheten att det möjligen är olämpligt på vissa punkter, kan inte anföras såsom skäl mot att verkställa en utredning rörande de punkter, där det kan passa.

Emellertid säger herr Reuterskiöld, och detta förefaller vara hans huvudargument, att det utbyte av lärare, som består i att det kommer någon från övriga nordiska länder och håller några föreläsningar, ha vi redan möjlighet att genomföra, och det är mycket bättre att ha det så ordnat än att få en mer eller mindre permanent professor. Men, mina herrar, har man någon anledning att betrakta ett sådant utbyte som ett alternativ till det som här föreslås? Vad hindrar, att det ena goda lägges till det andra goda och att man i stället för herr Reuterskiölds antingen — eller väljer ett både — och?

Sedan säger herr Reuterskiöld, att vi i Sverige tillämpa olika tillsättningsmetoder vid de olika universiteten. Han säger, att de danska sakkunniga ofta fråga: »Vem vill ni ha?» Ja, jag vågar påstå, att den skildring, som herr Reu-

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

terskiöld där gav av dansk praxis, är en vrängbild. Skillnaden mellan dansk och svensk praxis är, att i Danmark överlägga de sakkunniga sinsemellan, innan de gemensamt fatta ståndpunkt — de resonera om de olika konkurrenterna och rösta tillsammans — medan i Sverige varje sakkunnig uttalar sig för sig och detta utan att diskutera med de andra sakkunniga. Det är alltså detta, att de sakkunniga i Danmark diskutera sinsemellan, som tydligen fått herr Reuterskiöld att tro, att man i Danmark icke bedömer de sökandes vetenskapliga kvalifikationer utan går efter andra grunder. Det finns så många exempel på behandlingen av sådana professorsutnämningar i Danmark, som skulle kunna anföras såsom bevis för hur ytterligt omsorgsfullt och hur noggrant man där söker bedöma de sökandes kvalifikationer. Jag vill betona, att om herr Reuterskiölds argument skulle accepteras på denna punkt, slår det ihjäl även utskottsmajoritetens ståndpunkt. Utskottsmajoriteten vill ju ha en utredning, om det är utsikt till att man kan få reciprocitet. Men skulle herr Reuterskiölds ståndpunkt accepteras, måste man säga ett klart nej till hela tanken på utredning även om reciprocitet.

Utskottsmajoriteten säger, att innan man ensidigt från svensk sida sätter igång med utredningen, skall Kungl. Maj:t genom förberedande förhandlingar ha klarlagt att man också får reciprocitet. Ja, försiktigheten är ju en dygd, men kan den inte gå väl långt? I praktiken innebär utskottsmajoritetens ståndpunkt, att Sverige icke skall sätta igång någon utredning, förrän de andra länderna efter utredningar blivit på det klara med att de vilja taga något steg i denna riktning, ty inget land kan precisera, hur långt det vill gå, förrän utredning skett. Detta gäller Danmark, Norge, Finland och Island likaväl som oss.

För övrigt vill jag påpeka, att det i Danmark ännu i dag råder en formell likställighet. Det yttrande, som finnes i motionen, är icke fullt lyckligt formulerat, det medger jag, ty det förhåller sig så, att, trots att frågan många gånger har diskuterats i Danmark och man där sagt, att vi måste begära, att inte bara vi skola vara så generösa att ge likställighet utan vi skola också få sådan från andra länder, har man i Danmark avstått från att ändra den likställighet som finnes. Det får kanske tilläggas, att man i något fall, där det vägt ganska jämnt mellan en dansk och en annan sökande, föredragit dansken och påpekat, att man måste ha en viss frihet, eftersom de andra nordiska länderna intagit viss ståndpunkt. Även i Norge har man ett förfarande, som är mera välvilligt, från motionärernas synpunkt sett, än det som i Sverige brukat tillämpas.

Jag kan tillägga, att den danska Komiteen för nordisk akademisk Samarbete, som närmast har om hand just den verksamhet, om vilken herr Reuterskiöld uttalat sig med så stor välvilja, har skrivit till den svenska kommittén för nordiskt akademiskt samarbete och sagt, att den fått höra talas om dessa motioner i den svenska riksdagen och att man därför ville meddela, att den danska kommittén i princip varmt anbefallde och tillträdde dessa förslag. Den danska kommittén hade för sitt vidkommande kunnat glädja sig över att möta utsträckt förståelse och intresse för dessa tankar i de danska universitetskretsarna. Man hade vidare från den danska kommitténs sida redan vid nuvarande tidpunkt sökt kontakt med regerings- och riksdagskretsar med tanke på att man skulle ge officiellt danskt stöd åt principerna i de svenska motionerna.

Den farhåga, som utskottsmajoriteten alltså bygger sin ståndpunkt på mera än på annat, nämligen att vi skulle, om vi taga ett svenskt initiativ i den blygsamma form, som föreslagits, riskera att möta ett kallt avvisande från de andra länderna, denna farhåga, säger jag, kan man nog, med stöd av detta dokument övensom andra, avvisa såsom ogrundad.

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

Jag vill understryka, herr talman, att när utskottsmajoriteten nu avvisat en undersökning såsom obehövlig, och sagt, att det är bra som det är, tappar man bort, och det föreföll som om föregående opponent gjorde också, denna fråga om rätt för utländsk medborgare, som har varit svensk eller som härstammar från svenska medborgare, att söka ifrågavarande befattningar. För närvarande är det ju så, att om en svensk accepterar en professur i Danmark, blir han dansk medborgare, och skulle han då vilja söka en svensk professur igen och komma tillbaka till sitt gamla fosterland, kan han visserligen söka den men, efter den tolkning av § 28, som hittills varit den vanliga, har han inte någon garanti för att bli bedömd på samma sätt som vanliga svenska medborgare. Mina herrar, är det något rimligt i detta, att en person, som i det nordiska kultursamarbetets tjänst accepterar en professur vid ett universitet eller en högskola i något av de andra nordiska länderna, inte skall ha garanti för att bli bedömd på samma sätt som vanliga svenska medborgare?

Ja, herr talman, för min del tillmåter jag denna fråga och den ställning, som denna kammare här intager, en mycket stor betydelse. Man kan säga, att det är inte bara till denna begränsade fråga som det nu gäller att taga ställning. Det gäller också, kan man säga med tanke på alla dessa vackra nordiska deklarationer, som vi hört under de senaste månaderna, frågan om kammaren vid första tillfälle, då en konkret sak kommer upp för kammaren, vill ge sitt stöd åt detta praktiska nordiska samarbete, åt dessa strävanden att resa den starka och hållbara byggnad av fria och samverkande nordiska nationer, som tidsläget anvisar som en av vår generations uppgifter. Den föreliggande frågan är visserligen av mycket begränsad räckvidd. Ja, det är sant, men denna byggnad kommer aldrig till stånd, om man icke, när tillfälle bjudes, är villig att lägga en sten ovanpå de andra. I dag har kammaren ett sådant tillfälle. Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **Reuterskiöld** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag skulle mot den siste ärade talaren för det första vilja påpeka, att de danska sakkunnigas gemensamma bedömande väl ej finns hos oss, men att den ärade talaren torde ha förbisett, att våra universitetsstatuter föreskriva och stadga visst gemensamt samarbete mellan de sakkunniga.

För det andra påstod den ärade talaren, att utskottet har gått in för reciprociteten. Det är en felläsning. Utskottet resonerar om den reciprocitet, vilken motionärerna vilja uppehålla, och säger, att den är värdelös, men vi ha icke tagit ståndpunkt till frågan om reciprocitet, då vi icke vilja själva saken.

Det tredje jag vill påpeka är, att jag ansluter mig helt till universitetskanslerns uttalande rörande det nordiska momentets uteslutande vid universitetsbefordringar.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Ehuru detta ämne endast rör behandlingen av en motion, har jag tillåtit mig begära ordet närmast därför att jag skulle vilja uttala min starka sympati för den åskådning, som ligger bakom motionärernas och reservanternas ståndpunkt. Jag skall nu icke yttra mig om punkten 1), men jag kan inte bestrida, att herr Undén hade sådana argument för att icke biträda reservationen på denna punkt, att de på mig gjorde ett starkt intryck. Yttrandet gick närmast i den riktningen, att reservationen under punkten 1) skulle slå in öppna dörrar, då i själva verket redan den möjlighet fanns, som motionärerna vilja bereda, för vetenskapsmän från andra nordiska länder att erhålla befattningar vid svenska universitet. Jag vill emellertid särskilt understryka, att i och för sig måste ju strävandena att nedbryta ett slags andliga och intellektuella tullgränser de nordiska länderna emellan

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

bara hälsas med tillfredsställelse, och det vore ju av mycket stor vikt, om det kunde tagas ett steg framåt på detta område, när det har visat sig så svårt att nedbryta de ekonomiska tullgränserna mellan de nordiska länderna.

Att jag här begärt ordet beror emellertid väsentligen därpå att reservationen i sin andra punkt berör ett område, som lyder under socialdepartementet, nämligen frågan om läkarnas ställning. Nu har jag inte den uppfattningen, att, om man skall försöka utvidga det nordiska eller interskandinaviska utbytet, som vissa krafter försöka utbygga, man då skall begränsa detta på sätt som gjorts i reservationen, där det talas om rätten att söka tjänsteläkarebefattningar och sådant. För läkarekåren gäller en legitimation, som meddelas av medicinalstyrelsen. För närvarande torde det vara ytterst svårt för läkare, utbildade i Norge, Danmark eller Finland, att kunna erhålla en sådan legitimation även för Sverige, och jag skulle tro, att dessa svårigheter vila på sakliga grunder, så tillvida att själva utbildningen är olika; den är i varje fall icke helt lika och kräver icke heller lika lång tid i samtliga de nordiska länderna. Nu är det mycket vanskligt att veta på vilken väg man skall gå, om man skall skapa förutsättningar för att en utbildning i det ena landet skall berättiga till en omedelbar legitimation i det andra: skall man ställa upp den svenska läkareutbildningen — den torde vara den dyrbaraste — såsom mönster, eller skall man tvärtom pruta en smula på de svenska kraven och närma sig den art av utbildning, som sker, såvitt jag vet, i Danmark? Jag vågar inte bestämt säga, att jag har rätt härvidlag, men jag tror att jag är rätt underrättad, när jag säger, att läkareutbildningen i Danmark är betydligt billigare och inte tar så lång tid som i Sverige. Jag vet inte vilken väg som är riktigast att gå, och man kan inte komma fram utan undersökning, men jag skulle hälsa med stor tillfredsställelse, om en sådan undersökning i detta sammanhang bleve gjord, vilken då skulle syfta till att skapa förutsättningar för att en legitimation, meddelad i det ena landet, skulle vara giltig över hela Norden. I praxis kanske inte detta krav betyder så särdeles mycket utöver det att en läkare, som vill flytta till det ena eller det andra av de nordiska länderna, kan göra detta och har rätt att utöva läkekonsten där, men jag kan inte hjälpa, att jag anser, att det i princip måste betyda ett ganska starkt ytterligare närmande av de nordiska länderna till varandra.

När jag nu för min del meddelar, att jag kommer att rösta för reservationen i andra punkten, sker det naturligtvis med den tysta förutsättningen, att, om en undersökning skall verkställas, denna skall utvidgas till detta särskilda område på det sätt jag här har angivit.

Herr Lindhagen: Professor Reuterskiöld framhöll såsom sitt sista ord, att vad motionärerna föreslagit var blott en vacker gest. Professor Ohlin höll före, att detta varit ett viktigt initiativ till förverkligande av de stora förhoppningarna om ett sammansvetsande av de nordiska länderna.

Jag måste ju erkänna, att denna fråga är ganska obetydlig ur synpunkten av de nordiska ländernas samförstånd, och uppslaget innebär ju inte heller något nytt. Då är det väl nästan riktigare vad Reuterskiöld menade än vad Ohlin förmenade. Men jag vill dock fästa Reuterskiölds uppmärksamhet på, att en god gest dock är bättre än ingen gest. »Det är bättre att spänna en båga som brast, än att icke spänna en båga.» Och något kan man ju begära även i detta lilla fall, när vi nu skola demonstrera den skandinaviska entusiasmen för att föra oss i sak grundligt samman.

Jag tillät mig, herr talman, att begära ordet för att kommentera frågan något. Enligt min mening svävar osläckligt över vår politik programmet: individen, hemmet, landet och mänskligheten. Därför måste även jag vara, som

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
 jag alltid varit, en ivrig skandinavist. Vidare har jag ända sedan 1902 varit ledamot av Stockholms högskolas styrelse och därvid under de 13 första åren även varit högskolans inspektör. Jämte den inblick jag på det sättet fått i vetenskapens väsen, har jag kommit vetenskapen mycket nära även enligt andra uppdrag, så att jag vet nog åtskilligt om vetenskapens sidsidor och vanskligheter, ja, även om kvasivetenskaperna, vilkas vanskligheter överväga dess sidsidor i högsta grad.

Motionärerna påstå, att under de senaste åren känslan för de nordiska ländernas samhörighet och de nordiska folkens kultur och rasfrändskap vuxit sig allt starkare. Herr talman, jag undrar, om det verkligen förhåller sig så! Det är väl i stället så, att vi nu för tillfället äro åtskilligt förbluffade över stormakternas rustningar och farorna därifrån. Därför famla vi litet i luften efter något för att hålla ihop oss på något sätt. Men *de fyra utrikesministrarnas kommuniké från Oslo* innehåller ju bra litet. Den anbefaller att vi skola inskränka oss till upprustningar efter ömsesidigt samråd. Därtill lägges krav på neutralitet, vilket vi ju av självbevarelsedrift iakttagit, allt sedan Krimkrigets tid 1855 officiellt, under det att de enskilda och den tredje statsmakten, pressen, tumlat om i partitagande för den ena eller andra av de krigförande.

Det är i dessa nedsjunkna tider väl ett gränslöst magert program, herr talman, men lätt ett farligt program också, skulle jag vilja tillägga.

Här återopa reservanterna först vad som gjorts för *skandinavisk lagstiftning*. Ja, det är ju min specialitet, ty åren 1900 och 1909 segrade jag i andra kammaren för initiativ om gemensam nordisk civillagstiftning emot de då mäktigaste juristerna på detta område. På den tiden kunde menige man segra. Det förmå vi sällan nu.

Nu i år totade jag till och frågade, om vi inte skulle kunna börja tänka på ett nordiskt samarbete i fråga om hyreslagstiftningen, som ju är en fundamental sak för begreppet hemmet och som i alla de fyra nordiska länderna var föremål för beredning. Frågan hade ju avancerat så långt i de olika länderna, att riksdagen inte kunde begära att ett sådant samarbete skulle ske i kommittéerna, men regeringarna kunde ju, eller vissa av dem, sedan de mottagit kommittéernas betänkanden, ha samrått. Jag blev ensam i kammaren om det yrkandet — inte i andra lagutskottet, ty där var särskilt Mauritz Västberg och även en annan besjälad person med om ett övervägande, men de övriga medlemmarna i utskottet voro minst sagt ointresserade, och den genuinaste högermannen från andra kammaren sade rent ut, att när herr Västberg talade för förslaget, kunde man ju tänka sig, att det var någonting att fästa sig vid, men vad herr Lindhagen sade behövde man inte bry sig om. Det var andra toner, herr talman, än när jag kämpade i första lagutskottet 1900 och 1909, och genom lagutskottets besjälade instämmande med den nu stackars föraktade Lindhagen, fick igenom mina förslag emot juristerna på höjderna.

Så det ligger nog åtskilligt i vad en ny utländsk minister ifrån ett av de småbaltiska länderna sade mig här om dagen. Han hade varit i Sverige förut för tio år sedan och kände oss mycket noga från den tiden. Nu var han hitkommen på nytt som minister. Han sade: Herr Lindhagen, vilken skillnad på det svenska landet! När man läste i de svenska tidningarna för tio år sedan, såg man att folket intresserade sig för ideella synpunkter, men nu är ju det svenska folket förvandlat och sysslar företrädesvis med krass materialism. — Precis så föllo hans ord. Detta var 1938. Då var det ju, som sagt, inte samma hänförelse, åtminstone för skandinavisk civillagstiftning som de av mig omnämnda två åren.

Reservanterna säga vidare, att på intet område är ett dylikt samarbete mera närliggande och naturligt än på *kulturlivets område*. Ja, så säga vi ju alltid,

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

därför att det är lättast att manifesteras någonting där, fast det oftast håller sig mera på ytan och inte når till de djupgående betingelserna för ett samarbete. Men då måste tilläggas, att på kulturlivets område utträttas det allra mesta i våra dagar liksom förut genom *sammankommande mellan yrkesklasser och ungdomen från de olika länderna med påhälsningar samt utbyte av tankar och erfarenheter*. Detta är en ofantligare och mäktigare insats i skandinaviskt kulturliv än den här lilla professorssmåsaken, som nu ifrågasättes på sina krångliga vägar. Men jag menar med detta visst inte att vi skola förakta den frågan.

Herr Möller talade här om *den ekonomiska samgången*, och den är ju i vår materialistiska tid också en huvudsak för det nordiska samarbetet. Det gäller att »öka samfärdseln» mellan de nordiska länderna. Men det kan ju inte åstadkommas effektivt såsom en nydaning på annat sätt än att man gör hela Norden till ett enda frihandelsområde. Detta är ett gammalt program, som förr under de ideella tiderna ofta var på tal och även föranledde nitiska föreningsbildanden. Jag har därför väckt den frågan vid denna riksdag såsom en av de fundamentala frågorna för nordiskt ekonomiskt samarbete. I bevillningsutskottet var ingen ledamot för förslaget, och ingen talade därför i riksdagen mer än motionären. Även de tidsbetonade sociala professorerna i riksdagen iakttago tystnad. Så förhåller sig med dagens entusiasm för nordiskt ekonomiskt samarbete. Nej, det blir nog fortfarande, herr talman, så att vi gärna nu som förut hylla ett ekonomiskt samarbete, vi äro intresserade att få sälja så mycket som möjligt till varandra, bara mitt land lyckas sälja mer än det köper av de andra. Det är även i dag toppunkten av det nordiska ekonomiska samarbetet. Det hindrar icke att vi såsom i trävaruörelsen söka hålla ihop för gemensam konkurrens i världens andra länder.

Så ha vi vidare frågan om det som sammanhåller hela Norden. Det är ju *likheten i språket*. Det är huvudbetingelserna för »ett allmänt nordiskt samförstånd». Språket representerar ju den *andliga* sammanhållningen mellan människorna. Det är språket, som är gemensamt för alla samhällsklasser, oavsett olika ekonomiska eller andra olika sociala villkor. Det är språket som gör att vi känna oss som hemma hos varandra. Det är språket som gör att vi känna varandra som en nationalitet. Det är gemensamheten i språk, som gör att vi »förstå» varandra.

Vad göra vi då för att sammanhålla de nordiska språken? Ja, Norge, Danmark och Sverige — det egentliga Norden — arbeta var på sitt håll för att öka klyftan mellan de nordiska språken. En dansk juris doktor Clausen skrev 1936 en avhandling om att det gemensamma språket var den viktigaste och väsentligaste förutsättningen för nordisk sammanhållning. Jag väckte 1936 en riksdagsmotion om att vi skulle be våra regeringar samarbeta för att kunna sammanhålla språken hellre än att skilja dem. Inte en kotte i riksdagen stödde något sådant. Ingenting äro alla demokratiska ledningar så rädda för som att *gå till grunden av tingen*. Det ligger nog naturlagar bakom, eftersom det oftast förhåller sig så, utom i den ekonomiska klassutjämnningen i varje nordiskt land, som ju onekligen har vind i seglen.

Är förenämnda räddhåga ett uttryck för hänförelsen ibland de nordiska folken för att hålla mera samman? Nej, herr talman, det är minst sagt för mycket sagt. När viljan inte tar sig uttryck i djupgående handling, få vi vänta generationer på att nå fram några tuffpjät längre än vi nu äro mäktiga till.

Nu ha vi emellertid funnit åtminstone *en stolt ny gemenskap*. Vi skola *upprusta allihop*. Det finns ingen gräns för de nordiska staternas plötsliga kärlek till upprustningen. Detta är en helgedom särskilt för svensk utrikespolitik

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
 just nu. Då kan man ju säga: varför vill vi inte ha ett försvarsförbund och hjälpa varandra i nöden och inte bara vara tillsammans i lust såsom på det s. k. kulturella området? Ja, sägs det, därför att det förmå vi inte; det är en för vansklig sak. Men då är det heller inte så mycket bevänt med den där upp- rustningen, inom varje, om det nu överhuvud taget kan vara något bevänt med en nordisk upp- rustning.

För min del har jag, herr talman, vid denna riksdag väckt förslag om ett *nordiskt fredsförbund* såsom åtminstone ett försonande komplement till upp- rustningen, och jag väntar med stort intresse, vad utrikesutskottet skall finna ut för skäl för att komma ifrån den saken och lämna oss i fred med vårt enda stora ideal för tillfället: upp- rustningen. Det var en medlem i utrikesutskottet, som frågade utskottets ordförande Undén här om dagen, om inte utskottet skulle ha något sammanträde, och då hade herr Undén svarat: »Vi ha bara herr Lind- hagens motioner kvar.» Det var kanske därför ej så brådskande, ty dem blev man kanske snart klar med. När jag alltså efter nio motioner sedan år 1914 slutligen fått vara med och fått till stånd ett utrikesutskott, så räcker det nog en halv generation, innan utskottet blir någorlunda varmt i de kläder, som vi ha lagat till åt utskottet. Utskottets enhälliga negativa start 1937 inför den var- aktiga fredens grundvalar var icke lovande. *Ingenting är så fjärran från entusiasmen för det nordiska samarbetet som den internationella rättsordningens tillkomst genom en befattning som råder med huvudorsakerna till rustningar och krig.* Men vi få väl diskutera det bortglömda ämnet även år 1938, om jag har hälsan, herr Undén, när den tiden kommer.

Beträffande de motioner, som det i dag gäller, är det ganska intressant, herr talman, att det i den första motionen yrkas utredning, huruvida någonting kan göras i denna punkt, och det är ju redan en ofantlig svaghet. Men jag har också varit med om att skatta åt sådana där bondförsök, att inte ha någon mening men ändå begära att en utredning skall utreda, huruvida det kan fin- nas någon mening i saken, och jag får väl således vara med om också en sådan formulering. Ty det är ju dock åtminstone någonting. Det är ju inte mycket mer än ingenting, men det är något mer än ingenting, herr talman!

När det gäller högskolorna, har ju herr Undén med sin sakkunskap och även konstitutionsutskottets ordförande utvecklat allt vad jag velat säga, och jag instämmer därför sakligt i det mesta med dem i den punkten. Vid Stockholms högskola ha vi redan fri rätt att tillkalla som professorer utlänningar som ha en särskild förtjänst. Detta syftar nog mest på kallelser, men det utesluter inte, att de själva kunna söka till högskolan, vilket också skett och vilket, så- som herr Undén framhöll, numera också går för sig vid statsuniversitetet med vår tids administrativa myndigheters växande maktfullkomlighet att ostört få sätta sig över lagarna. Vi ha således haft en dansk professor, två norska, en ryska och nu en tysk, som hade varit professor i Greifswald och sedan gick i landsflykt men nu fått en hamn vid Stockholms högskola som inne- havare av Eneroths professur. Jag fann i styrelsen samtliga sökande inkom- petenta inför Eneroths testamente.

Nu vill man i motionen nr 130 göra gällande, att nu bör det gälla *nordiskt samröre icke blott i akademisk befordran utan i alla ämbetsutnämningar.* Här går man så långt, att samröret utsträcker även till »annan utländsk medborgare», men med det grönköpingsförbehållet: »som varit svensk eller härstam- mar från svensk medborgare.» Varför inte lika gärna skriva exempelvis: »av känd svensk arisk härstamning».

Vad denna andra motion angår, anhålles ju där till och med om *en förut- sättningslös utredning*, huruvida det som står i motionen kan åstadkommas. Det är ett förskräckligt uttryck, det där »förutsättningslös», som allt mer ba-

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

naliserar och komprometterar riksdagsskrivelser. Det visar, att riksdagen själv ej lyckats tillägna sig något eget förstånd eller någon egen vilja i den föreliggande angelägenheten.

Jag hajade något till, när herr Undén yrkade avslag å den första någorlunda rimliga motionen, men bifall till den senare motionens förenämnda mera överlagda innehåll, men han gjorde i alla fall den reservationen, att han ville att motionärerna borde kommit med en annan exemplifiering på den tillämnade nordiska befattningskonkurrensen i allmänhet, såvitt det rörde »högre tekniska befattningar». I motionen exemplifieras detta krav med »tjänsteläkare, tjänstearkitekter, tjänsteingenjörer o. s. v.». Vad betyder detta för någonting, herr talman? Vi skola således tillkalla utlänningar inte blott såsom ägande en särskilt markant förtjänst i vetenskapligt avseende, utan vi skola hålla konkurrensen öppen även för andra befattningshavare med prosaiska uppgifter inom livets förhållanden, personer som på grundvalen av medelgoda meriter kunna konkurrera vid en befordran.

Då är det väl riktigare att säga rent ut, att vi vilja ha en *gemensam skandinavisk lagstiftning för gemensam befordran enligt vanliga regler för alla slag av befattningar, som kunna kallas för högre*. Ty det är meningen med dessa två motioner. Men då finns det ju principiellt ingen möjlighet att stämma i bäcken, och ingen går säker för sin befordran i någotdera landet. Det finns i alla fall något som gör, att även denna utvidgning av samröret blir av ringa betydelse. Allt folket vill i regel stanna i det land, där man talar det språk, som blivit deras modersmål. En svensk ger sig ogärna ut till Danmark och Norge och allra minst till Finland, där man inte vet hur det kan komma att gå med svenskarna. Man stannar hellre i Sverige med sina pretentioner.

Jag vill således sluta med, herr talman, att såsom skandinav säga, att det är pinsamt att yrka bifall till ett utskottsutlåtande, som är totalt negativt i dessa saker och under skenet av en över oss flammande låga av skandinavisk entusiasm för att hålla samman börja med ett avtynande i denna lilla dvärgafråga. Men en dvärgafråga är ändå mer än ingenting. Och inte vill jag vara alldeles utan mening heller, herr talman. Jag skall därför tillåta mig den meningen, att jag skall rösta med reservationerna i bägge punkterna, i den andra dock mera ogärna, under förutsättning att deras »*huruvida*» stryks ur dagordningen för en blivande beredning.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Vid debattens början, innan vad som nu i dag förekommit var känt, hade jag för avsikt att framlägga de synpunkter, som varit uppe i konstitutionsutskottet, säkerligen i något andra ordalag än som på ett så förträffligt sätt gjorts av konstitutionsutskottets ordförande. Emellertid har det nu genom herr Undéns anförande klarlagts, att större möjligheter än vi tänkt oss föreligga för utlänningar att söka tjänster i Sverige. Praxis har gått längre än vi i utskottet — vare sig reservanter eller majoritet — tänkt oss. Vi visste visserligen, att praxis vid tolkning av 28 § regeringsformen varit ganska vid, men icke i den utsträckning som herr Undén uppvisat. Att utskottet icke talat om denna praxis, är ju ganska förklarligt, ty då hade utskottet kunnat komma in på något som hör till decharge-sidan av utskottets arbete, prövning av huruvida Kungl. Maj:ts rådgivare tillstyrkt en vidare tolkning av regeringsformen än vad som kunde anses rimligt. Efter vad som numera i denna kammare är känt — det var icke känt i andra kammaren, som gått med på reservationen i första punkten — vill jag, herr talman, icke gå så långt i ordbyte som varit min mening.

Det har emellertid här i kammaren framförts, att det skulle vara lyckligt, att det i allt fall gjordes ett sympatiuttalande för motionärernas och reservan-

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

ternas synpunkter och för den nordiska tanken. Då vill jag säga, att vi inom utskottet, var och en för sig, vare sig vi höra till majoriteten eller reservanterna, till fullo dela sympatierna för det nordiska samarbetet. Vi ha också alla uttalat sympatier för det nordiska samarbete som förekommit, det anslag som finns till föreläsare, den stora nordiska litteratur som finnes. Jag hade här tänkt föredraga en liten förteckning på alla de nordiska tidskrifter som föreligga. Jag har förteckningen här i min hand, ett bevis, synes det mig, för hur det nordiska samarbetet fritt utvecklar sig. Men vi ha velat, herr talman, att man skall hålla på det svenska, det nationella så mycket som möjligt, så att det icke på något sätt blir ett för starkt uppgående i det nordiska. Det är ju i allmänhet icke särdeles tacknämligt att här i riksdagen komma med citat, annars skulle jag kunna tala om hur en den nordiska tankens kämpe, vår störste skald, för hundra år sedan talade om allt »stort och ädelt i det nordanländska», men framför allt »det väldiga, det svenska». Det var synpunkter, som gjorde sig gällande då och göra det ännu. Vi vilja ha nordiskt samarbete på olika områden, men vi vilja framför allt ha kvar det svenska. Det är därför jag anser den motivering, utskottet haft för att icke vilja vara med på något initiativ från riksdagens sida för möjligheten till ett långt gående utbyte av lärostolar, vara riktigt. Vi vilja exempelvis gärna, att det anslag, som nu utgår för föreläsningar av nordiska vetenskapsmän, skall ökas så att det räcker att förmå någon av våra nordiska bröder att komma hit under en längre tidsperiod och i sammanhang härmed utbyte kan ges för de tankar, som kunna vara av så stor betydelse för oss, Nordens folk.

Nu tycks det emellertid i denna kammare egentligen vara fråga om punkt 2), till vilken det yrkats bifall från skilda håll. Man vet att stämningen i kammaren vid början av denna debatt var sådan, att om punkten 1) togs, skulle mycket vara vunnet för dem som vilja gå den vägen, men punkt 2) ville man däremot ej vara med om. Också har denna punkt avvisats av andra kammaren. Och på denna punkt — som rör de högre tekniska befattningarna — anser jag, att det är ändå viktigare, att man är mycket restriktiv, så att man ej på något sätt oroar vårt svenska folk, som faktiskt, såvitt man hör vid samtal med den ene och den andre, visar sig synnerligen obenäget för de ifrågasatta förslagen. Folket vill ha svenska läkare och i stort sett icke några andra. Till länsarkitekt, som skall bo i residensstaden, vill man ha en person som känner till det svenska psyket och det svenska samhällets utveckling, undantag kunna givetvis förekomma. När därför i kammaren nyss ett statsråd yttrade sig från sin bänk och särskilt förordade till studium, vilken betydelse det kunde ha, om en legitimation för en läkare i ett nordiskt land kunde vila på motsvarande kompetens i de andra nordiska länderna, undrar jag, om det är lämpligt för riksdagen att nu stryka under detta, när vi veta vilken olika utbildning som fordras för legitimation i vårt land och ett visst annat, jag vill inte säga vilket. Vår läkareutbildning tar kanske dubbelt så lång tid som deras och svårt bleve väl få motsvarande kunskapsmått. Och om kunskapen ej blir densamma som hos oss skulle vi nog icke ha det förtroende till de läkare från andra nordiska stater som här strävas efter att i vårt land införa.

Jag vill sedan understryka, herr talman, att jag knappast tror att vare sig den väg som punkt 1) anvisar eller den som punkt 2) innebär är något att förorda för det nordiska samarbetets skull, ty om man tänker sig, hur det är vid t. ex. professorsutnämningar, och vilka irritationsmoment, som redan nu finnas mellan de olika kandidaterna till professurer och som ge genljud i pressen, och hur många gånger den ene eller den andre i konstitutionsutskottet förfäktar någon vetenskaplig uppfattning och säger att här måste vi väl göra en anmärkning mot den som föredragit ärendet hos Kungl. Maj:t, så måste man ju säga,

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

att om det nu skulle sträcka sig därhän, att sökande från de olika nordiska länderna kunde tilltvinga sig att komma i fråga både vid tillsättande av ämbeten och befattningar, som avses i punkt 1) och i punkt 2), det skulle kunna bli sådana irritationer, som icke skulle bli till nytta utan snarare till *skada* för det nordiska samarbetet.

Herr talman! Jag skall sluta härmed. Jag anser som jag förut sagt, nämligen att i det läge frågan nu ligger det icke vore rätt av en talare att besvara herr talmannen och kammaren med ett allt för långt anförande, varför jag, herr talman, nöjer mig med att med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan i de båda punkterna.

Herr **Andersson, Nils**: Herr talman! Två av motionärerna ha ju på ett utmärkt sätt utvecklat de skäl, som tala för bifall till motionen, men det kanske kan behöva sägas några ord även från reservanternas sida. Vi ha, åtminstone jag för min del, sett denna fråga så att man här skulle ge en sympatityttring för det nordiska samarbetet och dess införande även på den praktiska linjen, ifrån de allmänna vackra talesätten. Det är den öppna dörrens politik, om jag så får säga, som hägrar för motionärer och reservanter. Då dörren väsentligen är stängd, när det gäller den stora, vida världen, bör den kunna hållas öppen inom de nordiska länderna, som ha så utpräglad gemenskap i många stycken, framför allt i kulturellt avseende.

I utskottet anfördes — och jag hörde nyss i andra kammaren samma argument återopas — att när det gäller att praktisera det nordiska samarbetet, skall man inte, som motionärerna och reservanterna här föreslagit, börja i toppen, d. v. s. lätta och vidga möjligheterna för akademiker att söka och inneha lärarbefattningar i andra nordiska länder. Men det är inte så, att det trevande samarbetet inskränker sig bara till toppen, det försiggår också vid basen, och jag vill erinra om att det inom arbetarrörelsen finns ett mycket stort intresse för att vidga möjligheterna för utbyte av arbetskraft. Det har hållits flera konferenser, som sysslat med detta problem, och det är inte uteslutet, att det kan komma någonting ut av försöken att även lätta gränsspärrarna för arbetare i de olika nordiska länderna. Jag tror att det ena som det andra är av stor betydelse för det nordiska samarbetets utveckling.

Här har nu påpekats gentemot reservanterna, att § 28 regeringsformen inte lägger de stora hinder i vägen för utländska män att söka akademiska befattningar i detta land, som motionärerna ansett vara fallet. Men även om det är riktigt, så slås inte benen undan kravet på utredning, ty detta tar ju fasta på ömsesidigheten, reciprociteten, och det skulle alltså innebära inte bara att väl förtjänta män av den rena evangeliska läran skulle kunna få befattningar i Sverige, utan också att motsvarande möjligheter finnas i de övriga nordiska länderna för svenska vetenskapsmän och akademiker.

I fråga om andra punkten utvecklade herr Strömberg en hårdhänt kritik av reservanterna och framhöll, att när de hade medgivit att det skulle ställa sig svårt för icke svenska tjänsteinnehavare, som det därvidlag är fråga om, att kunna uppehålla befattningar i Sverige, så skulle ju den uppfattningen logiskt ha resulterat i ett annat yrkande än vad reservanterna hade kommit fram till.

Men jag ber då att få fästa uppmärksamheten på att reservanterna efter detta medgivande säga, att »en utredning bör emellertid kunna klargöra, i vilken utsträckning detta är fallet» — alltså om svårigheterna äro oöverkomliga — »och i vad mån man kan gå motionärernas önskemål till mötes». Reservanterna ha lämnat medgivandet att stora svårigheter föreligga, och socialministern har också nyss varit inne på detta kapitel. Men även han fann likväl skäl

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
föreligga för en utredning. Det kan hända att exemplifieringen i motionen inte är särskilt lyckad, men det är att märka, att det heter *till exempel* tjänsteläkare, tjänstearkitekter, tjänsteingenjörer o. s. v. Det är alltså inte fastslaget från motionärernas och reservanternas sida, att det ovillkorligen skall vara dessa eller bara dessa tjänster, utan de äro nämnda mera som exempel.

Herr talman! Jag ber att med dessa erinringar få yrka bifall till reservationen i båda punkterna.

Herr **Andrén**: Herr talman, mina herrar! Det är en föga lockande uppgift att vid denna tidpunkt, då kammarens ledamöter intaga sin lunch, begära ordet i den fråga, som nu föreligger. Med hänsyn till vad som förekommit i debatten skall jag emellertid be att få säga några ord.

Jag skall först be att få göra några rent formella anmärkningar. Här har riktats åtskillig kritik mot den reservation, som föreligger till konstitutionsutskottets utlåtande, men herrar kritiker ha icke observerat, att reservanterna i konstitutionsutskottet icke har rätt att gå utanför den motion, som föreligger till behandling. Därav den begränsning, som onekligen vidlåder även reservationen.

Jag konstaterade med tillfredsställelse att statsrådet Möller gärna skulle vilja se en utredning, och då en utredning på något vidare basis än den, som förordas i motionerna liksom i reservationen. Med hänsyn därtill vill jag erinra om att reservanterna på denna punkt gjort så mycket, som överhuvud kan göras, då vi riktat en invit till Kungl. Maj:t att om en utredning kommer till stånd utvidga denna utredning. Det heter nämligen i motiverinegn till reservationen på följande sätt: »Kommer en sådan utredning till stånd, torde det ankomma på Kungl. Maj:t att i direktiven för densamma beakta de övriga problem, som det nordiska samarbetet aktualiserar men som icke blivit berörda i ovannämnda motioner.» Mera än så ha reservanterna inte kunnat säga i denna sak.

Ännu en formell anmärkning skall jag tillåta mig. Herr Reuterskiöld har här i debatten förklarat, att enligt utskottets utlåtande var en reciprocitet omöjlig. I utskottets utlåtande står det emellertid på följande sätt: »Utan att taga någon bestämd ställning till frågan om en verklig reciprocitet här är möjlig» etc. — här, i utskottets utlåtande, hålles alltså frågan fullständigt öppen, om en reciprocitet är möjlig eller icke.

Jag har emellertid inte begärt ordet för att yttra mig i dessa rent formella frågor. Vad jag vill tala om är framför allt § 28 regeringsformen och det nordiska problem, som vi denna gång stå inför. Vad § 28 beträffar, har professor Reuterskiöld i sista upplagan av sin grundlagskommentar sagt följande: »Utländsk man och, med tillämpning av de eljest för svenska kvinnor gällande grunder, även utländsk kvinna kan endast i de av grundlagen uppräknade befattningarna nyttjas efter kallelse; ansökningsrätt saknas sålunda. Även om K. M:t stundom, i strid med grundlagen, medgivit utlännning sådan rätt, innebär detta icke annat eller mera, än att K. M:t tagit initiativ till kallelse och förty, jämlikt RF § 28, infordrat vederbörande myndighets eller verks yttrande över utlännings kompetens i samband med förslagens uppgörande, men utan att utlännningen bort å detta uppföras eller överhuvud bedömas efter de för svenska sökande stadgade befodringsgrunder.»

Jag vill tillägga, att såvitt jag förstår har professor Reuterskiöld goda skäl för en uppfattning sådan som denna. Nu ha vi hört av herr Undén, att praxis har gått i en annan riktning. Vi ha fått en praxis, som enligt herr Reuterskiölds uppfattning och säkerligen också efter många andras uppfattning står i direkt strid med grundlagen. Herr Undén erkände själv, utan att i

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

ordet vilja inlägga någon dålig betydelse, att man sett sig nödsakad att *kringgå* grundlagen. Jag vill då fråga kammarens ledamöter: Är detta verkligen en tillfredsställande ordning? Äro inte dessa förhållanden anledning nog till en utredning?

Herr Undén gjorde även vissa andra uttalanden, som väl kunna uppfattas såsom goda skäl för en utredning sådan som den, vilken här förordas. Herr Undén framhöll, att han själv på en punkt åtminstone vill ha en utvidgning av regeringsformens bestämmelser. Jag kan tillägga, att den reciprocitet, som förutsättes i reservationen, endast kan uppnås genom förhandlingar med främmande makter på grundvalen av en utredning. Även detta är ett skäl för en sådan utredning. Såvitt jag kan se, har herr Undén i själva verket anfört synnerligen starka skäl för en utredning av det slag, som begäres i denna reservation.

Herr Undén framhöll till sist, att man i detta sammanhang måste bortse från den nordiska synpunkten. Mina herrar! Jag är rädd för att man inte *kan* bortse från denna synpunkt, och detta helt enkelt av språkliga skäl. Det går inte att öppna våra universitets lärarbefattningar för vem som helst ute i världen. Man måste ta hänsyn till studenternas språkkunskaper, och vi kunna därför inte låta vilka nationer som helst tävla om de svenska professurerna. Överhuvud taget är det nog så, att man inte kan se denna fråga utan att komma fram till det nordiska perspektivet. Och jag måste bekänna, att för mig är det en stor tillfredsställelse att under en tid, när man överallt söker stänga fönstren, få vara med om att öppna fönster mellan de närbesläktade och närstående nordiska grannfolken. Det är inte minst av detta skäl, som jag för min del vill yrka bifall till reservationen.

Vi få verkligen låta det bli något resultat av det myckna nordiska talet; det är verkligen på tiden att vi i denna sak gå från ord till handling. Andra kammaren har också varit beredd till detta vad punkten 1) beträffar, enär andra kammaren med utomordentligt stor majoritet har givit första punkten i reservationen sin anslutning. Naturligtvis kan man göra som herr Björkman, nämligen uttala utomordentligt platoniska sympatier för den nordiska tanken, men vägra att göra någonting alls. Det skäl, varmed herr Björkman bidrog till debatten, var väsentligen det, att han ville ha kvar »det svenska». Är det då verkligen någon, som på allvar tror, att det svenska skulle vara hotat, därför att vi skulle få en eller annan dansk, norsk eller finländsk universitetslärare i vårt land? Jag tror det verkligen inte.

Herr Reuterskiöld frågade också hur det skulle gå med de obefordrade svenska vetenskapsidkarna. Det ligger bakom den motion, som nu föreligger till kammarens behandling, icke bara en vetenskaplig internationalism, utan också något av en storsvensk tanke. Vi svenskar veta vid det här laget, att vi med framgång kunna tävla med utländska medborgare på många olika områden. Vi veta också, att vi kunna vinna vänner för vår kultur och våra insatser. Jag kan inte dela herr Reuterskiölds småsvenska pessimism på denna punkt.

Jag erinrar mig en händelse, som jag inte kan underlåta att dröja vid ett ögonblick i denna kammare. År 1913 var jag med vid det första officiella svenska studentbesöket i Oslo efter 1905. Det var de svenska studentkårernas representanter, som där mötte samman, och det var på den tiden en ganska uppmärksammande händelse. Vi fyra svenska studenter uppvaktade den gången Lorentz Dietrichson. Han var då 80 år gammal och isolerad från yttervärlden. Ty han hade blivit blind. När vi kommo upp till honom, vi fyra svenska studenter, bad han oss att gå ut i tamburen och hämta våra svenska studentmössor. Han kunde inte se dem, men han strök över den svenska student-

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
mössans sammet, och vi sågo nogsammt, att det var starka minnen som trängde sig på den gamle mannen. Han hade under 1860- och 1870-talen varit docent i Uppsala. Han hade gjort stora insatser i svensk litteratur och svenskt kulturliv och kommit tillbaka till Norge som en av Sveriges varmaste vänner. Även då han skulle få sin docentur, voro naturligtvis juristerna framme och sökte sätta upp paragrafstängsel. Den gången misslyckades de. Jag hoppas, att det skall misslyckas även denna gång. När jag för min del yrkar bifall till reservationen, är det framför allt därför att jag gärna ville se, att minnen av det slaget och vänner av det slaget skulle kunna förena de nordiska folken med varandra, till fromma icke bara för det svenska kulturlivets utveckling, utan till fromma för Norden i dess helhet.

Herr Pauli: Herr talman! Om man vill ha en utredning av det slag, som här begäres, alltså en förutsättningslös utredning, är det givetvis därför, att man anser, att klarhet behöver skapas i en fråga, där någon klarhet för närvarande icke finnes. Om någonting framgått av den debatt, som förts här i kammaren, borde det väl vara, att någon verklig klarhet icke föreligger i denna fråga, så många motstridiga argument som framförts från de olika sidorna. Därför betraktar jag denna debatt såsom ett ytterligare skäl för att en sådan utredning verkställles.

Jag tillhörde dem, som år 1932 voro med om att i denna kammare uttala sig i samma riktning som de nuvarande motionärerna och reservanterna. Jag får erkänna, att det enda, som under den nu förda debatten har kunnat bidra till att göra mig i någon mån tveksam, är den belysning av frågan, som herr Undén har givit. Jag har för övrigt fått det intrycket, att detsamma varit fallet med en del andra ledamöter här i kammaren, och det erkändes också av herr Ohlin i hans anförande. Jag delar emellertid den uppfattning, som herr Ohlin då uttalade, att man inte av de av herr Undén anförda skälen behöver bringas till den ståndpunkten, att en utredning är överflödig. Herr Undén gjorde gällande, att en praxis redan är i gång, som onödiggör en ändring av ifrågavarande grundlagsparagraf. Men det framgår också av vad herr Reuterskiöld både har yttrat i sin grundlagskommentar och *icke* har yttrat i utskottsutlåtandet, att han inte tycks vara på samma linje som herr Undén i fråga om det författningensliga i denna praxis. Hade det varit fallet, skulle väl ingenting varit naturligare än att utskottet och dess ordförande hade framfört det i sig självt ganska tungt vägande argumentet, att man med motionen helt enkelt slår in en dörr, som för länge sedan är öppnad genom en sådan praxis. Och är det å andra sidan så, att det finns någonting, som talar för herr Reuterskiölds i kommentaren uttalade mening, vilken nyss citerades av herr Andrén, nämligen att denna praxis är grundlagsstridig och att en verklig ansökningsrätt icke finnes för utländska medborgare, då är det ju så mycket större skäl att ordentligt undersöka denna fråga och att inte låta detta otillfredsställande system fortsätta på sådant sätt, att man hjälper sig fram genom kringgående av grundlagsparagrafens mening.

Fastän jag alltså i hög grad uppskattar åtskilliga av de synpunkter, som universitetskanslern framfört, anser jag inte att de böra hindra oss från att i likhet med andra kammaren begära denna förutsättningslösa utredning. Jag är ense med herr Undén i att man inte bör låta förleda sig alltför mycket av de mer eller mindre romantiska känslor, som begreppen Norden och nordisk samhörighet äro ägnade att väcka, utan att man bör se kallt och sakligt på frågan och framför allt annat uppställa det spørsmålet, hur man bäst gagnar universitetens, den vetenskapliga forskningens och den vetenskapliga undervisningens intressen. Men jag har den uppfattningen, att man kan göra detta utan att

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

därför lämna ur sikte de befogade synpunkter, som ha framförts för befrämjande av det nordiska samarbetet.

Jag kan inte riktigt dela herr Andréns mening, att man hitintills inte har gått från ord till handling i detta avseende. Vi ha ju dock ganska nyligen i denna kammare varit med om att bifalla en kungl. proposition, som inbegriper även de nordiska länderna i det nu inför sin start stående utbytet av studenter mellan de olika ländernas universitet. Därmed ha vi tagit ett steg i samma riktning som här åsyftas. Liksom vi genom det beslutet velat bidra till att bringa den studerande ungdomen vid våra universitet och högskolor i fruktbarande och lärorik kontakt med varandra, ha vi, som dela reservanternas uppfattning, också velat ge möjlighet åt Nordens universitet att på vissa lärarplatser tillgodogöra sig de vetenskapliga krafter, som finnas i de andra nordiska länderna. I den mån detta sker med tillgodoseende av de självklara vetenskapliga kraven, gör man en mycket värdefull insats i arbetet för den kulturella nordiska samhörigheten.

Jag tror, att den nya skandinavism, om vi skola använda detta traditionella ord, som under senare år — vi kunna ju säga i synnerhet sedan 1905 — har vuxit upp mellan de nordiska länderna, bygger på en säkrare mark än den gamla 1800-talsskandinavismen. Man försöker att verkligen gå fram efter linjer, som stå i överensstämmelse med nyktra och sakliga synpunkter, och man låter inte förleda sig till några överdrivna gester. Jag betraktar inte heller det förslag som nu föreligger som någon sådan överdriven gest. Jag tror, att detta förslag mycket väl kan förverkligas inom en ram av nyktert hänsynstagande till de vetenskapliga kraven, och det är därför, som jag vidhåller den mening jag här tillät mig uttala redan för sex år sedan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den första punkten i den föreliggande reservationen.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Reuterskiöld**, som yttrade: Den ärade talaren ondgjorde sig över att utskottet icke i sitt betänkande erinrat om den praxis, som nu råder. Jag vill i anledning därav förklara, att utskottet icke har att ingå på någon grundlagstolkning i ett sådant spörsmål som detta. Det är en dechargefråga. När i dechargebehandlingen Kungl. Maj:ts utnämningar, som här av universitetskanslern blivit omnämnda, lämnats utan erinran, har konstitutionsutskottet i och med detsamma givit möjlighet till uppkomst av en konstitutionell sedvanerätt, vilket icke utesluter att man från teoretisk synpunkt kan ha betänkligheter.

I detta fall vill jag tillåta mig erinra om att en tidigare talman i denna kammare vägrat proposition på ett utskottsbetänkande, i vars motivering fanns en grundlagstolkning, emedan det icke är på den vägen, som grundlagen tolkas.

Herr **Karlsson, Oscar Gottfrid**: Herr talman! Det har ju redan sagts så mycket i detta ärende, att det inte är mycket att tillägga. Med anledning av att jag var förhindrad att deltaga i utskottets behandling av dessa motioner skall jag emellertid med några få ord motivera, varför jag kommer att ansluta mig till utskottets yrkande om avslag på de föreliggande motionerna.

Ifrån en av motionärerna, herr Andréén, hörde vi ju för en stund sedan ett mycket starkt känslöbetonat anförande. Det var ett anförande, som jag fick mycket stor respekt för. Men då herr Andréén slutade med, att han hoppades, att det inte heller nu, liksom i det fall herr Andréén omnämnde, skulle lyckas för juristerna med några försök att ställa upp några lagparagrafer såsom hinder för förtjänstfulla utländska vetenskapsmän att vinna anställning vid våra svenska universitet, så tycker jag, efter den upplysning rörande praxis,

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

som här i kammaren lämnats av herr Undén, att det, såsom redan förut sagts, är att slå in öppna dörrar att göra det påståendet, att grundlagen skulle lägga hinder i vägen för förtjänstfulla utländska vetenskapsmän att vinna anställning vid våra universitet och högskolor. Den möjligheten finns redan.

Herr Pauli gjorde den erinran gentemot utskottet, att det borde ha meddelat, att det icke hade något att invända mot en sådan tolkning. I den punkten ansluter jag mig helt till vad konstitutionsutskottets ordförande i ett genmäle till herr Pauli anförde — jag behöver inte upprepa det, men jag hade annars tänkt att säga detsamma.

När det här talas om betydelsen av ett nordiskt samarbete, skall man inte försöka göra gällande, att de, som här i kammaren ha anslutit sig till utskottets yrkande om avslag på de föreliggande motionerna, därför äro motståndare till det nordiska samarbetet. Vi kunna räkna oss såsom lika varma anhängare av detta nordiska samarbete som de, vilka ansluta sig till reservationen.

Herr Nils Andersson påpekade, att man ju även från fackföreningsrörelsens sida vill åstadkomma nordiskt samarbete på det sättet, att man söker få till stånd utväxling av arbetare i skilda yrken de olika skandinaviska länderna emellan. Jag förmodar, att herr Nils Andersson syftade på det uppslag, som givits av Föreningen Norden, där man sökt få till stånd ett dylikt utbyte av arbetare, varvid man också sökt medverka dels av arbetsgivarsammanslutningen här i landet och dels av landsorganisationen. Men det uppslaget avser ju ett utbyte endast för någon kortare tid, ett halvår exempelvis. Man har också sökt kontakt med svenska arbetsgivareföreningen för att få till stånd bestämmelser, som garantera de arbetare, som på det sättet få tillfällig anställning i något av de övriga skandinaviska länderna, att få komma tillbaka till sina förutvarande anställningar i det egna landet. Ett sådant samarbete förmenar jag närmast kan liknas vid det nordiska samarbete universiteten emellan, som ligger i att man söker få utländska universitetslärare till våra universitet och högskolor för att hålla flera eller färre föreläsningar i något visst angivet ämne. Det är ett samarbete, som enligt mitt förmenande måste vara av en utomordentligt stor betydelse, och vi ha i år också i någon ringa mån höjt det anslag, som vi tidigare haft för att möjliggöra detta utbyte av föreläsare. Det kan måhända finnas anledning att till ett kommande år ytterligare höja detta anslag, så att man i större utsträckning kan taga dessa tjänster i anspråk.

Nu har det sagts, att det är viktigt att få den utredning utförd, som föreslås från reservanternas sida, för att kunna åstadkomma denna bättre kommunikation mellan vetenskapsmän i de olika skandinaviska länderna, så att de få möjlighet att söka anställning vid grannländernas universitet. Jag understryker vad jag nyss sade, att för den sidan av saken har universitetskanslern herr Undén på ett så klagörande sätt redogjort, att man icke ytterligare behöver orda därom.

Vad beträffar punkten 2 i reservanternas förslag, som avser motionen nr 131, där man vill ha en utredning i syfte att vissa tekniska befattningar, såsom tjänsteläkare, tjänstarkitekter och tjänsteingenjörer, skulle stå öppna för ansökan från medborgare i något av de andra skandinaviska länderna, skulle detta enligt mitt förmenande komma att medföra mycket stora praktiska olägenheter, och det ha ju inte heller reservanternas varit blinda för. Jag tycker, att det i motiveringen till deras reservation, förekommer några rader, som så pass starkt markera dessa svårigheter, att detta redan borde föra fram till ett avstående från det yrkande, som där har gjorts. Reservanternas säga: »Även i fråga om dessa tjänster gäller det, att innehavarna i vissa fall måste äga en sådan förtrogenhet med svensk rätt och svenska förhållanden, att det knappast kan komma i fråga att göra dem tillgängliga för främmande medborgare.» Jag

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

ber att få understryka vad reservanterna själva sagt i detta hänseende, att det måste vara förenat med så stora praktiska olägenheter, att det knappast kan komma i fråga att göra tjänsterna tillgängliga för utländska medborgare.

Min uppfattning är emellertid, herr talman, att om riksdagen ansluter sig till punkten 1 i reservanternas förslag, så har man så att säga öppnat porten även för punkten 2. De, som i likhet med mig ha den uppfattningen, att mycket stora praktiska olägenheter äro förknippade med ett bifall till det yrkande, som innefattas i andra punkten av reservanternas förslag, böra i konsekvens med denna sin uppfattning rösta för avslag på reservanternas förslag även i punkten 1.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Källman*.

Herr **Hammar skjöld**: Herr talman! Under största delen av herr Undéns anförande gjorde jag mig den förhoppningen, att jag skulle få det nöjet att instämma med honom. Detta var så länge han talade om den första punkten.

Mitt intryck vid läsningen av utskottets utlåtande och motionerna var nämligen tvåfaldigt. Först fick jag det intrycket, att här förelåg en utrikespolitiskt betonad sak, i vilken Kungl. Maj:t borde taga initiativet, och att särskilt icke universiteten borde dragas in i utrikespolitiska ärenden. Det andra intrycket var, att jag icke kunde förstå att fordran, att en grundlagsändring skall vara nödig och nyttig, här var uppfylld.

Med avseende å alla de läroämnen — och kanske ändå flera — där ett anlåtande av utländska professorer skulle vara rimligt, ha vi efter erfarenhetens vittnesbörd verkligen icke någon som helst brist på kompetenta sökande här riket. Möjligheten att få en mer än vanligt framstående förmåga är ju redan nu tillfinnandes både enligt en mera sträng grundlagstolkning och enligt den praxis, som under senare år har utbildat sig. Men den, som har någon kännedom om universitetsbefordringsärenden, vet, att det i många, många fall väger synnerligen jämnt och är ganska tvivelaktigt, vem av flera kompetenta sökande som bör ha företrädet. Jag delar då helt och hållet herr Undéns uppfattning, att det inte gärna kan vara någons avsikt och önskan, att när saken är tvivelaktig, och det kan vara fråga om en härsmåns skillnad mellan den ene och den andre sökande, man skulle kunna vara tvungen att föredraga den utländske sökande.

De, som ha någon kännedom om universitetsbefordringsärenden, veta ju också, att det ofta utspinner sig en ganska livlig polemik om sakkunnigförslagen och om behandlingen hos de vederbörande akademiska myndigheterna och att det därvid också förekommer, att man kan tro sig spåra en viss rivalitet mellan Uppsala och Lund, så att lokalpatriotismen på det ena eller andra hållet gör sig gällande. Jag undrar nu, om det kan vara lämpligt och vara befordrande för de skandinaviska känslorna, att man i större utsträckning än redan nu är möjligt föranleder dylika polemiker och dylika befordringsstrider, där det gäller, om rekryteringen skall ske från det ena eller andra hållet. Det låter materialistiskt och krasst, men det kan ändå icke alldeles förbigås, att det finnes en mycket stark uppfattning av att det är en stor risk för svenskar att slå sig på högre vetenskapliga studier, emedan befordringsförhållandena äro så osäkra. Vi måste därför, anses det, på ett bättre sätt än hittills sörja för docenter. Häromdagen funno vi ju t. o. m. att vissa kompetensfordringar för lektorer voro nyttiga för att på det sättet bereda en säkrare ersättning åt sådana, som idkat djupare vetenskapliga stu-

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
dier men inte äro i tillfälle att få någon professur. Är det då skäl att förstärka sådana olägenheter?

Jag är sålunda ense med herr Undén om att utskottets förslag bör bifallas i första punkten. Skiljaktigheten mellan honom och mig gäller den andra punkten. Nu har det emellertid meddelats mig från flera håll, att reservationen i andra punkten redan är avlagen i andra kammaren, och därför är det inte nödvändigt att orda mycket om den. Men jag vill endast säga, att det förefaller mig, som om man började i galen ända, när man börjar med att fordra utredning om den formella kompetensen att söka tjänster i stället för att börja med att undersöka, om man kan få någon likformighet till stånd med avseende på utbildningen, och, speciellt vad läkarna angår, beträffande villkoren för legitimation, som ju äro betydligt viktigare än de särskilda villkoren för att bli tjänsteläkare. Men jag skall som sagt inte gå närmare in på detta, då det ju i alla händelser redan är känt, att det icke kommer någon riksdagsskrivelse till stånd i den punkten. Jag kommer att rösta för utskottets utlåtande även med avseende å den andra punkten.

Herr Ohlin: I det anförande, som herr Hammarskjöld nu har hållit, argumenterade han till att börja med mot en fullkomlig likställighet för medborgare från andra nordiska länder. Jag vill då framhäva, att om man bifaller begäran om en undersökning, så har man därmed inte bundit sig för att lösningen skall bli absolut likställighet. Man kan mycket väl tänka sig, att om det väger någorlunda jämnt och det är tveksamt, man föredrager en svensk medborgare.

Vidare framhåller herr Hammarskjöld, att risken för svenska docenter att inte bli placerade vid svenska universitet och högskolor skulle bli stor. Jag tror, att det annars är en allmän erfarenhet, att ju större område man har, ju flera högskolor det finns, ju fler befattningar av en viss art det förekommer, desto mindre blir den väntetid i genomsnitt, som en ung vetenskapsman måste räkna med, desto mindre blir den risk, han annars löper att, om han missar en chans, överhuvud taget icke få någon chans mera. Ju friare möjligheterna bli inom hela det nordiska området, desto mera komma alltså riskerna för docenterna att minskas. Och ingenting tyder på att de unga svenska vetenskapsmännen skulle vara mindre kompetenta än de, som finnas i de andra nordiska länderna.

Vad beträffar riskerna för stridigheter, som skulle försvåra det nordiska samarbetet och störa stämningen, vill jag endast hänvisa till att man i Danmark har haft ett förfaringsätt av den typ, som nu eventuellt skulle förut sättas efter en utredning, och jag har mig inte bekant, att de förhandlingar, underhandlingar och diskussioner i vetenskapliga kretsar, som där framkommit, vid något tillfälle ha haft den verkan, som herr Hammarskjöld befarade.

Men, herr talman, jag begärde ordet egentligen för att göra ett påpekande med anledning av herr Undéns uttalande. Det är tydligt — och det förstår man också — att herr Undéns anförande måste göra det allra största intryck på kammaren. Många ha därav dragit den slutsatsen — jag vet inte, om det var herr Undéns egna ord — att med den praxis, som nu råder, skulle en utredning här och kravet på en sådan egentligen bara innebära, att man slår in öppna dörrar. Jag vill då gärna framhålla två saker: den ena underströks redan av herr Pauli. Det förefaller ostridigt, att praxis rörande dessa befordringsärenden är en smula oviss, ty det råder nu en helt ny praxis därvidlag, såsom universitetskanslern har framhållit. Vid tidigare tillfällen har man haft en annan. Nåväl, denna praxis är icke blott en smula oviss och ny, utan det är en praxis, som, om den skall tillämpas, måste tillämpas på

Om rätt för utlännning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

samma sätt gentemot alla utlännningar, alltså icke bara nordiska medborgare. Men, mina herrar, antag, att denna praxis skulle slå igenom och bli allmänt bekant! Riskera vi inte då, att kanske en hel del tyskar eller österrikare och andra, som få det svårt i sina egna länder, komma och söka våra befattningar? Måste man inte räkna med det såsom icke blott möjligt utan mycket sannolikt, att inför den påfrestning, som en tillströmning av ett väsentligt antal medborgare från andra länder skulle medföra, så komme denna svenska praxis, som vi nu eventuellt ha fått på allra senaste tiden, att återigen ändras och en åtstramning ske för att skydda oss mot denna invasion, som man kanske skulle kunna befara av ariska eller icke ariska vetenskapsmän från andra länder. Det förefaller mig, som om man, ifall man vill åt medborgarna inom de övriga nordiska länderna ge en rätt, som går åtminstone så långt som herr Undéns praxis och eventuellt ett steg längre, inte kan känna sig lugn med det tillstånd, som nu råder. Om man alltså bifaller reservationen, så förefaller det mig, som om däri låge ingenting annat än detta, att man vill ha denna rätt mera garanterad, som tillkommer medborgare i de andra nordiska länderna. Man vill undersöka möjligheterna att få en starkare precisering av denna rätt än som för närvarande kan anses föreligga. Enligt min mening är det alltså även för de ledamöter av kammaren, som eventuellt anse, att formuleringen av motionen och av reservationen lämnar något övrigt att önska, möjligt att betrakta saken så, att man vill göra ett sympatiuttalande för en nordisk politik i den riktning, som motionärerna och reservanterna önska, och någon fara för att ett sådant sympatiuttalande skulle anses prejudicerande i fråga om tolkningen av § 28 i regeringsformen och leda till ett återvändande till den gamla praxis, kan väl efter alla yttranden av herr Undén och andra icke anses föreligga.

Det har varit glädjande att konstatera, att de, som talat för utskottet, deklarerat varma sympatier för den nordiska inriktningen, men det kan nog ändå inte undvikas, att om utskottets yrkande här vinner bifall, så kommer detta att inte bara i Sverige utan även i övriga nordiska länder betraktas såsom ett bakslag för dessa strävanden till nordiskt samarbete på det akademiska området. Den, som vill undvika detta och i stället ge stöd åt dessa strävanden, förefaller mig därför, herr talman, böra följa reservanterna.

Herr Lindhagen: För en stund sedan kom herr Hammarskjöld fram till mig och frågade, vad jag egentligen hade yrkat. Jag skall be att till förtydligande av mitt yrkande få till protokollet anteckna, att jag såsom skandinav i dag längtar efter någon tillstymmelse till spår av möjlighet till att få vara med om en aktiv framryckning på något sätt i Nordens stora fråga i vår tid. Formuleringarna i motionärernas motion och reservanternas reservation äro icke mina formuleringar. Men jag nödgas ju hoppas, att den utredning, som kan komma till stånd, även måtte beakta de synpunkter, som jag har tillåtit mig anföra till protokollet för att höja denna fråga till den större flykt och det större omfång, som rätteligen tillkommer densamma.

Jag skulle därför gärna vilja se, att i första kammaren även de, som äro tveksamma på den första punkten, ville instämma med andra kammaren i den punkten, så att vi kunna få ett samlat beslut om saken. De samvetsbetänkligheter, som ni hysa däremot, kunna ni gärna tysta ned för att i alla fall visa, att man vill något i riksdagen i den här saken. Den andra punkten har ju andra kammaren instinktivt avböjt, och jag har ingenting emot att första kammaren även här i enighetens namn följer andra kammaren.

Slutligen, herr talman, vill jag gentemot herr Paulis tidstrogna framhållande av att de gamla studenttågens skandinavism är en förlegad och en obrukbar

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)
 ståndpunkt gentemot vår realistiska inställning, säga, att jag har en annan mening. De unga studenttågen med sin eldiga hänförelse på den tiden gjorde ofantligt mycket mera för Nordens sak än vad vi, herr talman, i dag göra i riksdagen och vid andra tillfällen högst tillåta oss.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Det skulle otvivelaktigt ha underlättat för oss kammarledamöter att taga ställning i detta ärende, om konstitutionsutskottet i sitt utlåtande icke blott redogjort för grundlagens bestämmelser i hithörande ting utan jämväl för den praxis, som har utvecklats sig på området. När så inte har skett, har åtminstone jag och kanske åtskilliga andra av kammarens ledamöter hamnat i ett visst tvivelsmål, hur man i den, som jag hoppas, nu förestående voteringen skall rösta. När jag ändå kommer att lägga min röst för reservationen även i första punkten, så sker det ingalunda för att, såsom herr Undén uttryckte sig, räcka ett finger åt en restriktiv och begränsande tolkning av § 28 regeringsformen. Det sker fastmera av den anledningen, att även den praxis, som på sistone måhända kanske mera lokalt har utvecklats sig, i vissa delar är mera restriktiv än jag skulle önska. Ty fortfarande låder vid denna praxis ett visst bekännelse tvång, som jag för min del inte kan anse vara på sin plats, när det gäller tillsättandet av akademiska lärartjänster. Såvitt jag förstår, tar reservationen på första punkten sikte även på att lätta på detta bekännelse tvång. Jag har velat säga detta, herr talman, för att mitt votum i den förestående voteringen icke skulle komma att misstolkas.

Jag ber alltså, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som är framställt om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrarna *Wagnsson, Sten, Sam Larsson, Elon Andersson, Bjurström, John Björck, Fredrik Ström* och *Roos*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr Andrén: Med anledning av den siste ärade talarens anförande vill jag framhålla, att man självklart icke tolkar grundlagar genom uttalanden i utskottsutlåtanden. I den situation, som nu föreligger, förefaller det mig vara en avgjord fördel, att icke heller något sådant försök att tolka grundlagen har gjorts. Man tar alltså icke ställning till de grundlagsfrågor, som här diskuterats, genom att rösta på det ena eller andra sättet.

Jag vill tillägga, att den skillnad mellan praxis och grundlag, som man nog har anledning misstänka föreligger i denna fråga, som diskuterats i dag, synes mig vara ett klart och allvarligt skäl för den utredning, reservanterna ha begärt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i punkten 1 av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15 punkten 1, röstar

Ja;

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 1 av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 50.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2.

Herr *Andersson, Nils*: Jag yrkar bifall till reservationen på denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i punkten 2 av den vid förevarande utlåtande fogade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Nils*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 2 av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Om rätt för utlänning att söka vissa statstjänster. (Forts.)

Då emellertid herr *Reuterskiöld* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 45.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om höjd pension för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion om höjning av pensionsunderlaget för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 162, vilken hänvisats till bankoutskottets förberedande behandling, hade herr *Gärde* hemställt, att riksdagen ville besluta, att pensionsunderlaget för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander skulle bestämmas till 4,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion I:162 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Gärde: Herr talman! Efter den debatt om Nordens folk och nordiskt samarbete, vartill vi nyss lyssnat, kommer en fråga, som man kan säga ligger på ett väsentligt lägre plan. Det rör sig bara om en enskild man och hans rätt till pension. Det är fråga om förhöjd pension till förre distriktsingenjören Carl Johan Insulander.

I en av mig väckt motion har jag hemställt, att riksdagen måtte besluta om samma pension till honom som för distriktschef i väg- och vattenbyggnadsdistrikt, för vilken pensionsunderlaget är 4,000 kronor, under det att den pension, han nu åtnjuter som distriktsingenjör, har ett underlag av endast 2,000 kronor. Bankoutskottet har avstyrkt bifall till min framställning i motionen. Jag skall då be att få redogöra något för Insulanders befordringsförhållanden och hans tjänstgöring i statens tjänst.

Insulander utnämndes den 1 juni 1905 till distriktsingenjör och kvarstod i den tjänsten till den 30 juni 1930, då han på grund av omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstaten i samband med vägväsendets omorganisation överfördes på indragningsstat, där han kvarstod till uppnådd pensionsålder den 30 juni 1937, då honom tillerkändes pension såsom distriktsingenjör med det av mig nyss uppgivna pensionsunderlaget av 2,000 kronor.

Insulander har emellertid under större delen av sin tjänstgöring i statens tjänst haft sin sysselsättning på helt andra platser och skött helt andra beställningar. Redan den 1 maj 1916 fick han förordnande såsom distriktschef i östra väg- och vattenbyggnadsdistriktet med förläggning i Stockholm, och han har förvaltad den tjänsten eller annan högre tjänst så gott som oavbrutet under flera år och fram till sin pensionsålder. Från den 1 maj 1916 till den 31 augusti 1930 tjänstgjorde han såsom byråchef i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och under en tid som överdirektör i styrelsen och dessutom som distriktschef. Efter den 1 juli 1930 fram till den 30 juni 1935 hade han förordnande såsom baninspektör under väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Han har dessutom under 14 år, fr. o. m. 1919 t. o. m. 1932, varit vattenrättsingenjör vid Söderbyggdendens vattendomstol, en befattning, som under den tiden stod på extra stat, men 1932 överfördes till ordinarie stat, varvid det ansågs, att den borde hänföras till byråchefstjänsten.

Om man sammanfattar Insulanders tjänstgöring i högre befattningar än

Om höjd pension för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander. (Forts.)
distriktsingenjör, har han under sammanlagt 7 år och 7 månader tjänstgjort såsom ömvevis byråchef och överdirektör vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, i 7 år och 9 månader såsom distriktschef och i 4 år och 10 månader såsom baninspektör, varjämte han varit vattenrättsingenjör under 14 år. Befattningen som vattenrättsingenjör var vid denna tid inte någon heltidstjänst, utan kunde innehas samtidigt med annan tjänst, så att han har delvis under denna tid förordat tjänsten som vattenrättsingenjör med sin tjänstgöring som distriktschef, byråchef eller baninspektör.

Anledningen till att Insulander inte erhållit utnämning till någon av dessa högre tjänster, som han sålunda skött, har varit, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen under mer än ett tiotal år stått under omorganisation och att Kungl. Maj:t genom kungörelse, som utfärdades den 20 oktober 1922, förordnade, att tjänsterna vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstaten inte skulle besättas med ordinarie innehavare, utan allenast på förordnande. Då denna kungörelse utkom 1922, funnos tre distriktschefsbefattningar lediga. En av dessa befattningar hann tillsättas, innan kungörelsen kom, under det att de två andra — och av dessa var Insulander sökande till den ena — skulle tillsättas strax efter det att kungörelsen utfärdades, vilket hade till följd att Insulanders ungefär jämnåriga kamrat blev ordinarie distriktschef, under det att Insulander endast fick förordnande på tjänsten. Det var alltså en ödet nyck, kan man säga, som föranledde, att han inte redan år 1922 fick ordinarie befattning såsom distriktschef. Sedermera yppades inte någon möjlighet för honom att få ordinarie tjänst vid väg- och vattenbyggnadsstaten, därför att i samband med vägväsendets omorganisation de befattningar, som det här är fråga om, överfördes på indragingsstat. Insulander hade då den enda vägen att välja, om han överhuvud taget skulle få en ordinarie befattning, att övergå till vägväsendet, vilket han emellertid på skäl, som jag strax kommer att utveckla, inte ansåg sig böra göra.

Frågan om Insulanders pensionsrätt har tidigare varit föremål för riksdagens behandling och uttalande från riksdagens sida. Redan vid 1930 års riksdag i samband med frågan om vägväsendets omorganisation väcktes i riksdagen en motion, i vilken det hemställdes, att de personer, som under åtskilliga år innehåft förordnanden på vakanta tjänster såsom distriktschefer, måtte i avlönings- och pensionsavseende likställas med ordinarie distriktschefer. Riksdagen yttrade i anledning av dessa motioner i sin skrivelse i ämnet bl. a., att »riksdagen ansåge förtjänt av övervägande, huruvida de t. f. distriktscheferna ej borde erhålla ett högre pensionsunderlag än det för distriktsingenjör gällande». Riksdagen ställde sig alltså vid denna tid välvillig till de synpunkter, som sålunda motionsvis gjorts gällande. Frågan återkom vid 1931 års riksdag i två motioner. Vid detta tillfälle anförde bankoutskottet i sitt utlåtande, »att utskottet i likhet med chefen för kommunikationsdepartementet funne lämpligt, att ifrågakvarande spörsmål företoges till prövning längre fram, i samband med vederbörande befattningshavares avgång från sin befattning». Den tidpunkten har nu inträffat, då Insulander den 30 juni 1937 blivit berättigad till pension. Bankoutskottets dåvarande ordförande, överdirektör Svensson, yttrade år 1931 i debatten i första kammaren i detta ärende, att »det torde vara att motse att denna prövning då kommer att ske i en för vederbörande gynnsam riktning». Alltså även här ett tillmötesgående från riksdagens sida. Sedermera har Insulander i samband med sin övergång på pensionsstat hos Kungl. Maj:t gjort framställning om att få komma i åtnjutande av den pension, som följer med distriktschefstjänst, men Kungl. Maj:t har 1937 på hemställan av statskontoret icke funnit Insulanders framställning böra föranleda någon åtgärd. Han har återkommit även under detta år med

Om höjd pension för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander. (Forts.)
en sådan framställning hos Kungl. Maj:t, vari han hemställde, att Kungl. Maj:t hos riksdagen måtte göra framställning om ökad pension för honom. Kungl. Maj:t har lämnat denna framställning utan bifall. Vad angår redogörelsen för denna framställning i utskottets utlåtande vill jag framhålla, att den så till vida är otydlig, eller kanske till och med missvisande, som Kungl. Maj:ts beslut icke direkt avser frågan, huruvida Insulander borde komma i åtnjutande av en högre pension, utan huruvida Kungl. Maj:t borde göra en framställning till riksdagen i saken. En sådan framställning till riksdagen var ju vid denna tidpunkt inte erforderlig, med hänsyn till att denna pensionsfråga redan dessförinnan genom motion hade dragits under riksdagens prövning.

Mot Insulanders ansökan om att få den av honom begärda högre pensionen har statskontoret framhållit, att Insulander under år 1930 skulle ha avvisat ett erbjudande att erhålla förordnande som extra byråchef i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Detta är riktigt, men det gällde endast ett *förordnande*, och genom mottagande av detta förordnande skulle han alltså inte ha kommit i bättre ställning med avseende på utsikterna att erhålla ordinarie tjänst. Att han avvisade detta förordnande berodde på att han mottagit ett annat uppdrag, nämligen såsom baninspektör, varjämte han dessutom samtidigt innehade befattningen som vattenrättsingenjör. Dessa båda befattningar gävo honom i och för sig en så stor arbetsbörda, att han, särskilt med hänsyn till att han dessutom var överansträngd av tidigare tjänstgöring, inte ansåg sig böra mottaga det erbjudna förordnandet som extra byråchef, vilket säkerligen skulle ha föranlett, att han nödgats avgå från sitt förordnande som vattenrättsingenjör. Han behöll i stället förordnandet som baninspektör tillsammans med förordnandet som vattenrättsingenjör.

Utskottet har för sin avvisande ståndpunkt till framställningen om högre pension för Insulander inte heller direkt anfört detta skäl, utan i stället ett annat, nämligen att Insulander vägrat att i samband med vägväsendets omorganisation övergå till befattning vid vägväsendet. Men även vid den tidpunkt, då denna möjlighet öppnade sig för honom, innehade han alltså sin vattenrättsingenjörsbefattning och dessutom sitt förordnande som baninspektör, och det förefaller mig, som om det inte borde läggas honom till last, att han behöll dessa båda befattningar. För verksamheten vid den vattendomstol, där Insulander tjänstgjorde som vattenrättsingenjör, var det av stor betydelse, att han bibehöll sin befattning. Jag har så mycket större anledning att antaga detta, som jag mycket väl erinrar mig de bekymmer, som det väckte hos vattenrättsdomaren i Söderbygdens vattendomstol, när frågan kom upp att Insulander skulle lämna sin befattning som vattenrättsingenjör. Jag är övertygad om att han genom sitt val att stanna kvar som vattenrättsingenjör och baninspektör inte på något sätt har åsidosatt några allmänna intressen eller hänsyn till statens krav. Det förefaller mig ganska underligt, att det, när det nu gäller att bereda Insulander en pension, som motsvaras av mer än tjugo års tjänstgöring i högre befattningar än den ursprungliga, som han fick redan 1905, skall anföras som ett argument mot honom, att han bibehöll dessa sina befattningar. Jag kan för min del inte förstå annat, än att då en person under en så lång följd av år som alltifrån 1916 utfört betydelsefulla uppgifter i statens och det allmännas tjänst, bör han också erhålla en pension, som motsvarar hans tjänstgöring, och bara det formella förhållandet, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstaten kommo under omorganisation vid en viss tidpunkt, kan inte få utesluta honom från en sådan pension. Syftet med att befattningshavarna vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstaten på detta sätt tillsattes på förordnande kan ju inte ha

Om höjd pension för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander. (Forts.)
varit, att de personer, som drabbades av detta helt utan sin förskyllan, därmed också skulle vara avskurna från möjligheten att få en pension, som stod i skäligt förhållande till deras tjänstgöring. Detta har ju också varit riksdagens synpunkt på denna fråga vid tidigare tillfällen. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har alltid tillstyrkt Insulanders framställningar på denna punkt. Nu har det emellertid mot honom återopats dessa formella skäl, nämligen för det första att han inte mottog ett förordnande som extra byråchef, som dock inte beredde honom någon möjlighet att komma på ordinarie stat, och för det andra att han inte övergick till en helt annan och ny befattning, nämligen på vägväsendets område. Han hade ju dock redan förut befattningar i statens tjänst, som han ägnade sig åt, låt vara att de inte voro på ordinarie stat, nämligen vattenrättsingenjör- och baninspektörsbefattningarna, och han utförde i dessa befattningar ett för staten och det allmänna nyttigt arbete. Det förefaller mig därför hårt, att detta skall läggas honom till last, när det gäller att bereda honom en skälig pension.

Man kan ju säga, att denna fråga inte är av någon ömmande natur. Jag vill inte heller påstå, att Insulanders ekonomi är sådan, att han nödvändigtvis behöver denna högre pension, men jag vill framhålla, att Insulander är *för sin ålderdom beroende* av denna pension. Han innehar inte en sådan ekonomisk ställning, att han är helt frigjord från omtanke om sin framtid, när det gäller ekonomin. Hans förmögenhet är mycket liten och icke av den storleken, att den på något sätt kan utgöra ett underlag för hans försörjning.

Jag förstår, herr talman, att eftersom bankoutskottet är enhälligt, är det mycket djärvt att framställa något yrkande om bifall till motionen, men å andra sidan har jag mig bekant, att det rått ganska stor tveksamhet inom bankoutskottet rörande utgången av denna fråga. Jag kan för min del inte finna annat, än att det i detta fall är en obillighet begången mot distriktsingenjör Insulander, föranledd av en omorganisation, som har tagit en lång tid i anspråk, mer än tio år, varigenom han berövats utsikten att komma på ordinarie stat, till vilket han var fullständigt självskriven. Det är ju också ostridigt, att det här är fråga om en man, som skött alla de befattningar, han haft, med stor skicklighet och fullgjort sina åligganden på ett sätt, mot vilket inte klander riktats. Det bör också uppmärksammas, att han under en ganska lång tid uppehållit befattningen som överdirektör i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Pensionsunderlaget för distriktsingenjör är ganska obetydligt, inte mer än 2,000 kronor. Den höjning av pensionsunderlaget, som det här gäller, är inte heller så stor. Det är också bara 2,000 kronor. Han skulle alltså komma upp till 4,000 kronor. Det är ett pensionsunderlag, som väsentligt understiger det pensionsunderlag, som gäller för till exempel byråchef.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen och hemställer alltså, att riksdagen måtte besluta, att pensionsunderlaget för Insulander bestämmes till 4,000 kronor.

I herr Gärdes yttrande instämde herr *Frändén*.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har inte deltagit i detta ärende i bankoutskottet, men jag vill anmäla, att om jag hade deltagit i behandlingen av ärendet, skulle jag ha ställt mig på den sida, som vill bifalla motionen.

Herr Gärde har ju här utvecklat alla de synpunkter, som tala för en sådan ståndpunkt. I bankoutskottets utlåtande, åtminstone i dess motivering, tryckes det på att Insulander i samband med vägväsendets omorganisation år 1930 hade haft möjlighet att erhålla befattning inom den nya organisationen, i vilket fall han skulle ha fått sin pensionsfråga reglerad på ett ur hans synpunkter tillfredsställande sätt, men att han underlåtit att göra detta. Jag vill med-

Om höjd pension för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander. (Forts.)
dela, att Insulander uppvaktat mig såsom ordförande i utskottet och omtalat, att anledningen till att han vid detta tillfälle avböjde den erbjudna tjänsten var icke, att han överhuvud taget inte ville ha den eller att han ansåg, att han kunde förtjäna ett rikligare levebröd på annat håll, utan att han var kroppsligen nedbruten och att han ansåg, att han inte kunde sköta tjänsten på ett tillfredsställande sätt.

Jag har ansett mig böra meddela detta, inte därför att jag vågar påstå, att denna upplysning, om den hade lämnats i utskottet, skulle ha omstämt utskottet till förmån för motionen, men därför att jag tror, att det i så fall i utskottet skulle ha funnits en och annan reservant, som vågat yrka bifall till motionen. När nu herr Gärde framställt detta yrkande gentemot ett enhälligt utskott, vill jag meddela, att jag kommer att rösta för hans yrkande.

Herr Nilsson, Theodor: Herr talman! Det är tydligt, att efter ett sådant anförande, som den ärade motionären här hållit, kan det kanske förefalla, som om utskottet vid behandlingen av detta spörsmål farit mer än skäligt hårt fram.

Redan vid omorganisationen år 1930, då detta spörsmål var på tal, framhöll allmänna civilförvaltningens lönenämnd och statskontoret, att de av principiella skäl bestämt avstyrkte en sådan anordning som den nu ifrågasatta. Departementschefen yttrade för sin del, att han funne uteslutet att vid avlöningsförmånernas bestämmande beträffande de distriktsingenjörer, som på förordnande bestritt distriktschefstjänst, taga hänsyn till de av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen berörda omständigheterna. Ärendet har sedan dess förlöpt på det sätt, som den ärade motionären här meddelade. Man kan inte komma från det faktum, vilket också utskottet tryckte på vid behandlingen av den motion, som väcktes vid 1931 års riksdag, att »ifrågavarande befattningshavare — vilkas huvudsakliga inkomst härflutit av arvoden för förrättningar enligt taxa samt av praktiserande ingenjörsvärksamhet — ägde utan tjänstgöringsskyldighet uppbära löneförmåner av 6,875 kronor årligen jämte dyrtidstillägg», om de ville kvarstå i tjänsten.

När detta ärende förlidet år förelåg till Kungl. Maj:ts prövning och Kungl. Maj:t då avvisade frågan liksom också har skett innevarande år, skulle det väl ändå vara litet märkvärdigt, om utskottet nu skulle ha vågat tillstyrka motionen och ta konsekvenserna av ett beslut om bifall till den här gjorda framställningen. Jag kan för övrigt inte se, att något nytt har framkommit, sedan riksdagen år 1931 behandlade och avtog denna framställning. Det är visserligen sant, vad den ärade motionären här anförde, att sedan dess har vederbörande inträtt i pensionsåldern, men efter det har ju Kungl. Maj:t behandlat spörsmålet och lämnat ansökningen utan bifall.

Nu säger motionären, att den omständigheten, att Kungl. Maj:t har lämnat ansökningen utan bifall, är ju inte detsamma som att Kungl. Maj:t har ansett, att ansökningen icke skulle kunna av riksdagen bifallas. Men kvar stå väl ändå de konsekvenser, som statskontoret påpekat, och det är alltså den varning, vi fått från det hållet, som utskottet har tagit hänsyn till, när vi avstyrkt den föreliggande motionen. Vi ha här i riksdagen och i bankoutskottet vid flera tillfällen behandlat framställningar, som man på grund av konsekvenserna avrättat att bifalla. Jag har i flera fall inte dragit mig för konsekvenserna, då det gällt framställningar av detta slag, men då har det varit i sådana fall, där jag ansett, att det inte skulle bli fråga om så stora belopp för staten. Det har alltså varit fråga om så enstaka fall, att man inte av fruktan för konsekvenserna behövt hysa några betänkligheter. Det har också gällt särskilt behjärtansvärda fall.

Om höjd pension för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander. (Forts.)

Jag har visserligen inte några siffror till hands över de inkomster, som sportlerna ha givit Insulander, men jag förmodar, att de varit ganska avsevärda. I varje fall har det sagts, att det huvudsakliga skälet, varför han inte övergick till vägväsendet var, att han ansåg, att han som fri kunde komma åt att skaffa sig större inkomster, än om han band sig för en fast befattning inom vägväsendet. Detta är väl också en omständighet, som bör beaktas vid denna frågas bedömning. Han hade dock här tillfälle att trygga sin framtid och få sin pensionsfråga reglerad. Han ville emellertid inte utnyttja denna möjlighet. Skall nu riksdagen vara färdig att gripa in och ge denna högre pension till en person, som en gång frivilligt avstått från möjligheten att ordna sin pensionsfråga på ett för honom tillfredsställande sätt? Nu sade visserligen utskottets ordförande, att detta skett på grund av sjukdom. Det är märkvärdigt, att detta yttrande kommer fram på detta sätt först i elfte timmen. Det hade vari bättre, om det framförts, när ärendet realbehandlades i utskottet. Jag tycker för min del, att det är ganska långsökt att nu komma med detta argument. Det skulle ju ha varit ett mycket starkt skäl, om det vore riktigt, men i så fall hade man väl bort framkomma med några bevis för att detta verkligen var förhållandet. När några sådana bevis inte förelagat vid utskottets behandling av ärendet, har utskottet, och även jag för mitt vidkommande, intagit en avvisande ståndpunkt. Jag anser inte, att man i ett fall som detta, kan åberopa några som helst behjärtansvärda omständigheter, och jag kan inte heller finna, att rättvisans krav på något sätt blivit åsidosatta. Om en person har möjlighet att tillförsäkra sig en förmån, som han anser vara något att sätta värde på, och han själv avstår från att göra detta, är det väl ändå bra märkvärdigt, om man skall tillmötesgå honom, när han sedan längre fram kommer och begär att få del av den förmån, som han en gång frivilligt avstått ifrån. Det ligger väl ändå nära till hands och är rimligt, mänskligt sett, om man tänker: han såg en nackdel i det erbjudande, som han en gång fick, och därför begagnade han inte denna möjlighet att få sin pensionsfråga reglerad. Han ansåg nämligen, att detta var en förmån, som blev av verkligt värde för honom, först när han uppnått pensionsåldern och kom i åtnjutande av pension, och han var inte beredd att då binda sig, troligen därför att han hade andra mera närliggande förmåner i sikte.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Gärde: Herr talman! Bara ett par ord. Jag vill gentemot den föregående ärade talaren påpeka, att då riksdagen år 1931 behandlade denna fråga, avvisades visserligen de föreliggande motionerna men under uttalande, att riksdagen i likhet med chefen för kommunikationsdepartementet funnit lämpligt, att ifrågavarande spörsmål företoges till prövning längre fram i samband med vederbörande befattningshavares avgång från sin befattning. Det är just den tidpunkten, som nu är inne, och det är alltså av den anledningen, som frågan nu har upptagits.

Vad sedan beträffar det förhållandet, att Insulander avvisade möjligheten att övergå till befattning vid vägväsendet, vill jag framhålla, att han ju därmed inte på något sätt blev en fri man. Han innehade ju fortfarande befattningar i statens tjänst, dels som baninspektör och dels som vattenrättsingenjör, och dessa båda befattningar tillsammans gävo honom fullt arbete under den tid, han var sysselsatt i statens tjänst på grund av förordnande. Han har alltså inte därigenom tillskansat sig någon fördel eller ekonomisk förmån utöver vad som skulle ha tillkommit honom, om han på ordinarie stat innehaft dessa befattningar. Lika litet som den synpunkten överhuvud taget bör vinna beak-

Om höjd pension för f. d. distriktsingenjören C. J. Insulander. (Forts.)
tande i fråga om en ordinarie tjänstemans pensionsrätt, bör den ha någon betydelse, när det gäller en man, som har skött tjänsten på förordnande.

Herr Nilsson, Theodor: Det är sant, vad föregående talare sist framhöll, herr talman, men i detta fall visste han ju ändå hela tiden, att utsikterna voro rätt ringa att ånyo komma i åtnjutande av denna förmån, vilket ju var sagt redan från början vid omorganisationen år 1930, och han har *frivilligt* avstått från förmånen.

Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om årligt understöd åt fru Beda Hallberg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om pension
åt konstnären
H. Osslund.*

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckta motioner om pension åt konstnären Helmer Osslund.

I två till bankoutskottets handläggning hänvisade likalydande motioner, nr 15 i första kammaren av herr *Gabrielsson* m. fl. och nr 189 i andra kammaren av herr *Måler* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till konstnären Helmer Osslund utbetala en årlig pension av 5,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I:15 och II:189 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Åkerberg* och *Holmström*, vilka inom utskottet yrkat bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har ingen förhoppning, att vad jag nu säger skall kunna omvända kammaren till att bifalla den motion, som här föreligger och till förmån för vilken jag och herr Holmström i utskottet antecknat reservation, men jag anser mig med anledning av avgörandet i förra frågan och det avgörande, som nu förestår i denna fråga, böra säga några ord och draga upp ett par paralleller.

Denna fråga har ett visst sammanhang med det ärende, som vi nyss utan ett ords debatt avgjorde till förmån för en väckt motion, det sammanhanget framför allt, att det i båda fallen är fråga om pensioner till folk, som inte innehåft statstjänst, utan som skulle pensioneras eller honoreras för samhällsgagnande arbete eller överhuvud för den uppmärksammade livsgärning, de ha utfört.

Då sådana frågor komma på tal, brukar man ju i allmänhet skrämja med prejudikat. Man säger: om vi bevilja den här pensionen, komma tusen andra att också vilja ha pension, och vi ha ingen möjlighet att avvisa dem, om vi i detta fall ge vederbörande motionär den handräckning, som ett bifall till hans motion skulle utgöra. Jag har för min del den uppfattningen, att det i så fall var ett mycket farligare prejudikat, som riksdagen gav, då den biföll

Om pension åt konstnären H. Osslund. (Forts.)

motionen om understöd åt fru Beda Hallberg, än det skulle bli, om denna motion bifölles. Fru Beda Hallberg har kommit fram med en idé, hon har väckt ett förslag, och detta har lett till en verksamhet, som givit landet mycket pengar för tuberkulossjukvården. Men det finns många människor, som kunna ha lysande idéer, ehuru de samtidigt inte ha någon större förmåga att omsätta dessa idéer i pengar och utnyttja idéerna. Å andra sidan finns det andra, som inte ha några idéer, men som ha desto större förmåga att taga åt sig äran av andras idéer. Det finns många exempel på detta från politiken. Jag vill nämna ett. Det talades där ute i den stora politiken om Dawesplanen och Yongplanen, men det är ganska bekant, att herrar Dawes och Young ha mycket litet haft med dessa planers utformande att göra; de ha bara satt sitt namn under dem. Jag vill inte en minut göra gällande, att fru Beda Hallberg också skulle vara i denna situation, att hon tagit åt sig äran av en annans idé, det är inte min mening. Men jag vill säga, att om man är rädd för prejudikat, borde man vara särskilt känslig för att belöna en sådan gärning som hennes, när man har så små möjligheter att i varje fall avgöra, huruvida det är den person, som gett sitt namn åt en viss sak eller åt en idé, som också verkligen är idéens upphovsman.

Det är klart, att om det gäller en konstnär som Helmer Osslund kan avgörandet vara tveksamt. Riksdagen besitter så liten sakkunskap på hithörande område, har så liten möjlighet att kunna bedöma värdet av den gärning, som det här är fråga om, även om vi här i kamrarna ofta yttra oss ganska tvärsäkert om konstnärliga värden och kvaliteter. Det är naturligtvis svårt att säga: »Denne man bör ha en pension!» därför att vi i så fall få lita på magistrernas ord, då det gäller att bedöma ett konstnärskap, som det här är fråga om. Men jag undrar om vi inte få lita på magistrernas ord även i de flesta andra fall? I en hel rad sådana avgöranden får riksdagen lov att lita på den sakkunskap, som uttalat sig i en fråga. Å andra sidan kan ett sådant fall inte bli i så hög grad prejudicerande som andra fall. Det är ju inte vilken målare som helst, som kan tänkas få pension: det bör vara en målare av mycket stor förtjänst, en konstnär, om vilken sakkunskapen enat sig i uttalandet, att han gjort en insats, som berättigar honom till en framskjuten plats inom vår nationella konst. Jag vågar påstå, att i fråga om Helmer Osslund föreligger det fallet, att den konstnärliga sakkunskapen är enig om att han gjort en sådan insats inom konsten. Men man får väl säga, att det kanske inte är rädslan för prejudikat som gjort, att bankoutskottet så enhälligt tillstyrkt pension åt fru Beda Hallberg, men nära på lika enhälligt avstyrkt pension åt Helmer Osslund. Anledningen är väl snarare, att de kulturella värdena överhuvud taget inte röna samma uppskattning bland människor i allmänhet och inte heller i den svenska riksdagen. Man vill ha mera materiellt påtagliga värden att slå vakt omkring, då det gäller att bevilja pension åt en människa; antingen måste vederbörande ha haft en verklig statstjänst eller också gjort en insats, som det verkligen går att taga på för gemene man. Fru Beda Hallberg har kommit fram med en idé, som gett pengar, inte alls åt henne men åt många, många människor i detta land, en idé som har bidragit till att lindra sjukdomar och hjälpt till att förebygga framför allt en förhärjande folksjukdoms utbredning inom vårt folk. Helmer Osslund har bara målat tavlor, och det är ju inte så klart enligt många's åsikt, att det har någon större betydelse. Men det finns ett gammalt bibelord, som säger, att människan lever inte bara av bröd, utan också av varje litet ord som utgår ur Guds mun. Jag vågar påstå, att det är inte bara den materiella standarden i landet, som är avgörande för våra förutsättningar att hävda oss som nation inför världen. Den kulturella fasaden är kanske i det avseendet av minst lika stor betydelse, och ett land, där brödet

Om pension åt konstnären H. Osslund. (Forts.)

förekommer mera rikligt än kanske i de flesta andra, bör ha råd att vara generöst, då det gäller att taga vara på det här gudsordet, som ju enligt bibeln har lika stor betydelse för människan.

Jag tycker, att den svenska riksdagen går väl långt i sin obenägenhet att honorera en kulturell gärning. Det har väckts åtskilliga motioner om sådana honnörspensioner, men de ha i allmänhet mötts med ett bleklagt nej. Jag behöver inte nämna några namn, men jag skulle tro, att i alla de fall, då sådana förslag varit före, hade det varit mer eller mindre berättigat, att riksdagen gått dem till mötes. Jag tror inte, att jag för kammaren bakom ljuset, om jag säger, att utlandet i det fallet visat klarare sinne för kulturvärderna än den svenska riksdagen. Men även den svenska riksdagen har gett pensioner i sådana fall. Den har gett pensioner också åt målare. Jag vill erinra om det mest kända fallet: Nils Forsberg fick pension av svenska riksdagen — jag minns inte beloppet, jag tror det var 4,000 — han fick det för en tavla, som vunnit ett visst världsrykte, »En hjältes död». Alla ha sett den i reproduktion. Den har, som jag sade, vunnit ett visst världsrykte, inte på grund av den konstnärliga kvaliteten utan på grund av själva ämnesvalet. Osslund är utan tvivel en större konstnär än Forsberg var. Hans insats har verkat befruktande på den konstnärsgeneration, som för närvarande har ledningen inom den svenska målarkonsten. Han har väl däremot gjort en nationell insats, som kan vara förtjänt att hedras och belönas.

Nu påpekades i utskottet, att Osslund haft en utställning, och med anledning av den reklam, som denna motion åstadkommit, har han fått sälja en massa tavlor, och han bör kunna leva på vad han fått in utan att behöva någon statspension. Det är sant, att hans utställning gick ovanligt bra. I allmänhet säljer en konstnär inte så mycket på utställningarna. Men Osslund fick sälja en hel del och mer än vanligt. Å andra sidan är det så, att Helmer Osslund är en man, som inte »samlar i ladorna» — däremot har han samlat desto mera av skulder och enligt upplysning, som jag från tillförlitligt håll fått, ha pengarna, som influtit för dessa tavlor, inte räckt mer än till att hjälpligt nog klara hans skulder. Han står fortfarande med två tomma händer.

Nu hänvisar utskottet till den utväg, som försökts en gång förut och som nu även statskontoret ifrågasätter, nämligen att det skall anvisas statsmedel för inköp av konstverk, utförda av Osslund. Ja, det är ju en bra väg också, under förutsättning att det finns några konstverk, utförda av Osslund, vilka staten kan köpa. Nu torde emellertid riksdagens ledamöter ha sig bekant, att Osslund är sjuk. Hans hand och hans öga ha inte längre den säkerhet, som erfordras för att han skall kunna måla några tavlor, för att han med andra ord skall kunna arbeta i sitt yrke. Om han kunde arbeta i sitt yrke, skulle aldrig denna motion ha väckts, det skulle aldrig ha ifrågasatts, att riksdagen skulle ge honom pension. Han har praktiskt taget inga tavlor kvar, och då är det ju en ganska meningslös gest som bankoutskottet gör, då utskottet hänvisar till att det skulle kunna inköpas tavlor av statsmedel, så att han skulle kunna få sitt levebröd på det sättet. Han är praktiskt taget hänvisad till sig själv och därmed också till den allmänna välgörenheten.

Jag tycker, att det skulle hedra den svenska riksdagen att hjälpa till, så att en kulturens banbrytare kunde leva sina få sista dagar relativt sorgfritt och inte behövde hemfalla åt ett sådant öde, som jag nyss nämnde.

Herr talman! Ehuru jag inte har någon förhoppning om att kammaren skall bifalla mitt yrkande, vill jag ändå ställa detsamma och yrkar således bifall till den i ärendet väckta motionen.

Häri instämde herr *Heüman*.

Om pension åt konstnären H. Osslund. (Forts.)

Herr **Ehrnberg**: Herr talman! Bankoutskottet har i denna fråga inte kunnat följa sin ärade ordförande, utan utskottet har, trots att han vid denna frågas behandling i utskottet med ännu större värme än nyss här i kammaren talat för bifall till motionen, måst ställa sig avvisande till själva grundtanken i motionen att bereda statspension åt konstnärer. I utskottets avstyrkande hemställan får man inte inlägga något ställningstagande till och ännu mindre något underkännande av herr Osslunds konstnärskap. Det är endast av principiella skäl och — som ofta måste vara avgörande i bankoutskottet — av farhåga för oberäkneliga konsekvenser som utskottet icke anser sig kunna tillråda riksdagen att medelst ekonomisk hjälp i form av understöd eller pension gå in för att bereda en konstnär ekonomisk trygghad tillvaro. För bankoutskottet har det funnits en mera sympatisk utväg i samma syfte, vilken herr ordföranden i utskottet redan antytt och som också anvisats av statskontoret, en väg, som förresten redan beträffs av Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t i fjol, samtidigt som Kungl. Maj:t sade nej till en framställning om pension åt herr Osslund, anvisade 3,000 kronor för inköp av tavlor av honom.

Nu säger visserligen bankoutskottets ärade ordförande, att det inte vidare finns några tavlor av hans hand att köpa, men den upplysningen har inte tidigare lämnats, åtminstone inte vid utskottets behandling av ärendet. Det förefaller utskottet, som om en sådan väg som denna — om det nu finns några tavlor, vilket kanske är möjligt — kunde allt fortfarande beträdas, och bankoutskottet har ingenting att erinra däremot, om nu verkligen behov kan anses föreligga att hjälpa honom. Det upplystes emellertid helt öppet i bankoutskottet, att vid den utställning, som nyligen hölls här i huvudstaden, hade Osslund sålt tavlor för 60,000 kronor och att därjämte influtit 10,000 kronor i inträdesavgifter. Sistnämnda belopp skulle emellertid ha åtgått till bestående av omkostnader, som voro förenade med utställningen.

Vid sådant förhållande kan man väl ha rätt att draga starkt i tvivelsmål, huruvida den närvarande tidpunkten kan vara lämplig för en framställning om statspension till herr Osslund. Bankoutskottet har inte kunnat finna detta, och bankoutskottet har därför ansett sig böra avstyrka bifall till föreliggande motion.

Det skulle, som herr ordföranden redan sagt, föranleda stora olägenheter, om det bleve fråga om statspension som belöning åt framstående konstnärer, enär man inte kan inom riksdagens väggar räkna på att det skall finnas tillräcklig sakkunskap, skickad att fälla ett rättssäkert omdöme i en sådan fråga. Här finnas ju visserligen i riksdagen många konstkännare, men kanske ännu flera, som anse sig vara konstkännare utan att de verkligen äro det, och jag tror nu för min del, att det vore en synnerlig farlig väg att slå in på att som belöning för konstnärskap anslå medel till statspensioner.

Vad utskottets ordförande hade att anföra beträffande den redan avgjorda frågan om årligt understöd åt fru Beda Hallberg, anser jag mig inte böra ingå på något som helst bemötande av. Inte heller anser jag, att med den inställning, som utskottet har i denna fråga, det kan vara skäl att ingå på något yttrande om den jämförelse, som av utskottets ordförande gjordes mellan här ifrågakvarande konstnär och en annan konstnär, som tidigare tilldelats statspension.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Berling*.

Herr **Holmström**: Herr talman! Såsom medreservant till den ärade utskottsordföranden hade jag kunnat nöja mig med att instämma i hans anförande. Men det var vissa delar av vad han yttrade, när han gjorde en parallell

Om pension åt konstnären H. Osslund. (Forts.)

mellan den här frågan och kammarens under föregående punkt fattade beslut, som jag inte kan biträda. Jag instämmer emellertid så mycket livligare i det, som han i övrigt anförde.

Jag är inte alls rädd för några konsekvenser, om riksdagen skulle bifalla motionen. Skulle det finnas ännu en konstnär av samma kapacitet som Helmer Osslund och han behöver hjälp, så må det vara rätt, att man beviljar även honom en honnörspension.

Det har talats om den utställning, som Helmer Osslund under våren haft. Den var rekordmässigt livligt besökt. Detta torde väl till en del bero på den reklam för utställningen, som gavs genom motionen. Men att Helmer Osslund fick sälja så många av sina tavlor, kan inte tolkas på annat sätt än som ett bevis för att allmänheten uppskattar Helmer Osslunds konstnärsskap.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Holmströms yttrande instämde herrar *Velander* och *Bergqvist*.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag kommer att yrka bifall till reservationen i detta stycke, och jag gör det på ungefär enahanda grunder som herr Åkerberg.

Det förvånar mig uppriktigt sagt, att därest herr Åkerberg i utskottet framställt saken så, som han framställde den här i kammaren i dag, utskottet då kunnat fatta de båda beslut, som utskottet fattat i fallen Beda Hallberg och Helmer Osslund. Det hade väl egentligen bara behövts, tänker jag, att man kastat om dessa båda ärenden på utskottets föredragningslista, för att resultatet skulle ha blivit annorlunda. Ty det kan inte vara riktigt, att man låtsas om ingenting, då det gäller en man, som verkligen har det personliga arbete bakom sig, som Osslund har, och som, såvitt jag kan förstå, en gång kommer att nämnas bland konstens goda svenner — att man låter honom gå obelönad och å andra sidan ger en i riksdagens annaler enastående änkepension till en kvinna, som visserligen har haft en god idé och vilken idé var värd en *gratifikation*, men aldrig någonting mera. Ty det arbete, som har utförts på grund av denna idé, har utförts av tiotusentals andra svenska kvinnor, för att nu inte tala om de många barn, som arbetat på samma sida.

Jag skulle med tanke på framtiden vilja säga, att jag tycker, att bankoutskottets ledamöter i sådana här ting skola tänka sig väldigt noga för, ty i fråga om fallet Osslund kan aldrig i framtiden ske något annat i avseende på konsekvenser än sådana, som vi allesamman önska, nämligen att arbetare på andens område, var och en i sin stad också böra ihågkommas, då jag däremot vad beträffar det andra fallet tänker mig, att bankoutskottets ledamöter en gång förr eller senare i konsekvensväg få en och annan nöt att knäcka, som kanske inte blir så mjuk i skalet.

Jag tycker därför, att har man kunnat gå med på någonting sådant som man gick med på i föregående ärende, då bör det inte vara svårt att nu följa herr Åkerberg i hans anförande om vad som talar för pension åt Helmer Osslund.

Personligen är jag övertygad om att det är mera avgörande skäl som tala för Osslund än för fru Beda Hallberg, fastän jag för min del inte skulle ha velat lämna henne heller utan det erkännande, som hennes tanke och första arbete på denna tanke kan vara värd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid detta utlåtande.

Häri instämde herr *Ström*, *Fredrik*, och herr *Lindström*.

Om pension åt konstnären H. Osslund. (Forts.)

Herr **Västberg**: Herr talman! Man brukar ju här i riksdagen tala ganska vackra och högstämnda ord om kulturen, och att samhället bör understödja kulturen, men en väsentlig del av denna kultur är väl ändå vår konst och vår diktning. Om man nu ser efter vad statsmakterna gjort för att understödja våra diktare och konstnärer, kan man emellertid knappast finna något annat ord, som karakteriserar ställningen, än att samhället svältföder dessa kulturbärare.

Vad nu angår Helmer Osslund, kan man ju utan att vara »sakkunnig» säga, att han vunnit allmänt erkännande som en av våra större konstnärer på sitt område, men därtill kommer, att det i detta fall är fråga även om ömmande omständigheter. Det är fråga om understöd åt en människa i nöd, det är fråga om att understödja en människa i ett prekärt läge.

När man nu pliktskyldigast från bankoutskottets sida varnar för konsekvenserna, måste jag ju anmärka, att jag uppskattar dessa varningar från detta vårt officiella varningsinstitut, när det söker klargöra, vilka konsekvenser riksdagen har att vänta av pensioner på ett sådant här område. Men om det skulle bli några konsekvenser i den riktningen, att riksdagen visade sig en smula mera generös gent emot våra diktare och konstnärer och det komme att kosta det svenska samhället några tusen kronor per år mera än nu i understöd åt denna del av kulturen, så måste jag för min del säga, att detta är konsekvenser, som det svenska samhället och dess medborgare inte bara kunna bära, utan som också vore till glädje och gagn just för den svenska kulturen.

Det är med dessa ord som jag ber att få yrka bifall till reservationen. Det skulle hedra första kammaren, om den kunde vidhålla sina gamla kulturtraditioner och även på detta område göra en liten bräsch i en ganska inskränkt opinion.

Herr **Ehrnberg**: Herr talman! Herr förste vice talmannen riktade en maning till bankoutskottets ledamöter att noga tänka sig för vid behandlingen av ärenden av samma art som nu föreliggande. Men det är just vad vi inom utskottet gjort då vi stannat för att avstyrka bifall till motionen. Jag tror inte som herrarna i allmänhet här velat göra gällande, att ett bifall till motionen inte skulle medföra några farliga konsekvenser. Jag tror snarare, att man kanske redan vid nästa riksdag skulle hava att motse ett flertal motioner om pension åt konstnärer i ett eller annat avseende. Det skulle säkert inte bara komma att gälla utövare av målarekonsten, utan vi finge nog tänka oss representanter för alla sköna konster, ty bland konstutövarna inom alla områden finns det säkerligen många, som befinna sig i sådan ställning, att ekonomiskt stöd skulle för dem vara välbehövligt. Men jag undrar, om riksdagen verkligen skulle vara beredd att gå in för sådana konsekvenser av ett beslut i denna pensionsfråga.

Beträffande herr förste vice talmannens redogörelse även för fallet Beda Hallberg, vågar jag för min del påstå, att det skulle vara ganska svårt att inom vårt land leta fram någon person, som genom en idé, vilken kommit till realiserande, åstadkommit en sådan välgörenhet som hon och på ett så effektivt sätt kommit att ge anledning till så stor offervillighet för välgörande ändamål som hon.

Jag kan inte följa herr Västberg, då han talar om att här skulle vara ett exempel på en människa i nöd. Kan man verkligen tala om en människa i nöd, då hon såsom denne konstutövare för mycket kort tid sedan fått inkomster på 60,000 kronor? Då vill jag säga, att min uppfattning om vad som är nöd är en helt annan än herr Västbergs. Jag tycker för min del, att det beloppet

Om pension åt konstnären H. Osslund. (Forts.)
bör kunna för ganska lång tid vara tillräckligt för att vederbörande *inte* skall råka i nöd.

Herr talman! Jag har för min del ingen anledning att frånga det yrkande, jag redan framställt, nämligen om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Theodor.*

Herr förste vice talmannen: Det är klart, att vi allesammans gång på gång måste sätta oss ned och tänka noga efter, vad vi ska göra i det ena eller andra fallet. Det äro vi tvungna till allesammans. Och jag måste naturligtvis instämma med herr Ehrnberg i, att det inte är så lätt att alltid träffa rätt. Det är också klart att såsom vanliga människor måste vi en eller annan gång begå sådant, som man inte är riktigt säker på, att det är det bästa. Det gäller oss alla. Men eftersom vi så ofta tvingas att tänka över, vilka konsekvenser den eller den handlingen kommer att dra med sig, förefaller det mig, som om det så småningom avlagrade sig vissa principiella inställningar som vi inte behövde vara rädda för, och vilkas konsekvenser vi efteråt kunnat konstatera inte varit av det farliga slaget. När vi häromåret gävo en konstnär en pension, och när vi något år efteråt gävo en författare ett årsbidrag o. s. v., kan jag för min del säga, att intetdera av dessa beslut gnager inom mig på något sätt. Och om vi någon gång ytterligare skulle komma i den situationen, att vi ville ge en konstnär — en målare, en skulptör eller vem det vara månne — någon hjälp, och jag måste bestämma mig för eller emot, skulle jag inte draga mig för att rösta för ett bidrag till denna medborgare av samma storleksordning som det vi nu diskutera. Ty, som herr Åkerberg eller herr Västberg sade, det är så litet som går från staten till den sortens folk, och det är så mycket som de ge staten, att sådana konsekvenser kunna vi med glädje ta.

I herr förste vice talmannens yttrande instämde herr *Wagnsson.*

Herr Åkerberg: Jag har begärt ordet för att lämna ett par upplysningar.

Herr Ehrnberg bestred att, som jag nämnde i mitt första anförande, jag inom utskottet upplyst, att Osslund inte längre kan måla några tavlor och inte har några tavlor. Jag vidhåller att jag framhöll dessa synpunkter i utskottet. Herr Ehrnberg kan ju ha glömt bort saken, men jag har velat upplysa härom för att visa att bankoutskottet inte var främmande för den, när utskottet fattade sitt beslut.

Då jag drog upp parallellen med fru Beda Hallberg, var det inte min mening — det vill jag med anledning av herr Holmströms yttrande understryka — att på något sätt diskvalificera framställningen om pension åt henne. Jag vill dock påpeka den olika behandling som dessa båda ärenden ha fått och att faran för att ett prejudikat skall skapas är något större i det förra fallet än i det senare.

Så har man återigen fört på tal den stora inkomst Osslund skulle ha haft på utställningen. Jag upplyste redan i mitt förra anförande, att den inkomst som inflöt på denna utställning har gått åt att betala Osslunds skulder, och den existerar ju därför inte i dag för honom som någon tillgång. Han kan inte leva på pengar som redan ha försvunnit ur hans hand. Vad siffran 60,000 beträffar vet jag inte, om det är den riktiga, men i den uppgivna inkomstsumman ingår en betydande post för tavlor som icke ägts av Osslund. Han har visserligen målat dem, men personer som ägt dessa tavlor ha haft dem med på utställningen och även låtit där försälja dem. Det är alltså en inkomst som inte kommit Helmer Osslund till godo.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Om pension åt konstnären H. Osslund. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av väckt motion om rätt för fullmäktige i riksbanken att utse andre deputerade utom fullmäktiges krets; och

nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställningar om årligt understöd åt två städerskor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckta motioner om revidering av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936.

Om revision av lantarbetstidslagen.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 178 i första kammaren av herr *Domö* m. fl. och nr 288 i andra kammaren av herr *Bagge* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära en allsidig utredning av frågan om lantarbetstidslagens revidering.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Tamm*, *Ekströmer*, *Skoglund* och *Sandström* i Härnösand, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen med anledning av motionerna nr I: 178 och II: 288 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om verkställande av allsidig utredning rörande den praktiska tillämpningen av den av 1937 års riksdag beslutade ändringen av 1936 års lantarbetstidslag och till 1939 års riksdag framkomma med förslag till sådan revision av sagda lag-

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)
stiftning, att densamma bragtes i överensstämmelse med det praktiska livets krav;

2) av herrar *Elon Andersson* och *Barnekow*, vilka yrkat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t vid framläggande av förslag om lagens prolongation måtte, utan att rubba lagstiftningens huvudgrunder, taga hänsyn till de erfarenheter beträffande svårigheterna vid lagens tillämpning, som redan vunnits och ytterligare kunde vinnas, samt låta detta komma till uttryck i den nya lagtexten.

Herr Tamm: Herr talman! Vid behandlingen av den proposition om lantarbetstidslag, som framlades för 1936 års riksdag, företog andra lagutskottet som bekant en del justeringar och ändringar i syfte dels att mildra de ekonomiska verkningarna, särskilt för det mindre jordbruket, dels också för att göra bestämmelserna mera anpassade efter det praktiska livets krav. Utskottets förslag bifölls också av riksdagen, och jag skulle knappast tro, att någon av oss, som bidrogo till en positiv lösning vid det tillfället, har däröver behövt känna annat än tillfredsställelse. Lagen i sin dåvarande utformning har också visat sig praktisk och väl avvägd, och mig veterligt ha inga direkta anmärkningar mot densamma framställts. Under alla förhållanden torde ingen erinran från det politiska parti som jag tillhör ha gjorts mot detta beslut.

Den regering som tillkom efter valet på hösten 1936 framlade emellertid redan vid 1937 års riksdag en ny proposition i samma ärende, där man tog med praktiskt taget samtliga av de år 1936 utsovrade bestämmelserna. Förslaget genomdrevs också här i riksdagen med hjälp av den nya politiska konstellationen. Vi i högerpartiet kunde icke vara med på denna omsvängning i åsikter utan ställde oss fortfarande på samma ståndpunkt som ett år tidigare. Enligt vår mening hade nämligen inga sakliga motiv förebragts för behovet av en så omedelbar lagskärpning, utan vi ansågo det mer än skäligt, att den korta tid av tre år, under vilken lagen var beslutad att gälla, skulle få gå under insamlade av de erfarenheter man kunde utvinna av den praktiska tillämpningen.

Emellertid gjorde man då och har även sedermera gjort ett försök att framkonstruera dylika motiv, främst gående ut på en hänvisning till svårigheterna att skaffa jordbruket arbetskraft. För min del tror jag knappast att det var svårare i slutet av september än i maj månad 1936 att anskaffa till exempel kreatursskötare i tillräckligt antal, och av allt att döma har ännu ingen ljusning inträtt, trots lagskärpningen på detta område. Men lagens, om jag så får säga reella innebörd, där ju frågan om ladugårdsskötarna o. s. v. innefattas, ligger ju för dagen mera vid sidan av ämnet, och jag för min del skall icke uppehålla mig därvid, då jag förmenar att någon realdebatt om lantarbetstidslagens bestämmelser knappast är motiverad i detta sammanhang.

Emellertid blev 1937 utformningen av detaljbestämmelserna sådan — vilket även vid detta tillfälle bestämt hävdades av mina meningsfränder — att det i flera avseenden måste möta svårigheter för jordbrukarna och deras arbetare att anpassa sig efter lagens bestämmelser. Trots att den nya lagen trädde i kraft så sent som den 1 november förra året ha olägenheterna redan så tydligt framträtt, och detta icke minst vid de under förra sommaren och hösten förda löneförhandlingarna, att det är uppenbart att en överarbetning och översyn av de nya lagbestämmelserna omedelbart måste anses påkallad och önskvärd. På den punkten torde knappast någon meningsskiljaktighet råda mellan jordbrukets arbetsgivare och arbetare eller mellan deras organisationer. Arbetsrådets alltmer stegrade arbetsbördor för behandling av dispens-

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

frågor i samband med denna lagstiftning pekar ju också hän på samma sak och ger belägg för behovet av den översyn som vi ha föreslagit. Det är just önskvärdheten av en sådan översyn, som den i år av högerpartiet framlagda motionen framhäver.

Utskottet har nu i sitt utlåtande framhållit, att lantarbetstidslagen endast gäller till och med oktober 1939 — vilket ju är alldeles riktigt — och tillagt, att man ju kan förvänta att ett nytt förslag framlägges för 1939 års riksdag. Utskottet förutsätter, att vid utarbetandet av Kungl. Maj:ts förslag de vunna erfarenheterna av lagens tillämpning ägnas tillbörlig uppmärksamhet och att de jämkningar föreslås, som av erfarenheten visat sig påkallade. Ja, det är just vad motionärerna önska. Jag vill påpeka, att någon större verklig meningsskiljaktighet sålunda icke råder mellan utskottet och motionärerna. Jag gör detta särskilt med anledning av en ledande artikel, som en av de ärade ledamöterna av denna kammare i går hade i en av de större tidningarna i Stockholm, där han på ett kanske väl starkt demagogiskt sätt utnyttjade situationen och gjorde gällande, att det verkligen förelåg ganska olika uppfattningar, och att högerens idéer och tankegångar i denna motion voro i hög grad överdrivna och oberättigade. Så kan knappast sägas vara fallet, då utskottets och vår mening praktiskt taget sammanfalla. Skillnaden är, att vi anse frågan vara av så stor vikt och betydelse, att vi icke kunna känna oss tillfreds med vare sig några statsrådsuttalanden vid politiska möten ute i landet eller en platonisk åtgärd i form av en utskottsmotivering, vilken ju som vi alla veta till ingenting förpliktar. Vi ha ansett att riksdagen borde i en skrivelse direkt till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning rörande vad vi betrakta som den praktiska tillämpningen av den vid 1937 års riksdag beslutade ändringen av 1936 års lantarbetstidslag, och därefter till 1939 års riksdag framlägga förslag till en sådan revision av lagen, att den bringas i överensstämmelse med det praktiska livets krav.

Det är detta som vår motion och vår reservation innehålla, och med hänvisning till vad jag uttalat om behovet enligt vår mening av ett mera positivt ställningstagande i frågan, men utan att vilja understryka några meningsskiljaktigheter i stort sett mellan utskottet och oss, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som avgivits av mig m. fl.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Det är säkerligen en föga tillfredsställande metod i det politiska arbetet att ägna alltför mycken uppmärksamhet åt den snö som föll i fjol. Även den som icke känner sig riktigt tillfredsställd med åtskilligt av vad som då förekom, exempelvis beslutet i den fråga varom diskussionen nu rör sig, nödgas acceptera förhållandena sådana de äro och försöka göra det bästa möjliga av situationen. Både ur den synpunkten och med hänsyn till föreliggande omständigheter tror jag därför det är onödigt att ägna alltför stor uppmärksamhet åt uppgiften att exemplifiera de svårigheter som fjolårets beslut angående lantarbetstidslagen visat sig medföra i den praktiska tillämpningen. Jag tror för övrigt, att dessa svårigheter kunna anses tillräckligt konstaterade i de utlåtanden som avgivits av olika myndigheter och vilka såsom bilagor äro fogade till utskottets betänkande. Svårigheterna erkännas ju också av utskottet, som till och med ger lagen ett så dåligt betyg, att den ej står i överensstämmelse med vad som befunnits praktiskt och lämpligt, det vill säga utskottet konstaterar att lagen är opraktisk och olämplig. Jag finner det för min del ganska anmärkningsvärt att man efter ett knappt halvårs erfarenhet kan skriva ett så dåligt betyg åt lagen, i all synnerhet som betygsgivarna höra till dem, som vid lagens tillkonst positivt medverkade till utformandet av bestämmelserna i deras nuvarande form.

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

I den motion, som har föranlett riksdagsbehandlingen i år, begäres en allsidig utredning om lagens revision. Detta yrkande måste väl tydas på det sättet, att man anser tillräcklig erfarenhet ha vunnits icke bara för att rätta till nu konstaterade svårigheter utan även för att på basis av dessa erfarenheter sträcka utredningen avsevärt längre. I likhet med arbetsrådets majoritet tror jag för min del, att det icke finns tillräckligt material för en sådan långt gående utredning om lagens innebörd och verkningar, och det förefaller mig också ligga åtskilligt i den anmärkning, som arbetsrådets majoritet i detta sammanhang faller, nämligen att en sådan omfattande utredning skulle, med hänsyn till den korta tid som återstår, innan ärendet på nytt skall föreläggas riksdagen, föranleda en forcering av ärendet, som knappast skulle vara till fördel för dess behandling. Det förefaller mig fortfarande, trots de modifieringar i motionens ursprungliga ordalydelse som senare ha gjorts, vara ganska ovisst hur långt detta yrkande går, hur pass stor omfattning det har. Om man accepterar den synpunkten, att lantarbetstidslagen har tillkommit bland annat för att bereda önskvärda sociala fördelar åt lantarbetarna, är det givetvis angeläget att bibehålla de huvudgrunder, varpå lagen vilar, och att vid en kommande utredning, vilken omfattning den än må ha, icke sätta dem i fråga. Jag kan således, med hänsyn till den omfattning som högerreservanternas förslag möjligen har, icke ge min anslutning till ett så vidsträckt och ganska obestämt yrkande om en allsidig utredning.

Däremot är det uppenbarligen av vikt att vid framläggande av förslag till lagens prolongering tillgodogöra sig de påtagliga erfarenheter som redan vunnits angående de svårigheter som mött vid dess tillämpning eller, som jag i början av mitt anförande tillät mig uttrycka saken, göra det bästa möjliga av de förhållanden som för närvarande råda. Det har sagts på sina håll, att dessa svårigheter redan i stor utsträckning ha övervunnits under den tid lagen varit i kraft. Men detta har i så fall skett, herr talman, genom ett dispensförfarande vid sidan av lagen, och det kan varken vara föredömligt eller lämpligt att så sker. Svårigheterna böra väl rättas till inom lagens ram, när tillfälle därtill gives. Ett dylikt tillfälle kommer i samband med lagens prolongering, och det är såvitt jag förstår angeläget att under sådana omständigheter fästa uppmärksamheten därpå, för att vederbörande skola beakta erfarenheterna, i syfte att den blivande lagstiftningen må erhålla den bästa möjliga utformning som står att få med ledning av redan vunna erfarenheter.

Nu förutsätter även utskottet att en sådan bearbetning av erfarenheterna skall äga rum. Härutinnan föreligger sålunda, vilket redan har påpekats, ingen som helst skiljaktighet mellan utskottet och reservanternas av den ena eller den andra riktningen. Men utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t utan någon riksdagens åtgärd skall verkställa en sådan bearbetning. Utskottet förmenar således att riksdagen helst skall skjuta ifrån sig den för många kanske obehagliga uppgiften att hemställa om nödvändiga praktiska ändringar i en lag som riksdagen i fjol antog. Det förefaller mig knappast finnas någon anledning för riksdagen att visa denna något ömtåliga blygsamhet. Även om man, som utskottet gör, förutsätter ett visst intresse hos Kungl. Maj:t, skulle det dock icke vara ur vägen att öppet meddela Kungl. Maj:t, att även riksdagen hyser samma intresse, och hemställa om Kungl. Maj:ts medverkan att få detta intresse tillgodosett. Jag har för min del ingenting alls emot att, som uttrycket föll sig häromdagen, visa Kungl. Maj:t det sedvanliga lilla förtroendet, men så långt bör väl icke detta förtroende sträcka sig, att riksdagen underlåter att säga sin mening, därest den därtill beredes tillfälle. Denna riksdagens uttalade mening bör enligt min uppfattning få den begränsade omfattning som angives i den av herr Barnekow och mig avgivna reservationen,

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

om vars innebörd alla inom utskottet äro ense, även utskottets majoritet, och till vilken reservation, herr talman, jag därför ber att få yrka bifall.

Herr Sundberg: Om den nya arbetstidslagen innehåller bestämmelser av den art, att det är svårt eller rent av omöjligt för vissa kategorier av jordbrukare, särskilt sådana mindre jordbrukare som icke ha tillgång till arbetskraft från egna familjemedlemmar, att inom lagens råmärken sköta sin näring, vill man då motsätta sig att lägga en sådan sak till rätta? Eller vägrar man rent av att erkänna att dessa svårigheter existera? Eller skall man häri se ett uttryck av den nya demokratin att i kraft av sin majoritetsställning underlåta att ta hänsyn till ett förslag, endast därför att det emanerar från ett oppositionsparti?

Ty den omständigheten att lantarbetstidslagen endast existerat en kort tid utgör ju i och för sig icke något skäl att motsätta sig en utredning beträffande påtalade brister i lagen, såvida man erkänner att dylika brister existera — ett erkännande som till och med lantarbetarna själva genom sitt förbund lämna — vilka man är beredd att söka råda bot för.

Från denna utgångspunkt synes det mig uppenbart att en utredning är av nöden och att den bör igångsättas utan tidsutdräkt. Jag anhåller, herr talman, att på anförda skäl få yrka bifall till den av herr Tamm m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag tillåter mig att ta till orda i denna debatt, ehuru det gäller en skrivelse till Kungl. Maj:t. Förhållandet är ju det, att såvida det inte finns alldeles bestämda uttryckliga önskemål, som riksdagen vill skriva om, strider det mot all praxis, sådan jag känner den från en numera ganska lång riksdagsmannabana, att riksdagen skriver om fullkomligt självklara saker, som Kungl. Maj:t har skyldighet att göra. Det ligger i sakens natur, att eftersom denna lags giltighetstid utgår 1939, måste 1939 års riksdag komma att realbehandla ett lagförslag. Det vore väl en underlig Kungl. Maj:t, som icke vid utarbetandet av en ny proposition toge reda på hur den praktiska tillämpningen av den gamla lagen hade utfallit, vilka erfarenheter man i det fallet hade nått, och naturligtvis också toge den hänsyn till dessa praktiska erfarenheter som vore möjlig utan att rubba själva huvudgrunderna, vilket ju folkpartiets representanter i andra lagutskottet icke vilja vara med om.

Men anser man det redan ådagalagt, att en lagstiftning som försöker införa åttatimmarsdagsprincipen inom jordbruket — jag säger uttryckligen principen, ty åttatimmarsdagen är ju inte genomförd — icke kan tillämpas, förstär jag att man vill skriva. Är man däremot icke beredd att inta denna ståndpunkt, då måste jag säga, att detta skrivelseförslag är det mest meningslösa jag någonsin har sett underställas riksdagen, ty något mera självklart än att en utredning på basis av vunna erfarenheter skall ske och att dess resultat skall presenteras riksdagen i samband med propositionen i ämnet nästa år, kan jag överhuvud taget inte finna i vårt offentliga liv.

Herr Norman: Herr talman! De båda talesmännen för de två reservationer, som här föreligga, ha i stort sett undvikit att gå in på någon detaljkritik av nu gällande lantarbetstidslag. Jag kan därför också begränsa mig i mitt anförande och i stort sett underlåta att gå in på de olika detaljkritiska synpunkter, som ha kommit fram i den allmänna diskussionen och även under utskottsbehandlingen. I ett par avseenden måste jag dock polemisera litet grand mot de ärade reservanterna.

Herr Tamm framhöll, att hans parti vid antagandet av den reformerade la-

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

gen i fjol hade varnat för de svårigheter, som skulle möta vid försöket att praktiskt anpassa sig efter de nya bestämmelserna. Samma synpunkter på svårigheterna framtråda mycket starkare i den motion, som utskottet här haft att yttra sig över. Det kan måhända då vara skäl att hänvisa till vad arbetsrådet säger i detta avseende. Arbetsrådet framhåller, att på grund av den korta tid, under vilken lagen varit i tillämpning, kan man helt naturligt inte ha så stora erfarenheter av dess verkningar, men i ett avseende har arbetsrådet, trots denna korta tillämpningstid, hunnit göra ett erfarenhetsrön, som arbetsrådet anser det vara skäl att framhålla, och det är i ett avseende som visar, att dessa befarade svårigheter i den praktiska tillämpningen icke ha varit så stora, som man på olika håll befarade under förarbetena och förhandsdiskussionen, innan den ändrade lagbestämmelsen antogs. Arbetsrådet framhåller, att det i anmärkningsvärd grad har visat sig möjligt att övervinna vissa befarade svårigheter, och de exempel, som motionärerna anföra på föreliggande brister, hänföra sig, säger arbetsrådet, till en tolkning av lagtexten, som icke motsvarar den praktiska tillämpningen. Det gäller ett par tre områden, som jag icke här skall gå in på, eftersom detaljdiskussion hittills har undvikits.

I detta sammanhang får jag kanske också rikta ett svar till herr Elon Andersson, som förvånade sig över det dåliga betyg, som utskottet i sitt utlåtande hade givit denna lagstiftning, vilken i fjol med rätt stor majoritet tillstyrktes från utskottets sida och antogs av riksdagen. Detta dåliga betyg fick han fram genom att läsa utskottsutlåtandet på ett enligt min mening något egendomligt sätt. Utskottet har, i anslutning till vad arbetsrådets majoritet sagt, framhållit, att vissa erfarenheter redan äro vunna, så att nu inför frågan om lagens prolongering lämpligen bör undersökas, huruvida icke lagstiftningen »kan bringas i bättre överensstämmelse med vad som befunnits praktiskt och lämpligt». Av detta yttrande utläste herr Elon Andersson, att utskottet skulle sagt, att lagen är opraktisk och olämplig. Detta är ett något — för att icke säga mycket — fritt sätt att läsa, som jag för min del icke kan godkänna. Det har väl i stället varit så, att det i tillämpningen — såsom också arbetsrådet framhållit — visat sig gå rätt bra att praktiskt komma tillrätta med svårigheterna, tack vare de möjligheter, som lagen ger till ett ganska vidsträckt dispensförfarande. Men när man har vunnit dessa erfarenheter, förefaller det mig mycket lämpligt, att man, i den mån det är möjligt, i lagtexten utskriver, vad som skall gälla, på så sätt, att dispensförfarandet icke blir så allmänt som det hittills varit. Just denna stora frihet i fråga om arbetsrådets rätt att ge dispens tycks emellertid ha utgjort en styrka i lagen nu under övergångsåren.

Både herr Tamm och herr Elon Andersson framhöll, att det egentligen icke råder någon större meningsskiljaktighet mellan de ledamöter av utskottet, som ha reserverat sig, och utskottsmajoriteten. Jag ber att få inkassera detta erkännande från de bägge talesmännen för reservanterna, ty det måste betyda, att reservanterna i anmärkningsvärd grad ha närmat sig utskottsmajoritetens ståndpunkt, så att det mera är en formell fråga, hur man här skall förfara: om man skall skriva till Kungl. Maj:t, eller om man skall förutsätta — som utskottet har gjort — att de vunna erfarenheterna komma att beaktas, när Kungl. Maj:t förbereder framläggandet av förslag rörande lagens fortsatta giltighet, när den nästa höst upphör att gälla. För att inte brista i undersåtlig vördnad borde jag kanske inte använda det uttryck, som enligt mitt sätt att se närmast skulle ligga till hands: att det helt enkelt är Kungl. Maj:ts skyldighet att taga dessa olika erfarenheter under bedömande, men statsrådet framhöll ju själv detta och begagnade därvid just de orden. Jag tänkte i stället säga, att det är självklart, att Kungl. Maj:t kommer att göra det övervägande, som här behöves.

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

Det sades ifrån redan vid lagens första framläggande — och det ligger ju i sakens natur, när man antager en lag av provisorisk natur och med kort giltighetstid — att man under dessa första år beräknade att vinna erfarenheter, som kunde motivera ett nytt övervägande, även i sakligt hänseende, alltså beträffande lagens materiella bestämmelser. I fråga om grundprinciperna tror jag att en mycket stor majoritet inom riksdagen har den uppfattningen, att dessa böra tillämpas även i fortsättningen. Däremot förmodar jag, att det i ett eller annat avseende skall visa sig lämpligt att göra någon eller några ändringar, men jag anser det fullkomligt onödigt och meningslöst att skriva till Kungl. Maj:t om den saken. Då skulle man ju ha bestämt påvisat, att man i det ena eller andra avseendet vill ha den eller den ändringen genomförd, men att begära en allmän eller en mera begränsad revision utan att framhålla några positiva synpunkter kan icke vara av någon som helst betydelse för det resultat, som riksdagen i vilket fall som helst nästa år kommer att få taga ståndpunkt till.

Det är således icke bara av det skälet, att jag och mina meningsfränder inom utskottet i det här fallet hysa förtroende för Kungl. Maj:t som vi icke velat tillstyrka någon utredning, vare sig i mera vidsträckt eller mera begränsad form, utan vårt ställningstagande motiveras också just av detta, som utskottet även sagt, att utskottet finner det självklart, att de erfarenheter, som vunnits under lagens provisoriska giltighet, skola beaktas, när förslag framlägges om dess fortsatta tillämpning, oavsett om lagen då göres provisorisk eller permanent.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag kan bekräfta, vad herr Tamm sade, att då vi i fjol röstade mot antagandet av lagen, berodde detta ingalunda på någon principiell inställning mot en förbättring av lantarbetarnas villkor, utan orsaken var helt enkelt den, att vi icke gillade den febrila brådska, med vilken man ville genomdriva ett förslag, som gott kunde vunnit på att tagas mera försiktigt och vi trodde heller icke på de utfästelser, som gjordes, om full kompensation för de ökade utgifter som lagen måste medföra. Vi framhöllo då också redan i utskottet, att lagen på olika punkter var opraktiskt utformad, men alla våra invändningar möttes med fullkomligt oförstående och lagen blev antagen i stort sett i enlighet med det ursprungliga förslaget.

Nu veta vi ju, hur det har gått: Jag skall icke närmare ingå på de ekonomiska konsekvenserna utan endast nämna, att det verkligen visat sig, att inkomsterna icke hålla jämna steg med de på grund av denna lag ökade utgifterna, utan att nettoresultatet faktiskt har försämrats. Den som i likhet med mig gör bokslut varje månad kan redan nu konstatera detta och det är minnans många jordbrukare här i landet, som ha det nog så bekymmersamt.

I fråga om lagens utformning äro nu praktiskt taget alla ense om, att det hade varit riktigare att skriva den på annat sätt. Däremot råder, som sagt, egentligen ingen meningsskiljaktighet, utan nu är det endast fråga om, vad som skall göras. Utskottet menar, att det skulle vara tillräckligt att lita på, att höga vederbörande av sig själva vidtaga de ändringar, som kunna vara behövliga. Statsrådet Möller sade också nyss ganska överlägset, att han ansåg det vara alldeles självklart, att allt skulle göras, som behövde göras. Men jag måste säga, att det hade väl varit lika självklart, att man vid lagens första framläggande hade försökt att ge den en mera förnuftig utformning. Vi ha därför blivit litet skrämnda, och vi tycka, att när det gäller en lag, som är av så pass genomgripande betydelse för flertalet jordbrukares ekonomi, kunde man verkligen önska och begära, att en verkligt grundlig utredning komme till stånd — icke bara en rent formell översyn, utan en verklig utredning, var-

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)
vid det praktiska livets män från olika håll, både arbetsgivare och arbetare, kunde få göra sig hörda.

Man säger, att tiden icke är inne för en sådan utredning, men jag frågar: Om nu denna lag skall bli definitiv nästa år — när skall då utredningen göras? Det måste väl vara nu. Herr Elon Andersson menar, att tiden varit för knapp och att inga erfarenheter vunnits, men jag vill påstå, att sådana erfarenheter går det mycket fort att skaffa sig. Dem gör man, jag höll på att säga, dagligen, och den invändningen tror jag icke är mycket vägande.

Jag är också litet förvånad över herr Elon Anderssons reservation. Jag tycker nästan att hela denna reservation är liksom en lek med ord. Det påminner om en person, som går på en plank och är rädd för att trampa fel på ena eller andra sidan. I grund och botten innebär denna reservation nästan samma sak, som vi huvudreservanter — om jag får kalla oss så — vilja. Vi vilja icke rubba på grunderna för denna lag — det vill jag för min del ärligt säga ifrån, men vi vilja ha en praktisk och grundlig utredning, så att åtminstone onödiga kostnader och besvär undvikas, så att dispenssystemet kommer bort och så att lagen av menige man kan begripas.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Tamm m. fl. avgivna reservationen.

Herr Domö: Herr talman! Jag ber att i anledning av statsrådet Möllers anförande få säga, att det kanske är en ganska ovanlig sak, som vi påyrkat här — att man efter en så kort tid skall begära en översyn av en ny lag. Men det är också ovanligt, att en ny lag verkligen är sådan, att den på så kort tid kunnat visa så uppenbara brister, som den år 1937 skärpta lantarbetstidslagen gjort. Det ena förhållandet ger givetvis det andra, och därför äro våra krav de, som framförts i reservationen.

Herr statsrådet säger vidare, att det är en självklar sak, att en översyn kommer att äga rum före prolongering av lagen. Ja, det kan ju i alla fall vara litet olika, hur denna översyn blir. Om riksdagen skriver med framhållande av en hel del saker, som riksdagen anser böra tagas under övervägande, och framhåller behovet av en sådan översyn, är det väl ganska sannolikt, att denna kan bli något grundligare än den eljest skulle ha blivit. Och även om det är litet ovanligt att begära en sådan skrivelse, så är det väl så mycket annat underligt, som sker och som har skett, inte minst beträffande den här föreliggande saken, exempelvis att 1936 års provisoriska lag blev utökad och i hög grad förändrad omedelbart sedan den trätt i verkställighet. Det är en sak, som också är mycket ovanlig, att man förfar så med en överbyggnad på en provisorisk lagstiftning, innan man har erfarenhet av dess verkningar. Vi varnade för 1937 års skärpning och våra farhågor ha tidigt blivit besannade. Men det är ju glädjande, att högerns framstöt i alla fall lett till visst resultat, då jag för min del vill förmena, att även utskottsmajoritetens utlåtande, ehuru avstyrkande i klämman, dock i sin motivering innebär ett tydligt erkännande av lagens bristfälligheter och anvisning på, att en översyn tydligen behöves.

När herr Norman, andra lagutskottets ärade ordförande, vill inkassera reservanternas uttalande som ett erkännande och tyda det så, att de skulle närma sig utskottsmajoritetens ståndpunkt, har jag litet svårt att förstå honom, ty är det inte i stället så, att utskottsmajoriteten, just av de skäl jag nyss sade, i sin motivering — där lagens brister erkännas — har närmat sig reservanternas ståndpunkt, fastän man inte i klämman vill ta konsekvensen?

Här har talats om ändringar av huvudgrunderna eller av grunderna i lagen vid en översyn. För min del vill jag inte mycket yttra mig om den saken, bland annat därför, att det torde vara tämligen svårt att säga, vad som i det fallet

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

skall räknas som grund eller huvudgrund. Jag tror, att det är litet farligt att ge sig in på en sådan tolkning. Lagen får väl ändras så att den fyller det praktiska livets krav och kan tillämpas, även om en ändring behöver gå ut över vissa av dess grunder. En revision av sagda lagstiftning bör ske, så att densamma bringas i överensstämmelse med det praktiska livets krav, ty det är ju en lag, som skall tillämpas i det praktiska livet, och en sådan allmän översyn av lagen för att bringa den i överensstämmelse med dessa krav är väl motiverad.

Herr Elon Andersson sade, att denna lag hade fått ett dåligt betyg. Ja, det måste man väl säga, att om någon lag i tillämpningen fått C eller D i betyg, så har det varit lantarbetstidslagen. Men jag kan inte undgå att uttrycka min förundran över att man inte, när det är så uppenbart, att misstag här blivit begångna, vill erkänna misstagen och vara med om en skrivelse som den föreslagna. Det brukar sägas, att det icke är någon skam att erkänna misstag, som man begått. Varför vill inte majoriteten i detta fall vidgå, att ett misstag är begånget och rätta detsamma?

Jag kan inte underlåta att säga några ord till min gode vän, herr Västberg. Han har undertecknat detta utskottsutlåtande och delar alltså den kritiska inställning, som man ovillkorligen måste utläsa ur utskottsmajoritetens motivering, men i en av honom undertecknad ledare har han betecknat hela framstötten som en politisk fint och demagogisk framställning. Det är tydligt, att herr Västberg här föreligger i två upplagor, i ena fallet som den välbalanserade utskottsledamoten och i det andra fallet som ledareskribent, vilken, allt eftersom han skriver, i någon mån hettar upp sig och tar till ord, som nog kunna vara mycket diskutabla.

Jag kan inte, herr talman, komma till annat resultat, än att så gott som allt, som blivit sagt här i dag, talar för att en skrivelse är sakligt motiverad, och därför ber jag att få yrka bifall till den av herr Tamm m. fl. avgivna reservationen.

Herr Heiding: Herr talman! Om man jämför den i detta ärende väckta motionen och den reservation, som är fogad till utskottets betänkande, finner man, att det är en mycket stor skillnad mellan de uttalanden, som där äro gjorda. Man kan säga, att i motionen framförts en hel del synpunkter, som enligt min mening icke äro med verkligheten överensstämmande. Det har ju för övrigt även arbetsrådet framhållit. Här äro anförda exempel av sådan art, att jag knappast tror, att herr Domö skulle vilja se dem återgivna i en eventuell skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr Domö yttrade i sitt anförande, att man i skrivelsen skulle kunna begära utredning i fråga om en hel del saker, men inte vill väl herr Domö, för att få bättre förhållanden till stånd, åberopa det i motionen anförda exemplet, att om en lantbrukare, som har tre par hästar och tre fast anställda kördränngar för att kunna utnyttja samtliga sina sex hästar vid enbetskörning i skogen tillfälligt anställer tre nya arbetare, skulle dessa sistnämnda arbetare kunna utnyttja tjänlig väderlek, vägslag, slädföre och dylikt till ackordsarbete utan att behöva taga någon som helst hänsyn till lagens arbetstidsbestämmelser, medan de fast anställda arbetarna, alltså de som i första hand borde gynnas med förtjänstmöjligheter, äro inskränkta till att under den egentliga skogskörningssäsongen arbeta blott 41 timmar per vecka. Vidare heter det i motionen: »Om otjänlig väderlek hindrat dem att den ena veckan skaffa sig någon arbetsförtjänst, äro de på grund av lagens stadgande förhindrade att den påföljande veckan, om väderleken då medgiver arbete, inhämta den minskning i arbetsförtjänst, som tidigare drabbat dem.» Ja, jag undrar verkligen, om detta vore praktiskt genomförbart, fränsett lagen? Om de en hel vecka bli förhindrade

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

att arbeta, finnes det väl ingen möjlighet för dem att veckan därpå arbeta dubbelt antal timmar? Av motionen att döma skulle det emellertid gå för sig. Jag tror nu inte, att skogsarbetare äro så ömtåliga, att de äro rädda för litet snöyra. Om vädret skulle bli alltför svårt, är det givet, att de kanske skulle hålla sig inne några timmar eller kanske en halv dag och sedan ta igen det förlorade. Men en motsvarighet till det exempel, som här anförts, tror jag knappast existerar i verkligheten.

I början av motionen heter det: »Resultatet av denna de teoretiska spekulationernas tillämpning på praktiska förhållanden har blivit vad man kunde vänta: förvirring, osäkerhet i rättstillämpningen och ett missnöje, vilket går som en mäktig våg över hela landet.» Ja, härtill kan ju i sin mån ha medverkat, att det finnes personer, som försöka göra bristerna större än de egentligen äro. Herr Domö undrade, varför man inte ville erkänna de misstag, som man hade begått vid antagandet av denna lag. Jag medger gärna, att lagen har en del brister. Det framhålles även i utskottsutlåtandet, att så är fallet. Men vi ha ansett, att Kungl. Maj:t har möjlighet att rätta dessa misstag, när förslag till lagens prolongering nästa år framlägges.

I utskottet uttalade jag min förvåning över att denna motion hade väckts så omedelbart efter tillkomsten av 1937 års skärpta lagbestämmelser; det hade icke gått fullt tre månader, sedan de trädde i kraft. Ett par ledamöter av utskottet ansågo, att jag hade orätt, när jag gjorde detta uttalande, men jag tyckte mig ha fullt fog att göra det, ty det är givet, att man bör låta lagen verka någon tid, så att man vinner erfarenhet, och icke strax komma och säga, att det är så illa som motionärerna gjort gällande. Det är väl klart, att det är mycket svårt att tillämpa en lag som denna, som berör ett område, där vi förut icke haft några lagbestämmelser alls. Alla dessa förhållanden skola nu regleras, och envar torde inse, att det kommer att möta en del svårigheter i början. Men ingen vill väl påstå, att vi skulle haft det bättre ställt i detta hänseende eller lättare att få arbetskraft, om vi icke hade haft denna arbetstidslag införd vid jordbruket; helt säkert är det många av de yngre arbetarna ute på landsbygden, som i ännu större utsträckning än vad nu är fallet skulle ha övergått till industri, vägarbete och dylikt. För att kunna kvarhålla en del av dessa människor tror jag att det under rådande förhållanden var en nödvändig åtgärd, som vidtogs, då man genomförde lantarbetstidslagen. Det har ju också erkänts här från alla håll, att ingen hade något emot 1936 års lag. Vi äro fullt ense om att man bör ha en arbetstidslag, men det är 1937 års arbetstidslag med dess skärpta bestämmelser, som det ovillkorligen skall göras så stort nummer av.

Hela denna fråga gäller ju huvudsakligen kreatursskötarna, vilka genom tillägget 1937 blevo inbegripna under lagens bestämmelser. Men det visade sig ju, att det knappast var någon, som ville fortsätta som kreatursskötare år 1937, sedan man sett, att de andra arbetarna kunde få den frihet, som lagen medgav dem. Därför ansåg jag för min del, kanske med en viss tvekan, att man borde införa detta tillägg, varigenom även kreatursskötarna kunde få komma i åtnjutande av samma fördelar. Det har ju sagts, att det har varit så svårt på många håll med kreatursskötarna, och att man inte kunde ordna arbetstiden för dem, men det är tydligt, att med litet god vilja går det säkerligen många gånger att komma över dessa besvärligheter, och jag är förvissad om att det kommer att bli lättare allt eftersom tiden går.

Det har vidare framhållits både i motionen och vid behandlingen i utskottet, att bestämmelserna kanske äro något oklara när det gäller så kallat blandat arbete, och man kan säga, att detta huvudsakligen gäller de mindre och medelstora gårdarna, där en man inte har full sysselsättning med kreatursskötsel hela dagen. Här är det allra svårast att ordna arbetsförhållandena, ty man vet inte,

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

vilket man skall räkna som det huvudsakliga arbetet, kreatursskötseln eller det arbete, vederbörande för övrigt utför vid jordbruket. I detta fall behöver det nog dragas upp litet klarare gränser. Men man får förutsätta, att en sådan sak kommer att grundligt undersökas av Kungl. Maj:t innan nytt förslag framlägges.

Sedan framhöll herr Sundberg här med stor kraft, att det var så svårt för de mindre jordbrukarna att få folk. Ja, visst kan man säga, att det är svårt; det är verkligen mycket svårt för dem att få folk, men man får väl säga, att det har varit lika svårt även under de närmast föregående åren innan ännu någon lantarbetstidslag var införd. Vad man mest har klagat över vid det mindre jordbruket är svårigheten att få kvinnlig arbetskraft. Den kvinnliga arbetskraften har i stort sett egentligen inte varit underkastad lagens bestämmelser, men den har ju i ett mycket tidigt skede flyttat från landsbygden in till städer och samhällen. Jag menar därför, att i det avseendet har väl inte lantarbetstidslagen varit orsaken till flykten från landsbygden. Det är ju så, att de mindre gårdarna i stort sett äro fritagna från tillämpning av lagens bestämmelser, men jag anser, att det nästan blir nödvändigt även för de mindre jordbrukarna att åtminstone i någon mån tillämpa arbetstidslagen vid sina jordbruk. De kunna inte hålla fast vid det gamla och tillämpa den långa arbetstid, som förr allmänt förekom, ty då blir det omöjligt för dem att få någon arbetskraft. Det synes mig alldeles uppenbart, att så blir fallet, och man måste rätta sig efter läget under de tider, som komma, och inte efter vad som tidigare har varit.

Jag är förvissad om att det skall vara möjligt att få fram ett sådant förslag till en kommande riksdag, som vi kunna bliva nöjda med, och jag skall för min del, det får jag säga, inte vara rädd för att bidra till genomförandet av vissa jämkningar, där de verkligen behövas. Jag är fullt överens därom att sådana behövas, men jag anser, att man inte nu skall komma och säga, att det är så galet, att man ovillkorligen behöver gå in för en utredning av den art, som här är begärd från högerhåll. Med den allsidiga utredning, som högermotionärerna ha begärt, och med de exempel, de ha framfört i sin motion, anser jag, att de ha gått alldeles för långt. Jag tror, att vi komma att vara nöjda med det förslag, som framkommer från Kungl. Maj:ts sida.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Löfvander: Herr talman! Det synes mig som om högerpartiet med denna motion har slagit in öppna dörrar. Det torde väl stå klart för alla ledamöter i riksdagen, att en revidering av lagen kommer att ske, innan den lägges fram i form av ett definitivt lagförslag; det har ju också sagts av socialministern, att så kommer att ske. Jag har fått den uppfattningen, att vi skulle ha sluppit denna motion och denna diskussion, om det inte hade varit valår i år, och jag har befasts i denna uppfattning, då jag märkt den energi, som högerens representanter i dag ådagalägga här i kammaren.

Man talar om vilka svårigheter att anpassa sig som båda parterna ha att kämpa med. Ja, det skulle väl vara märkvärdigt om tillämpningen av en lag som denna skulle kunna genomföras alldeles gnisselfritt. Det har förekommit vissa svårigheter att åstadkomma avtal, som stå i överensstämmelse med arbetstidslagen. Men man får väl lära även härvidlag och dra nytta av de erfarenheter, man skaffat sig under den tid lagen varit i tillämpning. De svåraste olägenheterna har ju arbetsrådet avhjälpt genom att i stor utsträckning bevilja dispenser.

Herr Ekströmer talade om att han redan konstaterat ett sämre nettoresultat av jordbruket. Men, herr Ekströmer, jag undrar hur man kan konstatera ett sämre nettoresultat av jordbruket redan nu? Vi ha ännu inte bärgat in den

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

gröda, som man arbetat för under den korta tid lagen varit i tillämpning, och då förstår jag inte, hur man skall kunna bedöma nettoresultatet. Även om man räknar ut särskilda månadsresultat, kan man ändå inte bedöma verkningsarna i detta avseende, förrän ett år har gått efter det lagen började tillämpas.

Man har i dag inte diskuterat lagens vara eller inte vara; den frågan kommer troligen igen någon gång. Vad man har talat om är de många svårigheter, som lagen medfört. Jag vill emellertid som skånsk jordbrukare säga, att jag inte har märkt, att svårigheterna att tillämpa lagen skulle vara så stora. Det är många gånger fråga om svårigheter att tillämpa de avtal, man har ingått, och man tror ofta, att det är lagen, som har åstadkommit detta, men så är inte alltid förhållandet. Om man granskar de anmärkningar som göras är det i de flesta fall avtalet, som är grund till dessa svårigheter. Jag tycker, att det skulle vara märkvärdigt, om jordbrukarna i andra delar av landet skulle ha svårare att inordna sig under denna lag än jordbrukarna i Skåne. Jag har varit ute och hållit många föredrag i dessa frågor och deltagit i många diskussioner, där även högermän ha varit närvarande, men jag har ingenstans bland praktiska jordbrukare hört denna vecklagan, som framkommit här i kammaren i dag. Man har sett på lagen som en nödvändighet och inordnat sig under densamma på ett klokt sätt.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framhöll med mycket stor skärpa, att det hörde till Kungl. Maj:ts självklara åligganden att undersöka erfarenheterna om de svårigheter, som lagens tillämpning har visat sig medföra, och att det under sådana omständigheter skulle vara skäligen onödigt för riksdagen att hos Kungl. Maj:t framhålla sin mening och hemställa om dess beaktande. Det är väl knappast någon, som drager i tvivelsmål Kungl. Maj:ts intresse att följa erfarenheterna av lagens tillämpning med all möjlig uppmärksamhet, men här är det inte bara fråga om att be Kungl. Maj:t göra detta utan också att be Kungl. Maj:t att låta dessa erfarenheter komma till uttryck i den nya lagstiftningen; och jag är inte riktigt övertygad om, att den nuvarande regeringen anser det ingå i sina skyldigheter att göra detta i hela den omfattning, som reservanterna här mena är behövlig. Hur man emellertid än ser på saken, hur mycket förtroende man än lägger i Kungl. Maj:ts hand — om man anser det vara dess skyldighet, som utskottets ärade ordförande formulerade det, eller om man anser det vara bara Kungl. Maj:ts självfallna rättighet att uppmärksamma och beakta dessa erfarenheter — lär det väl inte kunna bestridas, att även riksdagen har en viss rättighet att ge uttryck åt en mening angående de brister och svårigheter, den anser förefinnas, och hos Kungl. Maj:t hemställa, att denna riksdagens mening måtte vinna behörigt beaktande vid framläggandet av det nya lagförslaget.

Herr Domö: Herr talman! När herr Heiding talade, fick jag, allt eftersom anförandet skred framåt, ett mycket starkt intryck av, att han menade — jag tror, att han också sade det nästan uttryckligen — att galet är det med denna lag, men — säger han — fullt så galet, som högerreservanterna anse, är det inte; det var i stora drag kontentan av den ståndpunkt i fråga om lagen, jag fick ut av herr Heidings yttrande.

Herr Heiding invände, att det inte finnes något påtagbart om innehållet i en skrivelse från riksdagen i denna fråga. I anledning därav vill jag framhålla några synpunkter, som framgå av föreliggande utskottsutlåtande och bilagorna till det.

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

Här har framhållits, att arbetsrådet har ansett det vara obehövt med en skrivelse med begäran om översyn. Men det är allenast fyra av arbetsrådets sju ledamöter, som stå för detta majoritetsuttalande, under det att de tre övriga i ena eller andra formen haft en från majoriteten skiljaktig uppfattning. En reservant inskränker sig till att påpeka vissa nackdelar av den nuvarande lagen, som borde ha framhållits i arbetsrådets yttrande, och två av arbetsrådets ledamöter anse, att motionärernas begäran borde bifallas.

Jag ber först att få framhålla ett par synpunkter, som anföras av en bland de ledamöter, som hade avvikande mening i arbetsrådet. Han säger att det synes »vara av vikt, att statsmakternas uppmärksamhet inriktas på de svårigheter, som lagens tillämpning för närvarande medför», och nämner vissa speciella problem i samband därmed. Vidare yttrar han: »Det torde icke kunna förnekas, att lagtillämpningen på båda dessa punkter berett såväl arbetsgivare och arbetare som arbetsrådet bekymmer. — — — I några fall synes det för närvarande som om arbetsrådets praxis skulle i viss mån tendera mot att samma dispenser givas generellt för vissa arbetargrupper.» Och så framhåller han det betänkliga i att dylika dispenser av i verkligheten generell natur skola vara nödvändiga. På tal om de problem, som herr Heiding var inne på beträffande förhållandena i skogsarbete och ackordsarbete, säger han: »För närvarande torde även de fast anställda skogs- och dikningsarbetarna, som arbeta på ackord, genom arbetsrådets tolkning av § 1 a) lantarbetstidslagen i mycket stor utsträckning falla utanför lagens tillämpning.» Här är det alltså en tolkning, som har kunnat möjliggöra det. Det var sannerligen ingalunda klart, hur lagen menade i det fallet, och det har ju rätt delade meningar om den tolkning, som här har måst tillgripas. Vidare säger samme reservant: »Beträffande djurskötare har arbetsrådet — såvitt jag förstår av praktiska skäl funnit nödvändigt att antaga en lagtolkning, beträffande vilken tvekan torde kunna råda, huruvida den står i full överensstämmelse med lagens ordalag.» På detta sätt te sig för denna arbetsrådets ledamot lagen och de tolkningar av den, som äro gjorda.

De två andra ledamöterna av arbetsrådet, som ha tillstyrkt motionen, säga: »En prolongation av lagen utan en i samband därmed verkställd överarbetning av lagtexten finna vi med hänsyn till vunna erfarenheter utesluten.» Och i fortsättningen yttra de: »Frågan synes då endast vara, om lagen redan nu har föranlett sådana missförhållanden, att en översyn av lagen kunde vara befogad. Vi anse bestämt att så är fallet. Och arbetsrådets majoritet synes dela denna vår mening, i det att majoriteten i sitt yttrande framhåller önskvärdheten av att lagen redan till nästa års riksdag gives en viss överarbetning, formell såväl som omprövande. Eftersom det — såsom nämnts — torde vara ostridigt att de lagstiftande myndigheterna vid sitt ställningstagande komma att behöva närmare upplysningar om de missförhållanden, som lagen föranlett, ävensom lämpliga förslag till undanröjande av dessa missförhållanden, borde arbetsrådets egen motivering, logiskt sett, ha lett till ett tillstyrkande av motionärernas förslag.» Så långt arbetsrådets ledamöter.

Sedan skall jag inte vidare uppehålla mig vid saken, då jag anser, att det har framhållits tillräckligt många omständigheter, som ge belägg för behovet av en grundlig översyn, kanske grundligare än den, som kommer lagen till del, om översynen skall ske endast omedelbart före lagens prolongation. En genomgripande utredning om hela lagen torde helt visst vara behövt.

I anledning av herr Löfvanders anförande, då han talade om, att vi inte skulle ha haft denna debatt om det inte varit valår, skulle jag till slut vilja säga, att vi inte skulle behövt denna debatt och behövt påvisa dessa svårigheter, om det inte hade varit så brått med att bygga på 1936 års lag med

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

1937 års tillägg. Det är nog så, att det inte är höstens val, som äro anledningen till uppmärksamheten på lagen, utan anledningen därtill är den erfarenhet, som jordbrukarna ute i landet ha av lagen och dess verkningar. Där ha vi ständig påminnelse både om lagens befintlighet och om dess oformligheter, och det torde inte vara överflödigt, herr talman, att här i riksdagen framhålla olägenheter av sådant slag, som den skärpta lantarbetstidslagen har visat sig medföra, och detta utan att vi behöva bli beskyllda för att detta skulle ske emedan det är valår. Nu säger herr Löfvander, att i det skånska jordbruket har man inte så stor olägenhet av lagen, utan det går bra där. Må vara, men det är kanske betydligt lättare i Skåne med en del arbetsförhållanden av den enkla anledningen, att de klimatiska förhållandena och dylikt i Skåne äro bättre än i andra delar av landet; jag tänker särskilt på den längre tidsperiod, under vilken man kan bruka jorden och verkställa skördearbetet i Skåne jämfört med övriga delar av landet.

Herr Norman: Herr talman! Jag tror inte det är alltför stor anledning att diskutera med herr Domö om vari den konstaterade överensställningen mellan utskottets majoritet och minoritet består, huruvida den består i att den ena parten har närmat sig till den andra eller tvärtom. Herr Domö ville göra gällande, att det var utskottets majoritet, som hade närmat sig minoritetens och därmed motionärernas ståndpunkt. Jag erinrar om, att utskottet har skrivit, att utskottet anser, att »tiden icke är inne för den av motionärerna ifrågasatta utredningen om lantarbetstidslagen». Så konstaterar utskottet, att vissa erfarenheter redan nu ha gjorts. Utskottet tänker därvid på den överenskommande, som har träffats i kollektivavtalet i höstas, där bägge parterna ha enat sig om vissa arbetstidsbestämmelser dels i fråga om de så kallade blandade arbetarna, d. v. s. de, som äro sysselsatta delvis med djurskötsel och delvis med jordbruksarbete i övrigt, och dels beträffande djurskötarna. Man har där kommit överens om att vissa bestämmelser i kollektivavtalet skola gälla under förutsättning att arbetsrådet medger dispens. Det har arbetsrådet gjort, och det är alltså dessa praktiska förhållanden, som utskottet har haft i sikte, när utskottet har yttrat, att vissa erfarenheter av lagstiftningen redan nu ha vunnits. Är herr Domö belåten med utskottets uppfattning i bägge dessa avseenden, dels i fråga om att tiden icke är inne för den av motionärerna ifrågasatta utredningen och dels beträffande de praktiska erfarenheterna, då kan jag ju gå med på, att det är utskottets majoritet, som har närmat sig motionärernas ståndpunkt, men då föreställer jag mig, att vi skola kunna komma mycket bra överens nästa år, då vi återigen skola lagstifta i denna fråga. Det återstår bara en undrande fråga från min sida: varför har herr Domö motionerat, och varför ha reservanterna reserverat sig?

Herr Västberg: Herr talman! Jag har blivit direkt apostroferad av både herr Tamm och herr Domö, som betygsatte mina åtgöranden utanför riksdagen, när det gäller den föreliggande frågan. Då deras betygsättning i allt väsentligt är oriktig, anser jag det inte lämpligt, att deras uttalanden få stå oemot sagda i kammarens protokoll.

Herr Tamm karakteriserade en av mina artiklar som demagogisk, och herr Domö sade, att jag uppträdde i två skepnader. Jag tror, att båda dessa om-dömen äro felaktiga.

Jag utgick i den omnämnda artikeln från den motion, som högerpartiet väckt, och refererade densamma. Jag har inte hört några invändningar mot detta referat. De slutsatser, som jag tillät mig draga vid bedömandet av motionen, vidhåller jag alltjämt. Jag tror också, att det funnits anledning för

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

högern, när den nu skall föra fram den här frågan i valrörelsen, att följa det vänliga rådet av Mauritz Västberg att vara mindre bluffartad och mindre överdriven i omdömena om lantarbetstidslagen och hålla sig mera på verklig-
hetens mark. Det tror jag skulle gagna även högern.

När jag läser högerreservationen och hör vad herrar Tamm och Domö och andra säga i dag i kammaren, får jag ett mycket bestämt intryck av att det inte är jag, som uppträtt i två skepnader, utan representanterna för högern. Det är en helt annan ton i de inlägg i frågan, som gjorts av åtminstone herrar Tamm och Domö, än i motionen. Herr Sundberg tror jag däremot inte förstod den här saken riktigt.

Vi äro väl allesamman ense om vad det här gäller, nämligen om behovet av en översyn av ifrågavarande lagstiftning med hänsyn till de hittills vunna erfarenheterna. Lagstiftningen är ju ett provisorium, och det förutsattes, att regeringen så småningom skall framlägga ett nytt förslag. Under sådana förhållanden är det väl, såsom socialminister Möller sade, alldeles självklart, att Kungl. Maj:t måste företa en undersökning i frågan oberoende av ett särskilt påpekande från riksdagens sida och att Kungl. Maj:t därvid också måste beakta erfarenheterna av den nuvarande lagstiftningen. Jag tror sålunda inte, att framstötten från högerns sida varit nödvändig för att Kungl. Maj:t skulle beakta det väsentliga i motionen, nämligen begäran om en översyn av lagstiftningen.

Vad sedan beträffar erfarenheterna av lagstiftningen, i den mån man under den korta tid lagen varit i kraft kunnat vinna en erfarenhet, som utgör någon säker grund att bygga på, vill jag säga, att två meningar ha kristalliserats ut. Å ena sidan önska arbetsgivarna en uppluckring av lagen, men å andra sidan är motparten, tror jag, på det klara med att man på vissa punkter måste kräva en skärpning. Det förefinnes alltså ingen enighet i sak, utan endast en enighet i form, d. v. s. man önskar, att regeringen skall beakta de vunna erfarenheterna av lagen. Sedan komma de motsatta gruppernas olika intressen att göra sig gällande. Man bör därför inte draga alltför vittgående slutsatser i fråga om enigheten.

Jag hoppas, att man i allt väsentligt skall kunna bibehålla lagstiftningen, framför allt med hänsyn till jordbrukets eget intresse, då det gäller att er-
hålla arbetskraft och få den att stanna kvar. Jag tror inte, att det är någon mening med att, såsom en del talare gjort, taga upp själva realfrågan till dis-
kussion. Jag är också alldeles övertygad om att det är ganska onödigt att diskutera frågan om på vilket sätt en utredning skall företas. Jag tror nämligen, att Kungl. Maj:t helt naturligt kommer att verkställa en grundlig prövning och översyn av lagen och förelägga riksdagen ett genomarbetat förslag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Heiding: Herr talman! Herr Domö läste upp lämpliga stycken ur det yttrande av reservanterna inom arbetsrådet, som är fogat till andra lagutskottets betänkande. Han kunde emellertid lika väl ha citerat vad arbetsrådets majoritet sagt om motionerna. Det tycker jag hade varit riktigare. Jag ber därför att få läsa upp ett stycke av vad arbetsrådets majoritet uttalat, för att det åtminstone skall komma in i protokollet. Det heter i det nämnda yttrandet: »Motionärernas exempel på arbetstidslagens brister hänföra sig i övrigt till en tolkning av lagtexten, som ej motsvarar den praktiska tillämpningen. Skogsarbete och dikning har sålunda i mycket stor utsträckning befunnits undantaget från lagens tillämpning enligt 1 § a), varjämte, då så ej varit fallet, behovet av utsträckt tid setts tillgodo enligt 5 § 1 eller 3 mom. Frågan om djurskötarnas arbetstid har likaledes i lagtillämpningen kunnat lösas utan

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

de av motionärerna angivna svårigheterna.» Jag vill endast fästa herr Domös uppmärksamhet på detta arbetsrådets uttalande.

Herr Domö sade vidare, att jag skulle ha erkänt, att det är något galet med lagen men att jag inte vill vara med om att helt rätta till den. Jag framhöll, att lagen hade vissa brister, och jag tror, att vi alla äro överens därom. Det föreligger brister, som böra avhjälpas, men jag litar på att Kungl. Maj:t skall verkställa en utredning, varigenom dessa mindre brister undanröjas och man kan komma fram till en bättre tolkning av lagen på vissa punkter. Den allmänna arbetstidslagen, som infördes år 1919, gällde provisoriskt ända fram till år 1930, och vissa ändringar måste genomföras, innan man fick lagen att fungera till belåtenhet. Man kan inte heller få en så pass ny lag som den nu ifrågavarande att fungera oklanderligt med ens. Men fördenskull behöver man inte komma med sådana uttalanden, som återfinnas i motionen.

Nu framhöll herr Domö, att frågan tack vare motionen kommit upp till behandling och blivit diskuterad. Den skulle väl ändå ha kommit upp vid nästa års riksdag. Men det är klart, att en motionär gärna vill tro, att han gjort någon nytta genom att väcka motionen, även om den blivit avslagen. Huruvida man kan anse, att så är förhållandet även i detta fall, skall jag inte uttala mig om. Jag vill endast säga, att jag tycker, att man kan konstatera, att det har inträffat en kolossal förändring av sinnesstämningen hos högerns representanter från den tidpunkt i början av januari, då motionen skrevs, och tills reservationen avfattades, ty denna är betydligt mildare än motionen.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Löfvander: Herr Domö ville göra gällande, att vi i Skåne på grund av den längre tidrymd, under vilken jordbruksarbetet kan pågå där nere, skulle ha mindre svårigheter att komma tillrätta med lantarbetstidslagen än man har på andra håll i landet. Nu förhåller det sig så, att arbetstiden under perioden april—september, under den tid det viktigaste jordbruksarbetet utföres, efter den ifrågavarande lagens införande blivit två timmar kortare per vecka än enligt det förut gällande avtalet. Jag tror inte, att dessa två timmar per vecka kunna ha den betydelse vare sig i tekniskt eller ekonomiskt avseende, som herrarna göra gällande. Det finns också ett område, där arbetstidens längd är lika över hela landet både på sommaren och på vintern, nämligen när det gäller kreatursskötseln. Även beträffande kreatursskötseln ha vi klarat oss över förväntan bra trots den nuvarande lagens bestämmelser. Jag kan inte komma ifrån, att man betydligt överdriver de svårigheter, som lantarbetstidslagen skulle medföra.

Herr Ekströmer: Herr talman! Herr Löfvander frågade mig nyss, huru jag redan nu kunde veta något om det ekonomiska resultatet av jordbruket under den tid den nya lagen varit gällande. Men jag sade redan i mitt första anförande, att jag gör bokslut för varje månad, och ett dylikt månadsbokslut visar, när det gäller ladugårdsskötseln fullt tillförlitligt resultat, ty i fråga om den äro bokslutssiffrorna alldeles oberoende av skörderesultatet.

Vad beträffar skillnaden mellan Skåne och andra landsdelar med avseende på arbetskostnaderna för brukandet av jorden, har jag ingenting att tillägga utöver vad herrar Domö och Löfvander sagt. Men jag vill påpeka, att i jordbruk med stora skördar per arealenhet, såsom t. ex. i Skåne, spela arbetskostnaderna icke så stor roll som i kargare bygder, därför att de utgöra en mindre procent av den totala omsättningen. Därför vidhåller jag, att många jordbrukare ha det verkligt bekymmersamt till följd av den ifrågavarande lagen i stora delar av landet.

Om revision av lantarbetstidslagen. (Forts.)

Herr Löfvander sade, att motionärerna slagit in öppna dörrar. Men hur skulle motionärerna kunna veta, att dörrarna voro öppna efter det bestämda avvisandet av högerns invändningar i fjol? Och om de nu äro öppna, så är det väl just motionärerna som först öppnat dem och nu söka hindra dem att slå igen och gå i baklås.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Tamm m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla herrar Elon Anderssons och Barnekows vid utlåtandet avgivna reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tamm* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan angivna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Winner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tamm m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Domö* begärde rösträkning, verkställdes nu votering med delst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 37.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om läkarutbildningens reformering, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid ånyo skedd föredragning av kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om ändrad organisation av de socialvetenskapliga studierna vid universiteten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av två av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd, avseende vissa sociala ändamål;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens anstalt för själsligt abnorma manliga skyddshemselever m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader för kompensation åt arbetare i statens tjänst för familjepensionsavdrag; samt

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag till aktieteckning i Svenska Penninglotteriet Aktiebolag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och godkändes statsutskottets memorial nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Vattendomstolarna: Avlöningar.

Ang. skattefrihet för vissa gåvor till luftvärnet m. m. Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av väckta motioner om skattefrihet för vissa gåvor till luftvärnet m. m.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 94 i första kammaren av herr *Domö* m. fl. och nr 188 i andra kammaren av herr *Bagge* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta:

dels sådana ändringar av kungl. förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva, att gåva, som lämnades för luftvärnet till försvarsförening, undantoges från skatt enligt nämnda förordning,

dels sådana ändringar av kommunalskattelagen och förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, att skattskyldig, som lämnat gåva för luftvärnet till staten eller till försvarsförening, fritoges från skatt till stat och kommun för så stor del av sin inkomst, som svarade mot gåvans storlek,

dels ock sådana ändringar av kommunalskattelagen och förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, att försvarsförening undantoges från skyldighet att erlägga skatt till stat och kommun för sin inkomst.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte, med anledning av de likalydande motionerna I: 94 av herr *Domö* m. fl. och II: 188 av herr *Bagge* m. fl., i vad motionerna avsåge sådan ändring av förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, att skattskyldig, som lämnat gåva för luftvärnet till staten eller till försvarsförening, skulle fritagas från skatt till staten för så stor del av sin inkomst, som svarade mot gåvans storlek, för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning om rätt att vid taxering åren 1939—1941 enligt förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för belopp som utgivits såsom gåva för luftvärnet;

2) att förenämnda motioner, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under punkten 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herr *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Bengtsson*, *Velander* och *Lundell* inom utskottet yrkat, att utskottets hemställan, i anslutning till de likalydande mo-

Ang. skattefrihet för vissa gåvor till luftvärnet m. m. (Forts.)
tionerna I: 94 av herr Domö m. fl. och II: 188 av herr Bagge m. fl., skulle innefatta förslag, att skattskyldig, som lämnat gåva för luftvärnet till staten eller till försvarsförening, skulle fritagas från beskattning jämväl vid taxeringen till kommunal inkomstskatt för så stor del av sin inkomst, som svarade mot gåvans storlek.

Herr Velander: Herr talman! Det är kanske en smula vågat, med hänsyn till kammarens otålighet inför frågan om det skall bli eftermiddagsplenum eller icke, att taga något av dess dyrbara tid i anspråk. Det har emellertid syns mig, som om den till utskottets betänkande fogade reservationen borde föranleda ett par ord.

I det betänkande, som på sin tid avgavs av Civila luftskyddsutredningen, konstaterades, att tillgången på luftvärnsmateriel efter 1936 års försvarsbeslut skulle komma att bli synnerligen knapp, bortsett från Stockholm måhända helt obefintlig. I anslutning därtill diskuterades möjligheten av att för tillgodoseende av behovet därav mobilisera det privata intresset eller den enskilda offervilligheten.

De särskilda sakkunniga, som därefter inom försvarsdepartementet biträtt vid utredningen rörande frågan om förutsättningarna för mottagande från statens sida av på frivillighetens väg anskaffad luftvärnsmateriel, förordade bl. a. såsom en lämplig åtgärd för uppmuntran till gåvor för det lokala luftvärnet skattefrihet till stat och kommun för så stor del av givarens inkomst, som svarade mot gåvan.

Denna de sakkunnigas tankegång har fullföljts i de föreliggande motionerna, i det att för dylika gåvor skattefrihet i skilda hänseenden påkallats. Utskottet har också på väsentliga punkter gått motionärerna till mötes. På en punkt torde man dock kunna säga, att utskottsmajoriteten varit en smula omedgörlig. Den har nämligen ställt sig fullständigt avvisande till motionärernas önskingar om frihet från beskattning jämväl i kommunalt hänseende för gåvor till luftvärnsmateriel. Såsom skäl för sin ståndpunkt har utskottsmajoriteten därvid hänvisat till den minskning av det kommunala skatteunderlaget, som därigenom skulle uppkomma, och den ökning av skattetrycket för de skattskyldiga inom kommunen, som alltså skulle följa.

Reservanterna vilja nu inte bestrida, att man vid övervägande av spörsmål sådana som de förevarande kan hysa vissa principiella betänkligheter. Reservanterna ha emellertid med hänsyn till det syfte, som motionärerna velat tillgodose, i likhet med kammarrätten och för övrigt alla remissinstanser på ett undantag när, ansett, att dessa betänkligheter icke borde få vara avgörande. Reservanterna ha sålunda ansett, att, då gåvorna toge sikte på ett tillgodoseende av allmänna intressen av utomordentlig vikt, principiella betänkligheter icke borde få spela någon avgörande roll. Talet om de avsedda gåvornas inverkan på det kommunala skatteunderlaget torde förresten av olika skäl knappast kunna tillerkännas någon reell innebörd.

Inför det kompakta motstånd, som på antydda punkt mött inom utskottet, ha reservanterna nödgats resignera. De ha dock genom den föreliggande reservationen velat markera sin inställning till motionärernas förslag jämväl härutinnan, som reservanterna funnit vara synnerligen väl grundat. Reservanterna ha däremot icke avsett att här i kammaren taga upp någon större strid i ärendet, helst som utskottsmajoriteten för övrigt i väsentliga avseenden tillgodosett motionärernas önskingar.

Jag har sålunda, herr talman, intet yrkande att framställa.

Häri instämde friherre Lagerfelt.

Ang. skattefrihet för vissa gåvor till luftvärnet m. m. (Forts.)

Herr **Bärg, Johan**: Herr Velander framställde inte något yrkande, och jag kunde därför ha avstått från att yttra mig, om han inte i sitt anförande hade sökt ge sken av att motionärernas meningsfränder inom utskottet skulle, som man brukar säga, ha lagt manken till för att förmå utskottet att tillstyrka motionen i nu berört avseende men att utskottsmajoriteten i det fallet varit omedgörlig. Jag tror, att jag kommer verkligheten mycket nära, om jag säger, att det icke hos förespråkarna skulle ha väckt någon större tillfredsställelse, om utskottet på denna punkt förordat bifall till motionen. Man har heller icke — det tycker jag det finns anledning att påpeka här — anvisat någon framkomlig väg, när det gäller att ordna den kommunala skattebefrielsen på ett sådant sätt, att icke ovidkommande kommuner fått vidkännas en del av skatteförlusten. Det får väl ändå anses vara rimligt, att man inte tvångsbeskattar kommuner, vilka icke erhållit något bidrag till sitt luftvärn.

Jag vill endast med dessa ord, herr talman, i protokollet ge ett uttryck för att jag har en känsla av att motionärernas talesmän, i själva verket äro tillfreds med det förslag, som här föreligger och till vilket jag ber att få yrka bifall.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av väckt motion om åtgärder mot hemtillverkning av alkoholhaltigt vin, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

*Om tullfrihet
för råvaror för
läkemedels-
tillverkning
m. m.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 22, i anledning av väckta motioner om tullfrihet för varor, avsedda för läkemedelstillverkning m. m.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 156, i första kammaren av herr *Holmström* och nr 268 i andra kammaren av herr *Henriksson*, hade hemställts, att sådan ändring måtte vidtagas i gällande tullförfattningar, att dels tillverkare av läkemedel berättigades att till riket införa för läkemedelstillverkning avsedda varor, oberoende av under vilken tulltaxerubrik de hörde, utan erläggande av tullavgift, dels ock övriga importörer av för läkemedels tillverkning avsedda råvaror berättigades till restitution av erlagda tullavgifter i den mån vederbörande kunde styrka, att den importerade varan försålts till läkemedelstillverkare i och för dennes tillverkningsrörelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 156 av herr *Holmström* och II: 268 av herr *Henriksson*, om tullfrihet för varor, avsedda för läkemedelstillverkning m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Holmström**: Herr talman! Min motion i förevarande ärende har av bevillningsutskottet avstyrkts. Utskottet instämmer emellertid i motionens syfte, men pekar på möjligheten att på andra vägar nå målet. Jag ber att endast få framföra mitt tack till bevillningsutskottet för den intresserade och grundliga behandling, som utskottet tydligen givit motionen, och uttala den förhoppningen, att proposition i ämnet må bli förelagd nästa års riksdag.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 42, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens avdelningskontor i Malmö; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa grupper av befattningshavare.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kam-maren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 340, av herr *Domö* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-gående anslag till statlig lagerhållning m. m.;

nr 341, av herr *Björck, John*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angå-ende åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.;

nr 342, av herr *Björck, John*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.;

nr 343, av herr *Björck, John*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-gående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.;

nr 344, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.; samt

nr 345, av herr *Mannerskantz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-gående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkun-niga;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fångvården jämte en i ämnet väckt motion;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Sta-tens uppfostringsanstalt å Bona: Nybyggnadsarbeten m. m.;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-ställning om anslag till kapitalinvestering för uppförande av en logementsbygg-nad vid fångkolonien å Singeshult;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmänna grun-der för avskrivning av å statens allmänna fastighetsfond bokförda tillgångar m. m.;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående redovisning å statens allmänna fastighetsfond av vissa fastigheter, disponerade av Uppsala och Lunds universitet;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1938/39 m. m.; och

nr 140, i anledning av väckta motioner om stöd åt den mindre skeppsfarten;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av väckt motion angående effektivare åtgärder för skogs-betets inskränkande; och

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av återremiss av utskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om beredande åt den kvinnliga ungdomen av ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällsliga uppgifter; samt

första kammarens enskilda utskotts utlåtande nr 1, med förslag till ändrad lydelse av § 20 i kammarens ordningsstadga.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 254, i anledning av väckt motion om ändring av 2 § kungörelsen angående handel med farmaceutiska specialiteter; och

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
